

GYÖNGYÖSY,
PÓSA LAJOS
ÉLETRAJZA.

N. M.

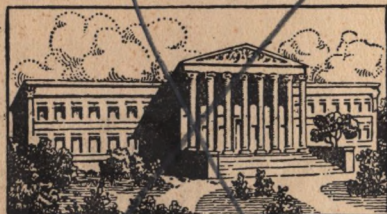
NYELVTUDOMÁNYI ÉS TÖRTÉNELMI INTÉZET

217. ÉVFOLYAM, 1913. ÉV, 1. FÜZET

198887

OSZK

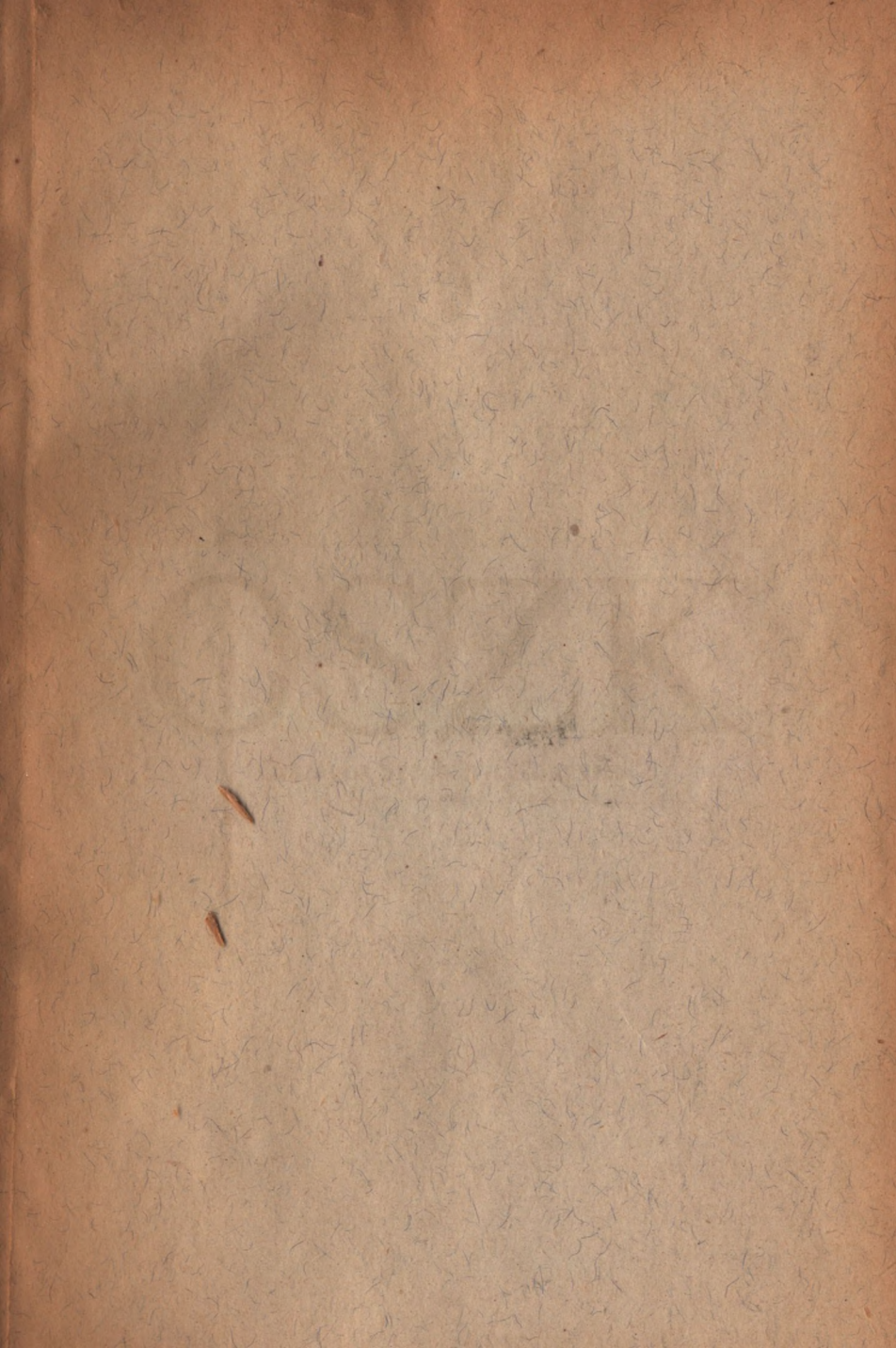
MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

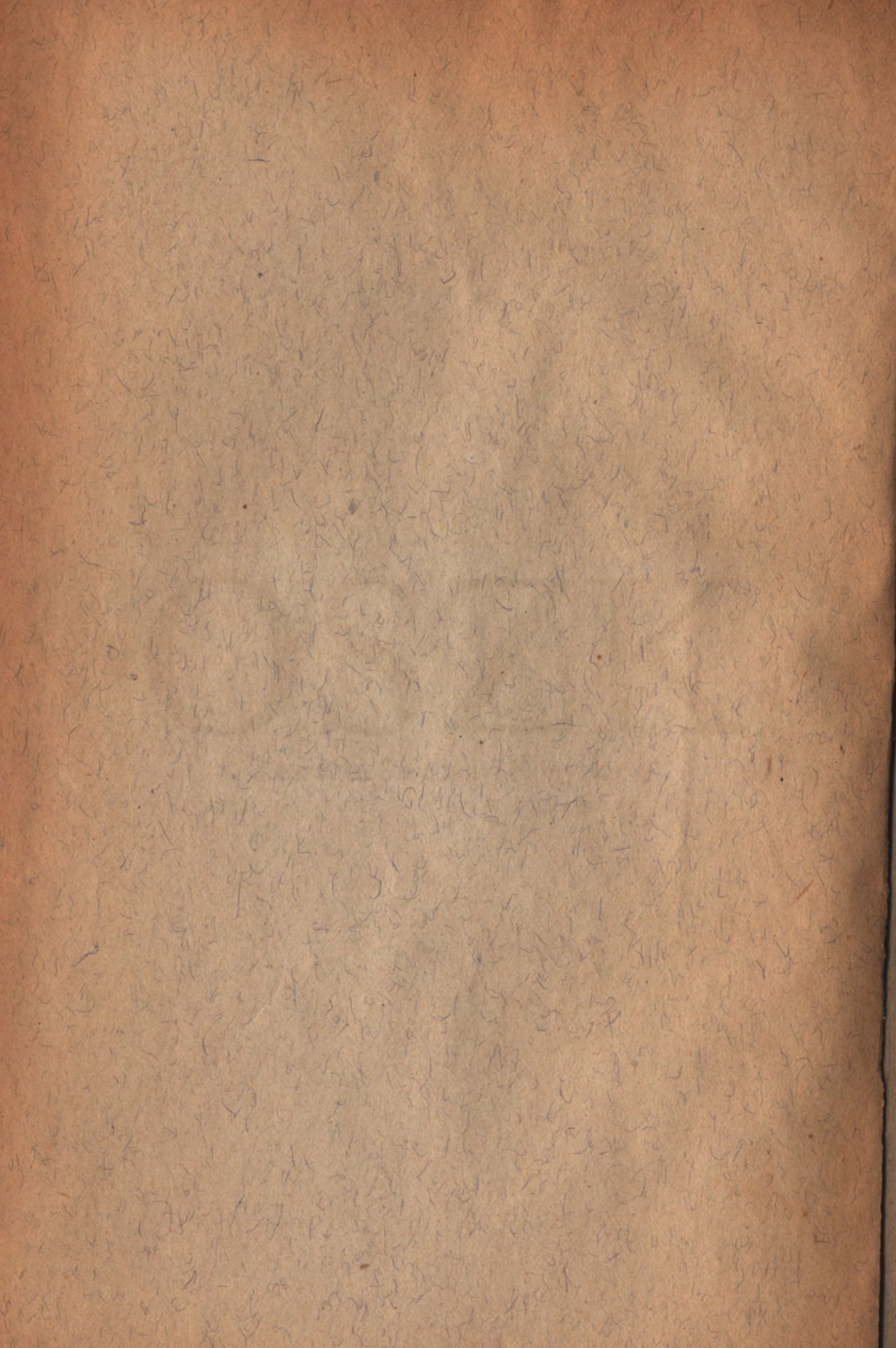

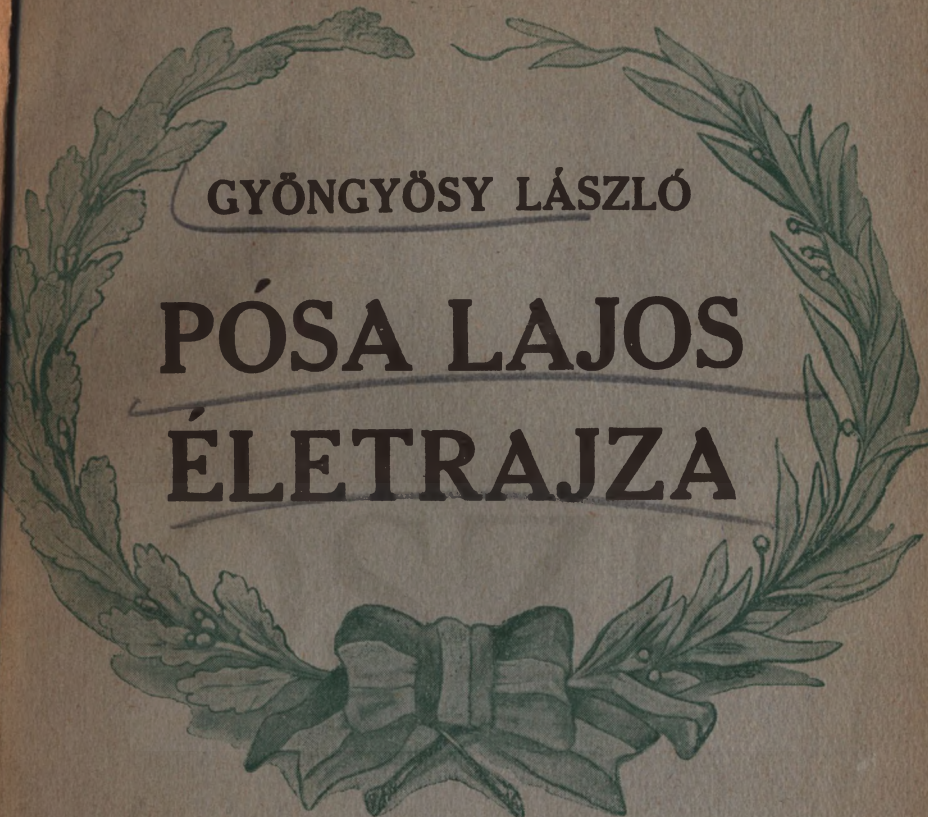
OLVASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR

010529

KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD

GYÖNGYÖSY LÁSZLÓ

PÓSA LAJOS
ÉLETRAJZA

J. P.

ÖZV. PÓSA LAJOSNÉ KIADÁSA BUDAPEST.

010529

PÓSA LAJOS ÉLETRAJZA

IRTA:

GYÖNGYÖSY LÁSZLÓ

BUDAPEST, 1920.

Özv. PÓSA LAJOSNÉ KIADÁSA

IX., TŰZOLTÓ-UTCA 15.

Hung &
IX 8 ad

A megbízottú Kedves ismerősömet,
hívtetélem jeliül.

1922. Március 23.

ön Tósa Lajosra

198887

Gyermekkora és küzdelmes évei.

S-GÖMÖR szülötte. A kies, regényes Balog-völgyének szűz, magyar földjén született, a melynek szelid, hullámos, dombos vidékén ősidőktől kezdve magyar s a reformáció óta szin-reformatus nép lakik, amely a magyarság szívével, eszével érez és gondolkodik.

Szüllőhelye Nemes-Radnót községről már 1423-ik évtől kezdve emlékeznek hiteles okiratok. Az ősi lakosság kivétel nélkül nemes, beköltözött idegen kevés van. Szorgalmas, gazdálkodó, jómódú nép, törhetetlen magyar érzéseiben és hagyományaiban, öntudatokat nevelte az a körülmény is, hogy nemesi előjogaiknál fogva állandóan részt vettek a közéletben, a nemesi jogok megszűnésével lelkes hivei, buzgó előmozdítói lettek a függetlenségi pártnak. A falu, mint ők mondják, mindég tiszta volt; egy érzés tartotta össze mindég. Más párti nem akadt benne. Közérzületére, összetartására jellemző Pósa Sándor esete. Őt az ellenpártiak a rimaszécsi választáson 1873-ik évben megölték. A falu nagy pompával eltemette, fejfájára ezt a két sort vésték: „Mindég a balpártot védte. Vigye Isten mennybe érte!” Mindössze egynehány: Bodon, kis Pósa, nagy Pósa, Kovács, Varga, Thuróczi, Lukács, Igó, Ferenczy, Bedécs család, vagy mint ők mondják *had* lakja a falut. Összetartanak, házépítéskor egymást segítik, igavonóval, munkával élelemmel. Az egyes nemes családoknak s a Pósa családnak is még most is megvan közös vagonok: nemes

ét és egyéb, melynek jövedelme a közös pénztárba folyik, az összeget egyházi, iskolai célokra adják. A családok ősi leveles ládáját husvét másodnapján szellőztetik, ponyvára rakják az egész had jelenlétében. Utána nagy áldomás van. Radnóti leány nagy ritkaságképen megyen más falúba feleségül. A kérő idegen legényt kikolompolják, kiverik a faluból. A fiúkat már gyermekkorokban eljegyzik a szülők a kiválasztott leánnyal. Iskoláit, egyházát maga tartja, s erre büszke. Értelmes, olvasó, dalos nép. A zsoltáron, biblián kívül, amely napi olvasmányok, egyéb könyvet is szívesen vesznek kezökbe. Fonós, társas összejöveleleikben szeretik a tréfát, a dalt, a minek megtanulására gondot fordítanak még nagy legénykorokban is. Daloskörök van, vasárnap és ünnep estéjén leányok, legények énekelve bejárják a falút, hogy öröm hallgatni összhangzatos dalolásokat. Aki kocsmás, az tisztos, hozzáillő házból feleséget nem kap.

Ilyen környezetben nőtt fel Pósa Lajos, ezek a hatások látszanak egyéniségén s írói fejlődésén. A zsoltár, a biblia, a népmesék, a dalok, a magyar levegő és szokások a politikai meggyőződésig, mindezek olyanná fejlesztették, a milyen volt teljes életében és ilyen maradt mindvégig, más nem tudott és nem is akart lenni. Radnót tiszta, magyar levegője töltötte meg lelkét. Csendes félnék gyermek volt, de hallgatagságában is mindent megfigyelt, mindvégig ragaszkodott falúja népének erkölcsihez, mindennapi szokásaihoz is. Olyan házban kívánt lakni, ahol radnóti szabású butorok, tálasok, tulipántos berendezések, edények voltak. Esküdjét Monoron, a radnóti szokások szerint tartotta, az általa rendezett vacsorákon a feltett ételektől kezdve a terítésig minden magyaros volt nála. Lányi Géza ezüstlakodalmát a régi, népies szokások szerint rendezte. A karácsonyi, husvétünnepet úgy kívánta mindig megtartani, mint Radnóton látta. Husvétkor mindig beszerezte a nagy üveg otkolont, a szájára ráköltötte a túlt és vidám, odaadó nevetéssel locsolódott. Persze feleségét és Sárika leányát, gondatlan derűtséggel öntözgette, csak estefelé gondolt a másnap reggel várható következményekre. Ekkor aztán egész komoly arccal elmondotta, hogy épen most járt a doktor bácsinál, aki kijelentette, hogy ő beteg, különösen a ráöntött hideg víz neki megártana! Ez bizonyos. Így hát őt nem lehet

megöntözni, de bizony felesége, leánya csak megöntözték husvét keddjén. De azért a következő husvétkor megint gondtalan vidámsággal öntözködött. Estefelé felesége és Sárika már várták szomorú kijelentést az orvostól, a betegségéről és az ártalmas hidegvizről. És ez minden évben husvétkor megisméltődött. Az ősi szokáshoz való ragaszkodásból eredt az a kijelentése is, mikor a felesége egy kis ezüst evőkészletet szerzett be: „Kedves anyókám nem illet ez minket!” Mikor irótlársait vagy más vendégeit hívatta Radnótra, alkotmányos tanácskozást tartott velök az ebédfogásainak dolgában. Pósa Lajos ősrégi magyar szokás szerint minden előterjesztést meghallgatott, de aztán mint egyhangú véleményt ő mondta ki: lesz tehát tyúkleves csigával, ennek aranysárga ám a leve, nemzeti cimér (ez bizony töltött káposzta), ruca vörös káposztával, kálvinista mennyország (turós, mazsolás, tejeles tészta, hires radnóti étel), putnoki bor csutorában.

A költő 1850 ik év április 9-én született, apja Pósa Antal, anyja Kovács Mária voltak, volt még egy Károly nevű testvére, aki azonban hét éves korában az 1864-ik év november 8 ikán meghalt.

A falú legnagyobb része Pósa, kis Pósa, nagy Pósa *had*; papja is Pósa Lajos és nemes, amire rátartóak és önérzetesen büszkék. Érdekesen jellemző Pósa Lajos születésének bejegyzése a radnóti anyakönyvben. Szülők: Nemes Pósa Antal és Nemes Kovács Mária. Keresztszülők: Nemes Bodon Mihály, Nemes Varga Mária, Nemes Báthory Mihály. Kevély és szilaj természetű ember volt a költő apja, Antal. A természet buja ereje látszott meg természetén, szép szál ember volt, dús növésű haja, lelógó varjuszárny bajusza. Az őserőtől duzzadó testben, égő szenvedély lobogott. Mulatós, könnyűvérő ember volt, négy lovat is befogott kocsijába egyvégbe, állva hajtott, a kaszárban a cigány muzsikált. A ló, cigány, vásár volt minden szenvedélye, öröme. Gazdának ment volna Kovács Máriához, de tékozló természetével a maga kis földjének is hamarosan nyakára hágott, úgy tett volna felesége vagyonával is, ahelyett, hogy összetartotta volna családjá javára, amire fogadkozott. Így utjok elvált, Pósa Antal csikós gazda lett a szomszéd tanyákon, amit nagyon restelt. Radnóton átalult mutatkozni s kevélységében és hogy hirt is adjon maga felől, lóra ült, szilaj

csikait kötőféken vezetve nagy robogással vágatott holdvilágos éjeken a falun keresztül. Álmokból felriadt emberek csakhamar másik oldalokra fordultak, és megnyugodva jelentették ki: „Most robog erre Pósa Antal“. Gyöngéd lelkületű fia anyjának nem mert róla szólani, de ha szerét tehette, meglátogatta apját, dohányt vitt neki és szalonnát sütve beszélgettek. A fiú természetén szintén meglátszott a természet őserije, apjánál alacsonyabb volt ugyan, de haja, szakálla, bajusza már legénykorában ugyancsak bokrosodott. Pósa Lajos radnóti szokás szerint mindég szakállt viselt. Önérzetesen meg is kérdezte apjától; „Ugy-e édes apám, nekem is van már bajuszom?“ Az apa kevélyen végigsimította zászlós lelógó bajusz-szárnyát; s így tört ki belőle egy elismerés: „No ütközik fiam, ütközik!“ A vége bizony szomorúságra fordult, a tékozló emberek sorsa elérte, mikor nagy beteg lett, felesége üzent neki, hogy jöjjön haza legalább meghalni, vagy menjen valamelyik atyafiához. De a nyomoruságban is kevély ember azt üzente vissza, amit maga a költő is ismételt, anélkül, hogy utánozni akarta volna apját, mikor kis radnóti háza leégett: „Zsellérnek nem megyek haza!“ De mikor már végóráját közeledni érezte, hazament a „Pósaszőgre“, ahol e had házai, csürei voltak, ott a boglyaszalmába a csűr mellett nyakig bevájta magát a szalmába és reggelre ott találták halva. Anyja, fia fényesen eltemették, gyermeke még fel is ravataloztatta, vagy amint Radnóton emlegették a nagy temetést: „a fekete asztalra is fektették“. Az egész falú kikísérte. A temető a hegyen van, odáig kocsin, onnan a rokonok vitték fel nyugvóhelyére a koporsót.

Marcsa néni így még az ura halála előtt jutott korai özvegy-ségre, s azt a gyámolítót, akit az urában hiába keresett kis gazdaságához, magában találta meg; rendkívül tiszta, okos és erélyes gazdává vált 30 holdas birtokában, s egyedül gyermekei nevelésében keresett vigasztalást. Károly fia halála után márcsak Lajos fiában találhatta örömét. Versenyezve anyjával Bodon Katalinnal, becézgették a kis Lajost, s különösen szép ruhákban járatták. Bojtos bársony kalap, remekbe készült tulipántos szűr, kordován csizma, aranyrojtos nyakkendő, ebbe járt az iskolába, úgy hogy a rektor, az egész falú arra bámult, s anyja, nagyanyja a kapúba álltak ki, úgy néztek utána nagy gyönyörködéssel. E nagy ké-

nyezettetés mellett se lett belőle sohasem vásott, kényeskedő gyerek, szinte leányosan szelid és engedelmes volt anyjával szemben, igaz, hogy gyámoltalan, félénk is volt. Mindég anyja szoknyáját fogta, ha idegen jött, csak oda bújt. Már leste este felé, mikor jön a Rózsa tehén, akkor futott a kis fejős székért, amit még az apja faragott neki, elővette a tulipántos bögrét, s az anyja mellé ült, mikor a fejéshez fogott. Nyujtotta a székről a bögrét az anyjának, az első fejésből itta a tejet. Nagyon tiszta gyerek volt, anyjának mindjárt panaszba tette, ha ruháján csak egy szennyfolt akadt. Keveset játszott, porba-sárba sohase ült, ruháját kímélte, méla, szótalan, magába vonuló gyermek volt. Mintha csak édes anyja szomorú árnyékában, amely mindég ott ült szemében, amikor gyermekére rátekintett, rá is esett volna.

Igy került a radnóti iskolába Kolosi István jeles tanító keze alá. Mint iskolásgyerek most már kedvére harangozhatott; mert ez nagy gyönyörűsége volt. Szelid, szótalan, engedelmes gyermek volt ott is, leckéjét nem felmondta, de szavalta, eleven, gyors felfogásával mindenképen kivált tanuló társai közt is. Eljutott a híre persze Petheő Dániel paphoz is, akit tréfásan „turóscsuszás papnak” neveztek. Zord agglegényes életet élt a pap, egyetlen szenvedélye a tejeles turóscsusza evés volt, amit gazdasszonyával örökösen háromszor is napjában főzetni akart és csak úgy könnyvélnkül a tálból kanalazott fel. Gazdasszonya már ki is jelentete, hogy inkább világgá megy, de ő örökösen csuszát nem főz és mindég nem eszi. Ez a derék ember a rektorral egyetértésben iparkodtak rábeszélni Marcsa nénit, hogy adja a Lajost a rimaszombati gimnáziumba. Marcsa néni idegenül állt e tervvel szemben először, hogy válljon ő meg a fiától, másodsor — már radnóti szokás szerint — el is jegyezte Pósa Málikával, meg aztán lesz is miből megélniök. De mégis határozott e dologban, megértette, hogy olyan tudós az ő fia; hiszen már mint kis gyermek minden papirost megolvast, amit az atyafiak a házhoz hoztak, még azt is, amelyekre semmi sem volt írva. Összeolvasta már talán minden betűt a világnak, míg ökröt, lovat nem tud hajtani, a dolgot nem szí-

*) A radnóti dolgokat részben Pósa Lajos református lelkész közleményei alapján irtam.

veli, s maga sirva-riva akarja, hogy tovább tanuljon, A fiának már nem tudott ellentállani, megbeszélte a pappal s a rektorral a dolgot s elhatározta, ha már tovább tanul hát: „Lajos pap legyen!“ Így kiadva a parancsot bevitte Rimaszombatba Szeremley Károly tanárhoz utasították, Mikszáth Kálmán és Bodon Józseftől annyiszor emlegetett híres, jónevű és jókedvű tanárhoz. Szeremley beszélt Marcsa néninkkel, s azalatt egy-egy odavetett kérdéssel kitapogatta az ujdonsült muzsafi tudományát és fel is vette az I. gimnáziumi osztályba 1860-ik év október 5-én. Az Egyesült Protestáns gimnázium e híres intézetében, a honnan annyi jeles emberünk került ki, mindvégig kitűnt szorgalmával, szelid magaviseletével. Mindég jeles tanuló volt, az első osztályban a negyedik. 1906-ik év június végén vette ki ott a VI-ik osztályból a végbizonyítványát, csak a görögből volt jelese, a többi tárgyból kitűnője.

Édes anyja a kis fiút rokoncsaládra bizta, Báthoryné Mindszenti Erzsébetéknél lakott, mikor nagyobbacska lett Czikóné kenyérsütő asszonyhoz ment, a kinek főztjét még öregkorában is lelkesedve emlegette, persze arra már nem vetett súlyt, hogy ételeihez a gyermek jó étvágyával is rendelkezett.

Református szokás szerint már innen eljárt a kiküldött legátusokkal sátoros ünnepek alkalmával merdikánsdiáknak. A szegény tanulók így istenes verseikért házról-házra járva egy pár garast kaptak a kegyes hívőktől. Emlékezet van róla, hogy Pósa Lajos nemcsak kegyes verseket mondott, de maga szerzette rigmusaival többet szerzett mint legátusa, ennek nagy bosszuságára.

Igy persze az akkori Kazinczy önképzőkörben is szerepeltetett. Egy alkalommal két gömöri urifiunak irt pályázó verseket. Ezek meg is nyerték az első és második díjat, maga is pályázott, de már elgyengült erővel, ő neki csak a harmadik díj jutott. De a kapott néhány forintot boldogan mutogatta anyjának. Az anyja elvette a pénzt, bekötötte kendője csücskébe s azt mondta fiának: No, Isten áldjon meg Lajos! Tanulótársai körülvették: Ejnye, pályadíjat nyertél és még cseresnyével se vendégelsz meg minket. A fiu szepegeve állította meg édes anyját: Mit fognak mondani a fiúk, hogy még egy kis cseresnyével se kínálom meg őket. Kérek legalább husz krajcárt rá. Az anyja azt felelte rá:

Sok pénz az fiam. De a kendő másik csücskéből, ahol az aprópénzt tartotta, odaadta neki a pénzt.

A gömöri fiuk ősi szokása szerint ő is a sárospataki híres, nevezetes anyaiskolába készült s 1866-ik év őszén be is iratkozott a VII-ik gimnáziumi osztályba. A rimaszombati gimnáziumból előkerült radnóti gyerek itt is derekasan megállotta helyét, pedig az ilyen iskolaváltozás ritkán megy zökkenők nélkül. Az első félévben a vallásból, görögből jelese volt, de a többi tárgyakból kitünő, a második félévben egy tárgyat kivéve szintén kitünője volt mindenből. Csodálatosképen a magyar nyelvből kapott jelest, pedig írói tehetsége már mutatkozott gyakorlataiban és Rimaszombaton megkezdett verselő képességében is. De tanára Tarnóczy Tivadar egy ungvári római katolikus káplánból lett sárospataki tanár volt, a kinek az ungvári református templomban történt esküvéje alatt volt plébánosa Huszár Sándor a lélekharangot húzatta meg. Ez feltünő szép férfiú volt, de izlése, tudása, tanári képessége menél kevesebb, noha silány vázlatos füzeteivel írói babérokra vágyott. Pósa Lajos sohasem mutatta ezért neheztelését, még később se íranta, de magában forrott érte. Csak egyszer árulta el érzését, a mikor megkérdezték tőle: „Hatott-e reá a sárospataki irodalmi nevelés?” „No, — egy egy cseppet sem” — volt kurta válasza. A grádusban mint akkor mondták 5-ik kitünő tanuló lett, tehát az elsők sorában volt itt is.*)

Pósa Lajos már ekkor írói dicsőségről álmodozott Budapestre szeretett volna kerülni, de tudta édes anyja vágyakozását, aki papot akart belőle nevelni s minthogy sokkal születisztelőbb volt, nem mert, nem is tudott volna anyjával ellenkezni, abban reménykedett, hogy az idő meghozza édesanyja beleegyezését is. Hogy anyjának mennél kevesebbe kerüljön és budapesti tartózkodásának költségeit is előre megtakarítsa, nevelőséget vállalt. Már Sárospatakon tanította a két Inczedy-fiut, a nyolcadik osztályt pedig mint a fiúk nevelője a szabolcsmegyei Berczelen töltötte. Így ebből az osztályból magánvizsgálatot tett. Ekkor kitünőt ka-

*) Pataki diák életét Zsoldos Benő és Harsányi István urak közléseiből merítem.

pott a mennyiségtanból, a vallásból jót, a többi tárgyakból jelest, ami hanyatlás az előbbi év eredményével szemben.

Tanulótársai mindnyájan emlékeznek reá, hogy szelid, de magába zárkózott, társaságot kerülő, szótalán gyerek volt, ezért búsmagyarnak nevezték társai. Pedig Pósa alapjában véve vidám természet volt. Érzékeny lelkét azonban teljesen lesújtotta édes anyja ellenkezése, aki hallani sem akart budapesti kóborlásáról, szép álmait látta volna abban tönkretéve, ha Lajos oda megy, ott elromlik, a helyett, hogy az istenes papi pályát végezné, — de ura szerencsétlen sorsától is óvni akarta egyetlen gyermekét. Már pedig a bűnös nagyvárosban ez könnyen megeshetik. Halotta ő és tudja, hogy az a Pest, megfest!

Igy került Pósa Lajos vissza Patakra a theológiát megelőző bölcsészeti tanfolyamra elégedetlenül, érzékeny lelke még jobban hányódott-vetődött s még elvonulóbb lett, mint azelőtt. 1868-ik év őszén, már mint akadémiai hallgató ősi szokás szerint aláírt az iskolai törvényeknek azzal is bizonyítva, hogy fogadást tett ezek pontos megtartására. Ez a szeniori hivatalban történt, Szeniornak hívták azt a jeles tanulót, aki az akadémiai tanfolyam elvégzése után mint érdemére nézve is öregebbik még ott maradt és az ifjuság főfelügyelője lett s a törvények megtartatója. Ekkor Lukács Ödön a későbbi aranyajku szabolcsi esperes volt a szenior. Huszadiknak iratkozott be.

A sárospataki iskolának kitűnő theológiája volt. Felméri Lajos már akkor kiváló tanár és tudós hírében állott, Heiszler József a theologiai szakban elismert tekintély volt, hévvel és lelkesen magyarázott, tanítványait valósággal le tudta bilincselni. A férfias szépségű Árvai József kiváló paedagogus, vonzó előadásával, de tudományát humoros példákkal fűszerezte. Szinnyi Gerzson a tanárok patriárchája irodalomtörténetet tanított, Orbán József szorgalmas, olvasott tanárférfit, aki szeretett választékosan beszélni és írni történeti tárgyairól. Saltustius példaadása nyomán — mint mondta Bokor József nagynyelvtehetségű tanár, igen jó előadó. Héber tudományokat, később philosophiát tanított. Bihari Imre is tanáraí közt volt, akkoriban ő adta elő a bölcseletet Fischer Kuno nyomán.*)

*) Harsányi István sárospataki könyvtárnok ur közlése alapján.

Pósa gondolatai a fővárosban, az irodalmi központban andalogtak, napról-napra keservebben érezte magát a kies vidékü bodrogpárti városban. A második félévben már a felkészülés terve foglalkoztatta, így a tanulás is gyöngébben ment. A colloquálás előtt valamennyire összeszedte magát, arra gondolt, hátha édes anyja most se fogja megengedni a budapesti utat, hogy tehát a visszatérés útját el ne vágja maga elől, jelentkezett a colloquiumra. Mint Zsoldos Benő beszéli, tőle kérte el bölcséleti jegyzeteit. Zsoldos figyelmeztette is rá, hogy a colloquiumra már már csak három napja van, bajosan készülhet el rá, még akkor is, ha éjjel-nappal tanulni fog.

— Ne gondolj vele — volt Pósa válasza — csak add ide. Pósa olvasgatott a jegyzetekből. Különösen Leibnitz bölcséleti elmélete ragadta meg figyelmét. Zsoldos kíváncsi volt Pósa feleletére, mert semmi jót sem várt a tárgyat szószerint követelő tanár és a felületesen olvasgató diák-philosophus között. Bihari Imre feladja a kérdést, de Pósa így vezette be feleletét:

— Mielőtt erről beszélnénk, szóljunk Leibnitz monadológiájáról. És gyors folyásban zuhogott szó áradata. Bihari közbeszól: — Atyámfia, ez így sehogy sincs jól! Várjon, várjon csak! De Pósa szőzőnét ez a zsilip se tudta elgátolni, a szófolyamat rohant tovább.

Bihari megint előáll a zsilippel.

— Várjon már!

Pósa szóárvize zúg tovább.

E veszedelemben Bihari a végsőkre határozta el magát.

— Elég! — kiáltja riadtan. Álljon már meg! Ugy van, de mégse ugy van!

Az elég azt jelenti, hogy vége a feleltetésnek, kedves szó tehát a diák fülnek. Megállt a szózuhatag és sietett is nagy lélekzetet venni utána.

Bihari pedig kielégítő irt be indexébe, a milyen kálkulus, — hogy diák nyelven szólják — addig sohasem éktelenkedett bizonyítványában.

Pósa irodalmi működéséről is találunk nyomokat az irodalom történeti nevezetességű sárospataki Önképző Társulat évkönyveiben. A törzskönyv ez évi 9-ik sorszáma alatt sajátkezű aláírásá-

val ott találjuk nevét. Előbb nem lehetett tag, mert csak akadémiai tanulókat vettek fel. Akkor októberben kezdődött a tanév, Pósa Lajost 1868-ik év november 11-iki ülésen szavallónak kijelölték. Jellemző, hogy a szónoki képességgel erősen megáldott Pósa Lajos a szavallás helyett egy iskolás tárgyú értekezést olvasott fel. Pedig száját, mint a radnótiak állították, aranyozni kellene, a kinek prédikációit édes anyja sűrű könnyhullások közt hallgatta a radnóti templomban, mikor mint ünnepi legátus, vagy otthon tartózkodó diák papolt a radnóti templomban. November 22-én felolvasta: „Az igazság szeretettel párosulva szülőanyja a boldogságnak“ című értekezését. Az ő érzékeny szívének szüksége volt az őt megérintő, meleg, meghitt körre, a hol kinyílt szíve, felcsillogott arany kedélye. Ugyanazon a gyűlésen felolvasták *Virág Jenő* című két versszakos költeményét. A jegyzőkönyv szerint: „Könnyű felfogásu, egyszerű tartalmu kis dal. Nyelve gördülékeny.“ A Társulat „Hajnal“ című lapjának 1868/1869-iki évfolyama 4-ik számában eső helyen van ez a költemény. Pósa vig verseinek előfutárja; éllel végződik, de nem csattanós, halványuló éllel. Még egy bírálatáról van emlékezet. Az 1868-ik évi december 13-án tartott ülésen megbírálta Törös Kálmán „Anyámhoz“ című költeményét. E bírálat alapján „Eszméi dicséretben részesültek, de technikája gyöngébb tartalmánál“. Bírálatát megdicsérték: „Helyes műérzéke és szép irányáért.“

1869-ik év őszén végre felkerülhetett Budapestre; a gyakorlati felfogásu anyjának nemcsak eszét, de szívét is összetörte fiának az az elhatározása, hogy a papi pályát ott hagyja és a bűnös nagyvárosba megy. Egyszerre életének legfényesebb álma foszlott széjjel, mint a hajnali köd. Nem látja fiát, mint a papot, mint Isten szolgáját a katedrán. Ezt a sebtét holtáig viselte.

Pósa Lajost pedig vitte ellenálthatatlan benső ösztöne az írói pálya kinszenvedései felé. Csak egy belső hang hirdette állandóan keblében írói elhivatottságát, csekély számu műveiben senkisémet fedezte volna fel a tehetség aranyereit. De hát ő mindent rózsás színben látott, édesanyja a jó tanácsok mellé kétszáz forintot is adott neki, hogy ne koplaljék. Atyja példáját állította elébe, óva intette a takarékos életre. Könnyezve indult utnak, öröme határtalan volt, mikor a nagyváros forгатagában találta magát.

Vakmerő, gyermekes, együgyűségét mi sem bizonyítja jobban, minthogy azonnal írónak érezte magát; fölöslegesnek tartotta, hogy valamely pálya elvégzésére szentelje erejét. Áhitattal nézte az írókat, különösen Vajda János nagy, csontos, szikár alakjára nézett fel bálványozó hódolattal. Vajda János nagy étvágyú kosztolásai és fáradozásai után, a melyek arra törtek, hogy jobbnáljobb kocsmákat keresett és az ilyenek ajánlóit előtt minden búskomorsága mellett azonnal megnyitotta világgyűlölő szívét, fáradalmait legszivesebben a Báthory-kávéházban a Kecskeméti-uton és a Kálvin-tér sarkán pihente ki. Pósa Lajos itt settenkedett, mert itt egy kis írói kör is verődött össze: Benedek Aladár a divatos lyrai költő, Kompolthy Jenő aki egypár tengerész-dalával tűnt fel akkor, Darmay Viczmándy Győző, később Mikszáth Kálmán is. Vajda János, a mennyire tőle telt ügyet is vetett a fiatal törekvőre, aki egy kis jó gömöri szüzdohánnyal is kedveskedett neki és írófársainak. Keszegsovány volt ekkor Pósa Lajos, de a fináncnak is feltűnt, hogy Radnótról meghizva jött fel a fővárosba. Őszi vagy téli kabátjába ilyenkor dohányleveleket varogatott be, az tette ilyen természetessé. De a finánc csak szélesen mosolygott a falusi hizlaló kurán, bővebben nem érdeklődött e titkzatos gyors hizás egyéb körülményei iránt.

Az íráság bizony sehogyse jövedelmezett. Imitt-amott egy kis riport, valamelyik másodrendű lapnál egy-egy vers megjelenése keveset lendített az írói jólléten. Édes anyja látta leveleiből, hogy nyomorog, kétségbe volt esve, iparkodott rajta segíteni, még egy pár darab föld eladásával is, többször feljött a fővárosba egy-egy kis élelemmel, de mindez természetesen csak időről-időre csillapította az inséget. Elkeseredett anyja már azon kesergett, hogy apjától megőrzött földje is elcsuszik, de erre nem került a sor. Pósa Lajos érezte, hogy anyját földjeitől nem foszthatja meg. Így történt, hogy magáról hirt sem adott a leginségesebb napokban, szegény anyja mint holtat siratta.

Ezek voltak legkeservesebb napjai. Szegénysége összehozta egy földijével, a gömöri lénártfalvi református lévita, mint a szegény eklézsiák paptanítóját hívják, fiával Nagy Jánossal. A József-utcában a Mikszáth-tér sarkán szereztek lakást 6 forintért, ahol most egy háromemeletes ház van. Egy pincegádor fölött volt a

szobának csufolt lyuk, amibe nagynehezen belefért egy ágy, egy szék, egy nagyon kis asztal, a mosdótálnak már csak az asztal alatt jutott hely. Ha Nagy János be akart jönni a szobába, Pósa Lajosnak az ágyra kellett kucorogni, mert különben nem fértek el benne. Nagy Jánosnak is hasonlóképen kellett cselekednie, ha Pósa jött később. A székre bajosan lehetett ülni a szoba keskenysége miatt, így aztán Nagy Jánossal mindketten az ágyon voltak kénytelenek üldögeálni. Innen lábokat lelógatva szőtték fényes álmaikat, közben vigan dudált a szél, mert az ablak papirossal volt beragasztva. Nagy János híres orvos akart lenni, Pósa írói dicsőségről álmodott. Megveszekedett hidegben dideregtek itt a jövő nagy férfiai. Hogy vékony takarójuk alatt jobban meglegedjenek, cipőjüket, csizmájokat is rárakosgatták nyomtatéuk.

Bizony volt úgy, hogy három napig se ettek. A szemérmes Pósat már az első nap kinjai gyors léptekkel az Athenaeum régi épülete felé a Ferencziek-terére kergették, ahol a „Hont“ Jókai Mór lapját szerkesztették. De mennél közelebb ért, annál lassabban cammogott. Időbe telt, míg be mert kopogtatni a nagy költőhöz. Jókai ugyanis vidám verseit az *Üstökös* hasábjain kezdte közölni. Csak-hogy Jókai némi kaparkodás után ruhája zsebei körül azt a tanácsot adta a fiatal poétának, hogy jöjjön máskor! Sokszor megesett ez a nagyjövedelmű költőn, akiről Tisza Kálmán is megjegyezte: „Hja bizony, a pénzzel is bánni kell tudni!“ Ekkor aztán Nagy János vette másnap a nyakába a várost. Pósa távolléte alatt egy satirikus versben öntötte ki éhsége kinjait, a melyek oly gyakran szakadnak a magyar költőkre. Nagy János este sötét ábrázattal, de üres zsebbel jelent meg lakásokon. Harmadnap Pósa Lajos már fel sem kelt ágyából, a téli hidegben még hidegebb szobájában lemondóan várta a halált, mikor végre megjelent a megváltó, Nagy János e diadalordítással: „Megvan, megvan!“ Egy pár krajcárt hozott valahonnan, lekvárt és kenyeret vettek rajta. Bizonyosan fejedelmi volt ez nekik, de Pósa azóta nem tudott a lekvárra nézni még boldogabb napjaiban se. Jókai aztán egyszer hosszasan rajta nyugtatta tekintetét, mikor Pósa a képviselőház írói karzatán üldögélt, mint az olyan ember szokta, aki beszélni akar valakivel. A ház folyosóján aztán átadta neki a versek honoráriumát, noha Pósa elégülten kijelentette:

— Van most nekem pénzem, majd minden zsebemben csörög.

— No, no biztatja őt Jókai — nincs olyan rakott szénás szekér, a melyre egy villával még rá ne férne!

Ily szomorú körülmények között azonban Nagy János ráért még arra is, hogy a Nedeczky-család nevelőnőjébe fülig beleszeressen. Minthogy a saját erejében ő maga se bizott, a szerelmes levelek megírását Pósa vállalta a nagy koplalás mellett. E szerelmes leveleket versekben írta meg, és kellő hatással is voltak Klemma urhölgyre. Mikor már felesége lett és látogatóban volt nálok Gyomán neheztelve emlegette.

— Én nem tudom ez a Jani olyan tohonya, lassú gondolkodású lett, pedig milyen szép szerelmes leveleket tudott azelőtt hozzám írni.

A két férfi pajzánul összevetett és egymásra villantottak szemökkel. Klemma eltalálta az igazat.

— Vagy úgy! Hát Pósa ur írta. No, ha én ezt tudom, nem mentem volna az uramhoz!

Nagy János nagyon jószívű doktor volt, a szegények doktora. Halála után sírját virágokkal ültették tele hű betegek. De hát vagyontalanul halt meg, hat gyermeket hagyott maga után. Halálos ágyán azt mondta feleségének: „Ha mindenki el is hágy benneteket, Pósa-hoz bizalommal forduljatok.“ Pósa havonként 25 forintot küldött a családnak. Átköltöztette őket Szarvasra, a leányokat ingyenes helyekre tette be, mikor felnőttek állásokról gondoskodott, mint azt az ő érzékeny jó szíve sugalta. És ez nem első és nem utolsó esete volt. S többek közt Széll György, a makói polgármesternek, később országgyűlési képviselőnek haláláig gyámoltója lett. Ő tette Makót nagy falúból rendezett várossá, kiköveztette, világítását rendezte, igen sok közhasznú intézetet létesített. Halálából képviselőnek megválasztották, de öregségére nyugdíjnélkül hagyták. Így szorult Pósa segítségére, a kivel különben sógorságban volt. Halála után feleségét holtáig rendes havi járulékkal segítette.

Pártfogoltjai érdekében mindig járta az illetékes helyeket. Egyszer az egyik miniszter meg is kérdezte tőle:

— De Pósa ur, mikor fog már kérni magának is valamit?

— Magamnak soha semmit! — volt a válasza.

Ezek után elkövetkezett az akkor még császári katonáskodás Budapesten 1872-ik év őszén. A magyar poéták közül nem sokan dicsekedtek katonai erényekkel, Pósa azonfelül, mint nagytüzű magyar ember teljes lelkéből utálta azt a hadsereget berendezésével szellemével együtt. A Molinár bakákhoz vonult be az Üllői-uti Mária Terézia kaszárnyába. Magyargyűlölő Kukaveczt nevének kapitánya volt, akit ő Kukacz lovagnak keresztelt el egyik versében, amely az Üstökösben jelent meg avval együtt, hol a káplári csillag hullásának személyére vonatkozó elkerülésén kesereg. Ezt a rangot se tudta elérni e költő nagy stratégánk, noha erre nagyon is rászolgált volna remeklésével. (Üstökös 1873. szeptemberi és októberi szám.)

Pósa nagy népszerűségnek örvendett önkéntes társai sorában, nemcsak mint költőt becsülték, de az odaadó bajtársat is megszerették benne; vidámsága, szeretetreméltó kedélye elvárásolta őket, azonfelül tüzes, bátor magyarsága kedvökre volt.

Kukaveczt már ösztönszerűleg gyűlölni kezdte, de látta, hogy népszerűsége igen nagy, hát bizonyos tartózkodással élt még gyűlölködésében is. Ez azonban nem akadályozta, hogy a glédában álló „Ludvig Pósa” különféle kaszárnya stílusban ne korholja. A Pósa nevet természetesen csehesen Pószának ejtette. Kelletlenül, vakmerően a szolgálati szabályzat megszegésével a sorból mint visszhang mindég kihallatszott a helyre igazító „sa” szótag a költő szájából. Különös hangfelelés volt ez a kaszárnya udvarán vagy a gyakorló téren, de Kukaveczt ezt sohasem akarta meghallani.

Egyszer Rákoson gyakorlatoztak. Kukaveczt kiadja a parancsot.

— Maga Ludvig Pósa öngénes lenni szárnyember! (A glédából kihallszik: „sa”) Direkción választani! Vorwärts! Mars!

Pósa gondolkozott és elmondta magában: „No hát majd választok én irányt.” Körülnézett, egy megveredett tollú varjú károgtott a fán. Pósa hát vezette a szárnyat a varjú felé. A varjú azonban úgy vélte, hogy ő nem tartozik egy ágon üldögelni még a császári hadsereg kedvéért se. Pósa utána a szárnyal, majd mikor a varjú egy másik fát választ ki, Pósa rendületlenül utána embeivel. Erre már a keringő bokázás folytán az egész század inog, jobbra-balra fejlődik. A kapitány dühösen Pósa felé lovagol.

— Öngéntes Ludvig Pósa! (A viszhang a glédából újra megszólal: „sa!”) Milyen direkczió választani?

Pósa összeszedte ábrázatát, hogy mostantól a kapitány ne lásson egyebet, csak amit ő mutat neki.

— Jelentem alásson, azt a varjút a fán!

— Kukaveczi rámereszi szemét.

— Hallani, tudni, látni emberek! Öngéntes Pósa (a glédából a viszhang „sa”) varjút választani direkczióknak!

És harsogó nevetéssel robog vissza, utközben ismételteti: Varjú, direkczió varjú!

A magyar gyerekek Pósa körül pedig a fübe vetették magokat, mert nem bírták volna a nevetést a német rovására állva.

Egyszer Pósa rapportra akart jelentkezni. A rapportot pedig a kapitány sehogyse kedvelte, mert ő avval szeretett dicsekedni, hogy nála olyan rend van, hogy ezekre semmi szükség. Váltig mondotta neki: Nem rapport, nem rapport! Mikor Pósa kijelentette, hogy magyarságát sértegetik, ő jelentkezni akar, Kukaveczi éktelen dühre fakadt.

— Rebelis kutya, magyar kutya, Kossuth kutya!

Ez utolsó szóra Pósa levágja a lába elé kihuzott bajonetjét és gyors léptekkel megy a kaszárnya lépcsője felé, szobájának. Kukaveczi kivont meztelen karddal utána, éle érte a háta közepét. A szoba ajtajánál haltot kiált. Pósa megáll, merően szembenéz vele. Kukaveczi hadonáz kardjával még egy darabig, majd hüvelyébe dugja.

— Krucifix, Donnervetter, noch einmal! És elment.

Napok múlva találkozott vele a kaszárnya kapujánál. Megállította, csak a foga közt sziszegte kimeredt szemmel:

— Te, kutya magyar!

Ezzel be is fejeződött a katonai ügy.

De a káplári csillag elmaradása, amint a tréfás versein meglátszik furta az oldalát, gondolkozni kezdett. Lennie kell valaminek, minthogy: „a verselésből meg nem élünk, szerezzünk hát diplomát” — amint maga zengette. Így aztán megtörtént a nagy dolog: Pósa Lajos beiratkozott az egyetemre, a tanári tanfolyamra 1873-ik év őszén. Magyar nyelvi és irodalom történeti előadásokat hallgatott Toldy Ferencztől, bölcseletet Horváth Cyrilltől,

neveléstudományt Lubrich Ágosttól, Gregus Ágostontól aesthétikát, Madach Shakespeare alakjainak fejtegetéseit, a mihez a következő tanévben Gregusnak nagy hirre tett szert „tanárképzői iránygyakorlatok“ járultak. Ezek az összejöveteleken volt a legnagyobb hatással Gregus Ágost tanítványaira. A legkülönbözőbb tárgyakról olvastak itt fel az ifjak, bírálták egymást, vitatkoztak, A munkálkodó tagokat aztán budai kertes lakásába is meghívta a buzgó, ifjúságot szerető tanár, a hol tej, vagy efféle könnyű uzsonna is kijárt. Felejthetetlen órák voltak ezek az ifjak életében, Pósa Lajos is kiérdemelte tanára elismerését, járt Gregusshoz és beírta tanára is az elismerő pár szót indexébe: „szorgalmas és jeles munkás.“ Zsoldos Benő tanuló társa külön is megemlíti róla, hogy Pósa Lajos verseit Gregus figyelmére méltatta. E versekben kitörő vidámság rá is hatott.

Toldy Ferenc már akkor betegeskedett, sokszor támolyogva bandókolva látták a házak falai mellett, bizony már bágyadtan, megtört testtel tanított. Horváth Cyrill folyékony előadó volt. A katedrára állott a tanári asztal mellé, még elefántcsontos pálcáját se tette le kezéből arra támaszkodva, végig mintha egy lélegzetre akarna végezni egy órás leckéjével, pergő nyelven mondta el bölcséleti eszméit. Mindenesetre kitűnő emlékező tehetsége volt. Napról-napra hizott, nem mert leülni, mert attól félt, hogy nehézkesen vagy sehogysem tud felkelni ülő székéből és tanítványai kinevetik. Gregus Ágost szakadozva, nehezen pergő nyelvvel beszélt. Írásait először mindig gondosan kitergegette maga előtt s mikor jónak látta, ami sűrűn megtörtént, orrcsüptőjét feltéve mélyen behajolt a jegyzetekbe, hogy így megkezdett mondatát onnan nyert segítséggel befejezhesse. De jó mondasai voltak, maga is gyönyörködött bennök, ami onnan meglátszott, hogy szája két szeglete megnyult, hegyes, Petőfi-szakállu arca elvörösödött; ez pótolta nála a nevetést. Lubrich Ágost kenetes papossággal virágos nyelven praelegált. Egyébként se volt barátja a haladó eszméknek a nevelés tudományban, de egyebűtt se.

Pósa szorgalmasan látogatta az előadásokat, szorgalmasan és jeles eredménnyel kollokvált. Erre négy félévről tanuskodó jeles indexe bizonyosság. Ez a négy félév és a Sárospatakon

hallgatott két félévi bölcséleti tanfolyam megadta neki a jogot, hogy tanári vizsgálatot tehesen. Minden jel arra vallott, hogy megmarad a tanári pályán. Greguss Ágost ajánlatára a fővárosi Zerge- (ma Horánszky-) utcai reáliskolában póttanári-állást kapott. Itt tanította az I. B. I. C. II. B. osztályokban heti 15 órában a magyar nyelvet. Általános felfogás, hogy a tanári pálya az, amely a legközelebb van az irodalmi foglalkozáshoz; hiszen — úgy mondják — a tanári szoba mellett, vagy már a szobában ott van az irodalom. Hogy mennyire kedveznek a tehetségek kifejlődésére az idealisan gondolkodó kollégák mérgező kísérletei, az kérdéses, de Pósa Lajosban rövid egy évi tanárkodása után megérellelte azt a szándékot, hogy ezt a pályát elhagyja. A gyakorlatok javítása, az a kicsinyes egymás ellen áskálódó felfogás, az a szűk, nevetségig fontoskodó látkör a mi itt uralkodik Pósa véleménye szerint megölte volna költői tehetségét. Hát bizonyos, hogy beteggé halványította volna friss, üde gyermeked képzetét. Így aztán gondolkodás nélkül otthagya. Az akkori értesítőben annyi van irodalmi működéséről: „Pósa Lajosnak több költeményét közölték a szépirodalmi lapok.“

Egyébképen Póságban sok tulajdonság volt, ami szintén apostolivá varázsolta volna tanári működését: paedagógiai szárazság, amely oly elidegenítő a gyermekre, ez nem volt benne, de volt gyermeked, szerető szive, amely oly közvetlenül tudott odaférközni a kicsinyek és az ifjak kedélyéhez, gondolkodásához, kitűnő előadó-képessége, ami a legtöbb tanárnál hiányzik, ártatlan, magával ragadó vidámsága, amely fogva tartotta tanítványait, de a mellett szeretetre hangolta őket mesterök iránt s ezért szavát vakon követték. Mindezt ma is emlegetik tanítványai.

1875-ik év január 26-ikán reggel, mikor az iskolába ment, feltűnt neki az a tisztaság, amely a félreeső utcában akkor még elég szokatlan volt.

A kapuban Felsman József igazgató már a legnagyobb izgatottsággal várta, szinte fogvacogva mondta:

— Az Istenért kollega ur, hol volt tegnap? Mindenütt kerestük. A legnagyobb kitüntetés érte intézetünket. Ő császári, királyi felsége legmagasabb látogatásával szerencsétet most bennünket. De hogy van öltözve! Így! Nem, az lehetetlen!

Nagy hatással nem volt Pósa Lajosra ez a kijelentés; hiszen ő már látta a királyt önkéntessége idejében. De az igazgatót ez a kedély hangulat semmiképen se nyugtatta meg, legalább egy fekete felsőruhát akart rá keríteni. Végre is hosszas kutatás után sikerítettek egy ilyen ruhadarabot, a mely ugyan egy kissé pötyögősen állott a sovány természetén. Így kikészítve Felsman reszketve tuszkolta be az I. osztályba, ahol éppen órája volt. Pósa azzal kezdte a beszédet tanítványaihoz:

— Fiaim, mindjárt itt lesz a magyar király. Semmiféle ijedezés ne legyen. Fölálltok és két sorban egymás tarkójára néztek, a hogy szoktattalak benneteket! Kérdésekre ügyeljetek és pontosan feleljetek!

Alig mondta ki e szavakat, szélvágódott az ajtó, a király megjelent kíséretével, míg Felsman József igazgatónak a háttérben motólla módjára jártak végtagjai a nagy ijedtségtől, majd rámutatott Pósára, s így mutatta be őket egymásnak:

— Póttanár! — Ferenc József ő császári és királyi felsége!

E bemutatásra mosoly röpönt el Pósa bajusza alatt. Katonásan összeverte bokáját és meghajtotta magát a király előtt.

— Tanár ur kérdezni! — így vetett végelt a bemutatkozásnak a király.

— Kovács Péter, mondd meg nekem, milyen mondat ez: a magyar király itt van!

Péter megfelelt rá rendesen, de Felsman a rémülettől a falnak dült.

— Bacsó János, mondd meg milyen mondat az, amit most gondolok.

— Tessék megmondani, mert a mondat a gondolatnak szóval való kifejezése.

A király a további kérdést meg se várta, s közbevágott:

— Elég! Szepen megvan!

De ugylátszik, feltűnt a királynak, hogy a gyermekek katonásan rendezett sorállása, mert megkérdezte Pósat:

— Tanár ur volt katona?

— Igenis Felség.

— Ezred?

— Molinár.

— Sarzsi ?

— Közlegény!

A király felelt: Szepen megvan.

Pósa Lajos visszatért az irói határtalan nyomorúsághoz; tanári pályán legalább mint önelégülten zengte: „Mert van nékem harminc forint fizetésem.“ Mig az irói jó reménység képzelet fokán lehetett volna még százszor is több. Így lett megint költő és semmi más. Nem csoda tehát, hogy Radnótra visszakerülve édes anyja szomorúan nézett végig rajta: vánnyadt, sáppadozó arcán, megsoványodott termetén, s a rajta lógó, kopott, foszladozó ruházatán. Be is mentek Rimaszombatra, eladta a tehenét, hogy szerelmes magzatát felruházza. Így jöttek boldogan haza Radnóra, de édesanyja otthon az estebédnél nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze fiától.

— Ugyan hát mi is az a költő, aminek te állítod magad ?
Pósa nagyot nyelt, de aztán lelkesedve magyarázta

— A költő az emberek, asszonyok, kicsinyek, nagyok tanítója, a világ erkölcsi megjavítója.

— De fiam, a kicsinyeket a rektor tanítja, a nagyokat a pap nevelné, ha ugyan hallgatnának rája. Nóta meg ugyis van elég, alig tudja megtanulni valamennyit a radnóti fiatalság. Hát minek az a költő vagy mi ? Meg aztán ki fizeti és mennyi a fizetése ?

Pósa Lajos elővette minden találékonyságát s kezdte magyarázni édes anyjának.

— Hát úgy-e édes anyám a papot, a rektort, a jegyzőt a falú fizeti, a szolgabíró, az alispánt a vármegye, a királyt meg az egész ország. Hát a költő is olyan, mint a király, neki is az ország adja fizetését.

— Hát neked mennyit ad az ország ?

Pósa elvörösödött.

— Hát vagy 300—400 forintot, de van olyan, ki százszorosát kapja.

— Már hogy az ország, meg hogy mint a királynak ! — csóválta hitetlenül fejét az édes anyja.

Pósa örült, hogy nem kell tovább feszegetni e kényes kérdést. Mikor irói körben elbeszélte e kis történetet ott egyhangulag

kimondották: Nem az ország, de a jó Isten gondolkozik a poétákról és kiről hogyan! Édes anyja azonban lelke sugallata szerint iparkodott a kérdést megoldani. A Bodon házban lakása lett volna holtig, de a roskadó régi ház helyett egy újat épített, hogy legyen hol a fiának meghúznia magát. Ne járjon úgy mint az apja, mert az országos fizetést nagyon bizonytalannak találta, különösen így vásárról hazajövet a tehén eladása után. Csakhogy így csak az aggódó anyai szív végzett, a sors másképen határozott, az a kis ház nem lehetett Pósa öregségének pihenő helye. A lángok martaléka lett jóval halála előtt. De Pósnak nagy tervei voltak. Költeményeit gyűjtögette, kiakarta adni, azonfelül Bodon Józseffel e kiváló elbeszélővel nép lapot terveztek. Bodon József szegőlvégről atyafia és szintén gömöri származású volt. Jártak Arany Jánosnál is, a kitől verset kértek lapjuk részére. A két szerény ifjú, mikor látták, hogy Arany látogatásokra még nagyobb zavarban van mint ők, már dadogni is alig tudtak. Mig végre kölcsönös akadozó beszédek után megértették Aranytól, hogy verset nem adhat, mert csak „törmelékei“ vannak, vigasztalásul azonban távozások előtt megkérdezte Bodontól:

— Ön az a Bodon József, a kitől azokat a szép „beszélyeket“ olvastam?

Az igenlő válasz után hozzátette a nagy költő: „Nekem nagyon tetszettek!“

1878-ik év szeptember 15-én végre megjelent a Néplap mutatószámja. Címe *Mulattató Ujság* volt, de csak e számon szerepel Pósa Lajos, mint szerkesztő-társ, a következő szám már csak Bodon Józsefet tünteti fel szerkesztőnek. Évi előfizetési ára 4 forint volt, a Weiszman testvérek adták ki. Fametszetű képei, Bodon elbeszélései, Pósa Lajos versei, Könyves Tóth Kálmán ismertető, népszerű cikkei, Magyarország nevezetesebb helyeinek ismertetése teszik tartalmát. De bár Kossuth Lajos irt ajánló sorokat a lap érdekében, nem boldogultak. 1878-ik év december 8-ikától Bodon maga adta ki a lapot, 1879-ik év februárius 9-iki számával meg is szűnt. Bodon József vidékre menekült.

Ebben az időben jelennek meg Pósa Lajos verses kötetei *Költemények* (1878.) és *Ujabb költemények* (1881.) címen. Az első kötet zajos sikert aratott, a második jóval kevesebb figyelmet

keltett. Már türhetetlenül nyomasztó lett rá nézve insége a fővárosi levegőben, ekkor Kulinyi Zsigmond bankhivatalnok és a *Szegedi Napló* szerkesztője a távozó Mikszáth Kálmán helyére munkatársnak hívta meg. Kulinyi együtt katonáskodott Pósa Lajossal, innen volt ismeretségök. Pósa Lajos most már kapott az alkalmon és örömmel, nagy reménységgel ment Szegedre. A *Napló* már 1880-ik év december végén, mikor Mikszáth Kálmán bucsulakomáját tartották, jelentette, hogy Pósa Lajos ur az előnyösen ismert nevű fiatal író belépett a szerkesztőség kötelékébe. A „*Szegedi Napló*“ ugyan már megindulásakor külső munkatársai közt említi, de ez csak névleges összeköttetés volt, mert egy mutatványképen közölt versén kívül munkálkodásának nincs nyoma a lapban.

1881-ik év január 8-ikán köszöntött be Pósa egy *Szeged* című tárcájával a *Napló*ban. Valóságos lyra ez. Szegedről kevés szó esik benne, épen csak azt várja tőle, hogy elfeledtesse véle Budapestet, amely megfosztotta minden álmától, reménységétől. Egy másik vallomásában már azt hirdeti, hogy dobog itt a szive, mintha Szegeden született volna. Megelégedettsége azonban vidám dalaiból is látszott, ezek egymásután jelentek meg a *Napló* tárca rovatában. Már hamarosan szegedinek érezte magát. A *Szegedi Napló*nak elévülhetetlen érdeme, hogy sok országos hirre kapott munkatársa volt: Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, Sebők Zsigmond, Móricz Pál, Palotás Fausztin és mások s ma is állandóan tehetségeket nevel az irodalomnak.*)

Pósa Lajos verseket írt a lapnak, hazafias vezércikkeket, vasárnaponként apró és meglehetősen egyszerű történetkéket, színházi ismertető kritikákat. Napihireket is akartak vele iratni, de ez már sehogy se ment. Ujságíró körökben máig is emlegetik efféle remeklését; tudniillik egy tanyai lopásról megemlékezve azt írta a végén: „Az ismeretlen tettest még a délelőtt folyamán elfogta a csendőrség Tandari Pál személyében“.

Mikszáth Kálmán szegletes, sűrű betűi nagyon sok csalódást okoztak a szedőnek, nála a kevés „kutyanyelv“ (amire az ujságírók irnak) sok szedést jelentett. Pósa verébfej formájú öreg be-

*) A szegedi eseményeket részben Móra Ferenc közleményei, részben a magam tapasztalatai alapján írom.

tükkel irt és nagyon idegesen, ha ujságírással foglalkozott. Már reggel nekiült a cikkírásnak s ontotta a nagy betűket, csakhogy az első lapokon is alig volt 8—10 sor, a többin fokozatosan kevesebb, az utolsó lapokra már három-négy szó jutott, de annál óriásibb betűvel. Mikor készen volt a cikkel, megbámulták az utcán, ahogy a szerkesztőséggel szomszédos iskola-utcai lakásáról a nyomdába ballagott nagy iratcsomójával, amit a hóna alatt cipelt. A „metrompás“ (a lap fölördelője) kétségbe volt esve, mikor a nagy papiroscsomagot kezébe vette, de felderült orcája, mikor megállapította, hogy a rendes vezércikk hasábjait se töltötték meg Pósa betűóriásai.

Hogy Pósa Lajos vidám kedélye megkerült Szegeden, teremtő munkássága megindult, az volt a legfontosabb ebben a változásban. Már odaköltözése első időszakában írta kevéssoru, tömör „Apró történetei“ e sűrített balladákat, a melyek muzsájának eredeti termékei és a legnagyobb feltűnést keltették irodalmi körökben.

A lapnak főszerkesztője Enyedy Lukács volt, de ő mint képviselő és „pénzügyi kapacitás“ inkább Budapesten tartózkodott. A viritó Kubinyi szerkesztő, ahogy piros képéért és hajának minémiségéért ujságírói körökben hívták, inkább bankjában foglalkozott, lapját csak estefelé kefelevonatban látta. Ilyenker húzós beszédjével rőt selyemszakállát simogatva tette megjegyzéseit, tekintet nélkül rá, volt-e ott munkatárs vagy nem, de mi akkor mindenütt voltunk, csak a szerkesztőségben nem. Egyebekben vallottuk róla, hogy van érzéke a szép iránt, nagyon csinos felesége volt.

De hát nagy köztársaság volt a szerkesztőség akkoriban. Irtunk mi a lapban mindent, a hogy jött. Vezércikket, tárcát, hirt, kis cikkeket, még verseket is komoly, tréfás tartalommal. Bizonyos azonban, hogy irodalmi formát iparkodtunk adni mindennek, s nagyon törekedtünk reá, hogy irásunk elkoptatott ne legyen. Ez az „irodalmi törekvés“ persze nem arravaló helyen alkalmazva sokszor torzszülöttek keletkezésére is adott alkalmat, a melyeken aztán egymás rovására mulattunk. De ezért haragudni bizony nem volt szabad. De az is úgy volt, hogy nagyobb hírlások elevenségével a fővárosi lapoknak is például szolgálhatt

a szegedi ujságírás. Egy-egy ilyen nagyobb esemény szinte drámai erővel volt e lapban megrajzolva, de kisebb jellemző esetek megírása is sokszor irodalmi értékig emelkedett. Erről mindenki meggyőződhetik, aki a „Szegedi Napló“ 80-as és az előző években megjelent számait forgatja.

A napihírek anyagát a „torony alatt“ kellett megszerezniünk, így hívták az ujságírók a várasházát, s ez a név máig megmaradt Szegeden. Ezekért egymást bizonyos időközönben felváltva, természetesen magunknak kellett bejárni, ami különben nem is volt olyan fárasztó mulatság. Az ujságírók és a város elei között igazán kedélyes élet folyt. A nemesszívű bíró Bérczy Aurél, vagy ujságírói nyelven Bérczy nász, a komoly tekintetű Szluha Ágoston főkapitány, a kinek bajusza alatt csak olykor olykor villant fel egy rángással a mosolygás, a tarfejű Kemény Kálmán bácsi kapitány, kinek magas homloka is rózsásan nevetett, a daliás pusztabiztosok, a ló és egyéb nagy és apró marha cselekedetek embereinek nagy ismerői és mindenek felett Beck Pista, a szegedi erkölcsök, szokások, a régi és a jelenkori Szeged legmélyebb ismerője, nemcsak jó, de válogatott társaság volt. De azonfelül irodalmi érzékek is volt, mindegyik a maga emberismerete szerint átérezte és élvezni tudta, a mi értékes volt az ujságírók munkáiban s ami fő, nem egy vonással, ötlettel járultak hozzá, hogy írásaik szinesebbek, változatosabbak legyenek. Ez a kölcsönös hatás teremtette a legbecsesebb gyümölcsseit a szegedi ujságírásnak. Így volt az, hogy „a torony alatt“ történt látogatások alsóbbrendű mivolta senkinek se jutott eszébe. Szívesen, örömmel jártunk oda.

Pósa Lajosnak azonban rövid ideig jutott ki ebből a gyönyörűségből. Alig egy pár hónapig volt a Napló rendes munkatársa. Elkezdtek sutogni róla, hogy nem ujságírónak való, előbb csendesebben, majd hangosabban. De hogy miért, azt már csak a suttogók tudták egymásnak megmagyarázni. Elvégre Pósa jó, magyaros észjárású vezércikkeket írt, napiéletű kisebb közleményeit is megírogatta, versei emelték a Napló színvonalát, persze élelmes riporter sohase volt, de nem is akart, nem is tudott volna ilyen lenni. Hát csak az volt a vége, hogy megvált a laptól. A biztos kenyérnek megint vége lett, szabad volt újra, s úgy élt megint, mint az égi madár, ott csippegetett, ahol mag akadtt. Igaz versei

most már sürűbben jelentek meg a Naplóban, a fővárosi lapokban is, de hát így is nagyon bizonytalan kenyér volt ez. De lelkéből élvezte ezt a szegényes szabadságot. „Hiszen“, mint megmondta — „a költőnek nem szabad lekötnie magát, a merengés, a szemlélődés útján nyílnak ki költészete virágai“. Persze ebből a mindennapi életszükségletre vajmi kevés jutott. Házigazdája Nagy Pál, a meggazdagodott pékmester szeme elé már nem is mert kerülni. Hónapok óta nem fizetett házbért. Már az utcán is szégyenlősen kikerülte, míg egyszer Nagy Pál rá nem szóllott: „Sohse rejtőzködjék előttem Pósa ur. Már hogy a lakás miatt? Miattam benne lakhatik, ameddig akarja. Majd megfizeti, ha lesz!“ Így csitította Pósa aggodását a jószívű ember, a miben persze benne volt az ő szeretete az irodalom iránt is.

Pósa Lajos azonban szünet nélkül tervezgetett is. Gyermeklapot s igazi, függetlenségi lapot akart Szegeden alapítani, olyat, hogy még Kossuth apánknak is kedve teljék benne. Járt a nyomdákat. Verseit is sorra ki akarta adogatni. A lapra előleget is kapott, de aztán inkább verseit adták ki, mert voltak olyanok, akik gondoskodtak róla, hogy lapja meg ne jelenhessék. Könyveit jó barátjai terjesztették a közönség közt. Szeged aztán lassan megszokta, hogy egy poéta jár köztök. Szóról-szóra megtörtént a híres Kiss Palcsi vendéglőjében, Pósa verses könyvvel fizetett a vacsoráért.

— Hatvan krajcár visszajár Kiss ur!

És Kiss Palcsi visszaadott a könyv árából 60 krajcárt.

Valakinek aztán eszébe jutott, hogy 'segíteni kellene Pósa Lajoson. Megnyilóban volt a Somogyi-könyvtár, oda akarták bementeni az öreg kegyelmes Kállay Albert főispán pártfogása révén könyvtártisztnek. Maga Pósa Lajos se idegenkedett a tervtől, de Szeged „ujjászületése“ ezt megakadályozta. Ki volt adva az „állítólagos“ királyi jelszó: „Szeged szebb lesz, mint valaha!“ Államkölcsönből építették is a szegedi gazdák pompás, nagy házat, a szebbnél-szebb utcák, mintha a földből nőttek volna ki. A visszaállítást vezető „nagy ember“ Tisza Lajos nevének kezdőbetűi ott pompáztak minden sarkon, oszlopon. Persze egy nagy várost építettek, csak arról felejtkeztek meg, honnan vesszik hozzá a lakókat. Így a tulajdonosok lakásai üresen maradtak, a kama-

tokat nem bírták fizetni; Szeged csak jó idő múlva fejlődött oda, hogy e nagy házakhoz méltó várossá is lehetett lakossága révén. Így aztán törzsökös, ősi lakói koldusbotra jutottak szégyenükben másfelé vagy Amerikába bujdosnak. Ekkor vált szállóigévé az a mondás Szegeden: „Egy sóskifliért egy ház!” A várost pedig idegenek töltötték meg e hirtelen vagyoncsere után. Persze ilyenről írni, beszélni felségsértés számba ment régi magyar szokás szerint. De Pósa — retteneies — még verset is mert rólat írni, a melynek ez volt a visszatérő sora.

Pereg a dob tram, tram, tram,
De ragyog a monogram!

Az öreg kegyelmes találkozik az utcán Pósa Lajossal. Rákiált a maga éneklő, aristokratikus nyelvéen.

— Jaj, csak nem kell olyan tram-tram verseket írni!

Pósa Lajos készen volt a felelettel.

— De mikor ez a meggyőződésed.

— Úgy, a meggyőződés! A meggyőződés az nagyon szép dolog. Isten áldja meg!

Avval tovább ment is, a könyvtári tisztségből nem lett semmi. Pósa Lajos nyomorgott tovább. És ennek így kellett lenni. Ha akkor beültetik a könyvtárba, Szeged benszülöttévé válik, vagy amint mondották tréfásan benszülött rézbőrű indiánna vedlik, lehet, hogy meg is nőszül, ott reked, pedig ő egyébb, nagyobb rendeltetésre volt elhiva.

Most váratlanul „biztos” kenyérrel kecsegtette a sors. Nagy Vince a népszínház rendezője elnyerte a szegedi színházat. 1883-ik év október 14-én meg is nyitotta. Örömmel szerződött Pósa Lajost titkárnak társulatához, a kinek tehetségét becsülte, sorsát ismerte. A megnyitó előadás prologusát is ő írta és a kiváló színész Láczy Ilka szavalta. Se azelőtt, se azután, ilyen társulat nem volt vidéken, művészei országos híresek voltak, mint Hunyady Margit, a fentemlített Láczy Ilka, Vadnay Vilma, Makó Lajos, Szatmáry Árpád, a közönség közkedvelt „Szatyija” és Kiss Ferkó.

Pósa nagy lelki kinok közt végezte a szokásos számadásokat, pedig erre csakugyan nem született. Fennmaradt írásai közt egy előleg könyve, közönséges kontófüzet, a hová nagy betűivel

beírta, kiki mennyi előleget kapott. Itt Szatmári Árpád vezetett 400, 300 forintos többszörös előlegeivel, míg Lánczy Ilka szerényen 30 forinttal elégedett meg ezen a cimen. Egyébképen jól érezte magát a cigány társaságban, de nem sokáig. A színház 1885 ik év április 22-ikén égett le, mikor a vendégszereplő Pálmai Ilka éneke, játéka gyújtott benne. A nagyuri, előkelő színemességgel megáldott igazgató vagyoni romlásával fizetgette ki hálátlan tagjait és bucsut is vett a színházi pályától, amely csakugyan nem neki való volt.

Ily keserves körülmények között igazán egyik napról a másikig éldegélt, mégis itt nem nyugózta le annyira a szegénység, mint a fővárosban, a hol már épen e miatt az irói körökkel is megszakitotta érintkezését a szemérmes költő. Itt társasága volt, szerepelt a közművelődés és még a politikai mozgalom tereén is mint törhetetlen függetlenségi. Ez nagy nyomorusága mellett emelte szárnyait, lyrája szinesebb, változatosabb lett, szép dalai szaporodtak és gyermekverseit kezdte irogatni. A gyűléseken sokszor felszólalt. Bár gyakran keserűen mondogatta: „Beszélhetsz, énekelhetsz te itt, jött-ment poéta,“ de azért érezte, hogy hatással volt hallgatóságára. Mély zöngésü hangja, mint ércszavu harang kondult meg. Gyermekeverseit Mikszáth Kálmán is nagy gyönyörűséggel olvasta és mint praktikus észjárású ember mert akkor még, ha ritkábban is lejárogatott Szegedre, azt a jó tanácsot adta Pósnak: „A nótákból legfeljebb a holdvilágnál lehet ábrándozni, de a gyermekversekből pecsenye is fog kerülni kenyeredhez!“ Így aztán a fővárosba is, eljutottak gyermekversei, milyen öröme volt, ha páratlanul kapós költeményeiért egy pár száz forintot hozott le onnan Szegedre a kiadóktól. Hát bizony őt is mint Szeged annyi jeles fiát csak akkor karolta fel az odaváló közönség, mikor népszerűségét másutt már megállapította.

És ami fő, megvolt Pósa Lajosnak vidám köre, asztaltársasága, hol gyermeteg kedélyével minden bajáról megfeledkezett s a tőle szeretett irói művészi körben élt. Már itt is kitört Pósa szeretetreméltó egyéniségének az a varázsa, amely még az irodalmi, művészi cigányságot is összetudta tartani. Kávéházunk a Ströbl-féle vagy a városi viztoronyból átalakított kioszk volt. Itt hallgatták Kacziány Ödön festőművészek, aki akkor odaváló

rajztanár volt, keserű vagy humoros szemlélődéseit. Főhadiszállásunk mégis a szerkesztőség mellett levő Hungária-szállót tettük meg. Ide verődött az az írói és művészi, valamint az irántok érdeklődő emberekből álló csapat, amely Pósa Lajos vezérsége alatt állott. Volt is itt jó kedv, gondtalanság, tréfa, kötődés, komoly vita elegyesen. Ide járt Hermann Ottó Szeged város képviselője, aki még akkor csak mint kitűnő újságíró és mint „nagy pókász-tudós“ volt ismeretes.

Ide járt a feketeképű Felmájer János a „börgyáros,“ akiről Mikszáth Kálmán is többször megemlékezett. „Börgyárosnak“ nevezte magát „ipar és elegancia“ kiszólásához hiven ragaszkodva és azonfelül több kisebb és nagyobb urak. Palotás Fausztin, Fusti, ahogy hívták, szintén rendes vendég volt itt. Az ő érdeme, hogy először irt tanyai történetet Szeged népéről, a melyek többnyire Vadnay Károlytól szerkesztett „Fővárosi lapokban“ jelentek meg. Cselekedett ő aztán egy népszinművet is a tanyai életből, de bizony az megbukott. Maga Pósa Lajos is kegyetlentül irt róla a Naplóban, a miért Fusti aztán sokáig nem jött a Hungáriába. De nem sokáig birta. Megérkezett végre. Egy darabig egy szótt se szóllott Pósa-hoz, végre mikor már csak a benfentesek maradtak meg az asztalnál, szemrehányó szavakkal illette Pósa-t. „Hát még te is megtetted ezt vélem Lajos?“ Pósa bátorítás kedvéért leküldött egy pohár bort, s odadörögte mély hangján: „Igazságos voltam Fusti!“

Bizony kijutott ott mindenkinek. Pósa Lajos itt dörögte el rémes balladáját Sebők Zsigmondról, aki hiábavaló nagy verejtékes munka után tárcájából alig egy pár sort irt meg, végre az „Alföld és vidékéből“ vágott ki egyet a Naplónak. Joanovics József vendéglős se kerülhette el sorsát, egy siralmas szerelmi kalandja folytán. Egy ilyen rémballada hőse lett, ami váltig rosszul esett a jószívű férfiúnak, aki halálig hitelezett volna nekünk, ha ott maradunk. Hálátlan a világ! hörgött a vendéglős és tovább irta fel adósságainkat. A szerelem is ránk terítette arany palástját. A szépséges kaszatünderünk „Bufádrinak“ udvaroltunk mindnyájan, már-már zenebonát készült köztünk támasztani a szerelemföltés ördöge, mikor kisült, hogy Bufándri titokban a mi hátunk megett a pincérnek ajándékozta oda szívét. „Csak a barátság örök!“

alapítottuk meg sötét lemondással. Cigány persze ritkán törleszt-
kedett a szegedi Pósa asztalhoz, de később egy állandó akadt
Dankó Pista személyében.

Vékony dongájú, köhögős, hajlotthátu legény volt már akkor
is ez az égőszemű cigány. Az anyja kegyetlenül verte még siheder
korában is, ha kevés pénzt tudott összekoldulni hegedűjével.
Ilyenkor nem mert kunyhójokba bemenni, még téli időben se.
Csak reggelre kelve sompolygott be, mikor az irgalmas szomszéd-
ok keserves jajgatására kiszabadították kegyetlen anyja kezéből.
Addig ólakban, csűrökben virradt fel, s ott szerezte halálos tüdő-
baját, a mely oly korán elragadta az élők sorából. Pózával abban
az időben ismerkedett meg, amikor „Nem jó, nem jó minden este“
kezdetű dalára megcsinálta az országosan elterjedt, híres dallamot.
Elment Pózához, hogy a nóta sorát egy taktussal toldja meg:
„mert csak úgy lehet rá jó kótát vágni!“

Pósa nagyott nézett.

— Jegyezze meg, hogy amit a költő megirt, meg is van írva
és nem lehet fódozgatni.

— Hát fódozza költő ur, hiszen a magáé.

— Nem teszem — fakadt ki Pósa zordonan.

Dankó fejcsóválva, busan, de dacosan távozott. Másnap
megint csak beállított. Megmagyarázta Pózának, hogy „ő nem
olyan falúvégi cigány ám!“ És „picsikáto“ kipengette ujjával
hegedűjén a nótát. Dankó ugyan is pöngötte így komponált.
Nagyon tetszett a dallam Pózának. Most már szó nélkül kivánsága
szerint így javította ki az eredeti szöveget. A dült szavak betoldások.

Nem jó mindég, *minden este* a fonóba eljárni,

Legényekkel, szép lányokkal, *menyecskékkel* cicázni,

Én is jártam, *addig jártam*, addig addig cicáztam,

Ej haj, rabja vagyok, ej haj *rabja lettem*, magamra nem vigyáztam.

Egy dal sem vált oly hamar népszerűvé Szegeden. Ahogy
Dankó elénekelte és eljátszotta valamelyik felsővárosi korcsmában,
felkapták a kútrajáró leányok, a tánchelyeken arra ropták a csár-
dást, s a tánc után is vigan énekelték. Így került írói asztalokhoz
Dankó Pista, így szövődött a fővárosban is folytatott szövetségök.
Pósa önművelésre buzdította és taníttatta a szegény kopott
cigányt, aki sohasem volt elsőrangú hegedűs és valami harmad-

rendű bandával primáskodott. Mikor egyik-másik kifogásolta társaságát, a maga lelkes módja szerint nem egyszer fülem hallatára bizonyította a tehetség jogát és előkelőségét.

Vidám hangulatok és nyomoruságos törődések közt telt el az a majdnem tiz esztendő, a mikor a Singer és Wolfner kiadó cég egy gyermekujság megindítását tervezve Pósat szólította fel szerkesztőnek. A bucsuzás Szegedtől nehezen ment, hetekig elartott, de végre is meg kellett lennie. Az utolsó összejövetel alkalmából egy humoros és kissé paprikás alkalmi lapot állítottak össze barátai, ebből pontosan meg lehet állapítani távozása idejét, amely 1889 december 1-én történt. Ez utolsó irói, cigányösszejövetel után vasutra ült Pósa Lajos, magával vitte azt az aranytollat, amit most már ottani működése elismeréséül kapott. De magával vitte meleg érzését e nagy alföldi város iránt, a mely haláláig tartott és számtalanszor megújított sűrű látogatásával.

Pósa Lajos szülőháza.

Leégett 1908. július 13-án.

Az Én Ujságom.

Nálunk ifjusági lapirodalom csak a szabadságharc után keletkezett. Uttörői: *Remellay Gusztáv*, *Boros Mihály*, *Dienes Lajos*, *Lukács Pál*, *Horkai bácsi* a máramarosi lyceum tanára és *Szabó Richárd* voltak. Az ő szövetségök indította meg az 1859-ik évben Szabó Richárd szerkesztésében, *A gyermekbarát* című ujságot. Ez a vállalat jobbra idegen emlékün nevelkedett, bár Dienes Lajos és Horkai bácsi irtak belé szép, eredeti verseket is, Dienes valamennyi kortársát felülmulta kevés, de kitűnő meséivel. E két költő válogatott munkáinak összegyűjtése ma is nagy hasznára válnék ifjusági irodalmunknak.

Időközben a szerkesztést *Aszódy Mihály* és *Csengey Gusztáv* vállalták „a kiadó felelőssége mellett“, de a közönség pártfogása nagyon gyér volt, s bár *Csengey Gusztáv* határozott költői tehetsége itt bontogatta szárnyait, a lap tartalmilag egyre süllyedt és 1867 ik évben meg is szűnt.

Sok tétova, ingadozások közt csak *Dolinay Gyula* a *Kis Lap* után következett *Hasznos Mulattatója* és *Ágai Adolf*, *Forgó bácsi* *Kis Lapja* maradt meg hosszabb ideig a közönség pártfogásában. *Forgó bácsi* irodalmi színvonalra törekedett, de versei, prózája teljesen idegen forrásokból táplálkoztak. A *Hasznos Mulattató* eleinte a *Kis Lap* és a *Kis Ujság* külföldi képeit és közleményeit melegítette fel. De ilyen szerkesztői élelmesség után később javulni kezdett, iparkodott elvéte jelesebb költemények közlésére, jobb elbeszélései is akadtak. Másik vállalata *A Leányok Lapja* is mélyebb gyökeret vert. *Dolinay Gyulának* mindenestre érdeme, hogy népiskolai ifjusági iratok és könyvtárak berendezésére buzdított. Ezek alapját az ő buzgólkodása vetette meg.

De így is kezdett kialakulni az igazi, gyermek és ifjúsági lap körvonala. Jeles gyermekversek már vannak, ha kevés számmal is. A hazai történet népszerűsítése is elkezdődik, ha kedély, melegség nem is mutatkozik e kísérletekben. Az ismeretterjesztő közlemények fontosságát is felismerik, bár idegenszerű átdolgozások ezek. Kezdi az elbeszélő műveket is az ifjúság részére, s már akad köztök egy pár kitűnő mű is. Az ut meg van törve az eredeti, igazi tehetségek részére.

Ilyen előzmények után még Szegeden irt gyermekversei sikerein felbuzdulva, lakóhelyén Pósa Lajos is megindított egy gyermeklapot, Első száma 1882-ik év június 15-én jelent meg. *Jó barát* volt a címe, szerkesztője, kiadója maga a költő volt. A szegedi Somogyi könyvtárban van belőle tizenhét szám. Az első tizenhárom szám Pósa Lajos adománya, a tizennegyedikől a tizenhetedig számig beszerzés. Előfizetési díja öt forint volt évenként, egyes szám ára husz krajcár. Több szám nem is jelent meg belőle. Az előfizetési felhívás szerint a helybeli és vidéki tanügyi körök sürgetésére indította meg Pósa Lajos a lapot, mert meg van győződve, hogy „e még mindig parlagon heverő tér művelésével szolgálatot tesz közönségnek“. A lap különben címében hordozza irányát és rendeltetését.

A lap kitűnően indult meg, ami a szellemieket illeti. De két körülménnyel magában hordta az elmulás csiráit. Vidéken jelent meg, a honnan nagyobb elterjedésére nem lehetett számítani. E nagy bajhoz járult a kiállítás silánysága. A Burger-féle nyomda állította volna ki, de éppen nem olyan köntösben, mint amilyenben a későbbi *Az Én Ujságom* megjelent. Képei régi naptárakból, német családi lapokból ismert fametszetek voltak. A szöveg versei már sokkal jobbak, még a képmagyarázatok is jelesek. Maga Pósa írta ezeket is az ő könnyed, dallamos verselésével. Legalább két verse van minden számban. Azok a gyermekversei, a melyek már kezdetben népszerűvé tették nevét, már itt megjelentek. Az első hónapban látható örömmel készül a lap; az utolsó számokban, hogy ujságírói nyelven szóljak, csupa vágás van. Lapja kimulása után sokáig már csak lantját pengethette kis közönségének, megajándékozva őket szebbnél-szebb gyermekverseivel.

De az eszme nem halt meg. *Wolfner József* Szegeden

procuratora volt a Traub-féle nyomdavállalatnak. Fölkerült a fővárosba és egyik megalapítója lett a Singer-Wolfner kiadócégnak, így Pósa régi ismerőse volt. Már 1885-ik évben merült fel a fővárosban alapítandó gyermeklap terve, de csak 1889-ik év december havában öltött az ige testet. December 15-ikén megjelent *Az Én Ujságom* első száma, Pósa Lajos beköszöntő versével, a melyben valósággal az ő gyermekded öröme is ujongott a kicsinyekkel, a kiknek lapja kezökbe került:

Itt van, itt Az Én Ujságom !
Csakhogy itt van, régen várom.
Napkeletről tündér hozta,
Ez aztán a kedves posta.
Tele dallal, tele képpel,
Telisteli, szép mesékkal.
Mese, mese tarka szárnyon,
Fogjátok meg, el ne szálljon !

A mutatószám elküldése után csak úgy dőltek he az előfizetési pénzek, még jóval ujév előtt 3500 előfizetője volt. Ujév táján már jelentkeztek Singer-Wolfneréknél a közvetítők, akik a lap megvételére ajánlatot tettek, mert a meglevő gyermeklapok előfizetői megcsappantak. Természetesen az alkuból nem lett semmi.

Haláláig lankadatlan szorgalommal, aggódó, érzékeny és páratlan lelkiismeretességgel szerkesztette; szerető gondossága, arany kedélye, szive-lelke ott ragyogott minden lapon, minden során lankadatlanul buzgólkodott benne haláláig. Legelőször jött a kézirat elolvasása, vizsgáló, kémlelő szemmel. Költői-e, meleg-e, nincsen-e benne olyan valami, amely a gyermek érzékeny, ártatlan lelkét durván érintené, akár csak annyi, mint a tükröre érő lehellet? Ebben a tekintetben nem ismert érzékenységet. Herczeg Ferencz, Jókai Mór egyes kéziratái sem jelenhettek meg ilyen fogyatkozás mellett. Ilyenkor aztán semmiféle fogadkozás nem segíthetett. „Ti lehet, hogy tudjátok, — szokta volt ilyenkor mondani — de én érzem, nem ide való, s ennek jobban hiszek.“ Ez elvéből kifolyólag sorról-sorra vette a kéziratot, ahol ilyen hibát látott, átalakította, a magyarság ellen elkövetett hibákat gyomlálgatta páratlan lelkiismeretességgel. Ez volt a második állomás. Harmadik állomás a kinyomott iven korrekturnája volt. Ezeket még egyszer átnézte a korrekturnák és reviziók alkalmával. E munkája is szo-

rongó lelkiismeretességgel történt. Szemére is vetették, hogy zsarnoki önkénnyel bánik el a kéziratokkal, de célja nemes volt, akkor is csak benső, hívő szózatának engedelmeskedett.

A tartalom, a beosztás is az ő szerető gondosságára vallott. Isten, haza, szülőszereket, a magyar föld történetének ismertetése, amely a honszeretnek olyan nagy erőssége, mindez gyökeret vert „Az Én Ujságom“-ban. Prózai, verses darabok nevelték a kicsinyeket az istenfélelmében. Maga Pósa igen sok vallásos verset irt lapjába. A hazaszeretet szent tüzét állandóan élesztette a költő. Árpád, Rákóczi, Kossuth Lajos, a bujdosók, a kurucok, a 48-as honvédek voltak állandó mintaképei, akikről kis olvasóinak oly sokszor énekelt. A szülei szeretet nemcsak verseiben és elbeszéléseiben vissza-visszatérő szívfelemelő tárgya volt, de átvette a néptől a verses felkészítőket, formában, tartalomban költőileg megnevesítve. Példája egész írói nemzedéket nevelt. Régi nagy írók: Jókai, Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza irtak lapjába. Egy sereg új írókat vezetett be az irodalomba: Herman Ottónét, Lőrinczy Györgyöt, Móra Ferencet, Lampért Gézát, Hetey Gábort, Egri Györgyöt, Tábori Róbertet, Sebők Zsigmondot. Pósa könnyen ömlő, kellemes verselése s mindenekfelett gyermekteleg lelkének mély érzése és igazi, gondatlan vidámsága határtalan népszerűséget biztosítottak neki a gyermekseregben. Négyet, ötöt irt egy számban, kettőt majd mindegyikben. Valóságos rajongással emlegették nevét a kicsinyek; a fiúk, leányok egyformán. A lap tartalmi beosztása maradt meg a haláláig. A címképet mindig gondosan kiválogatta, ha telt, vers is van róla a szövegrészben, de nem erőltetve, mert a versnek jónak és költőinek kell lenni, ha nem lehet az, úgy inkább elmaradt. Első versül jött hazafias, vallásos, vagy egyéb ünnepies költemény. Ha nem volt rá alkalom, úgy ezt is mellőzte. Jött helyette a második helyre szánt nagyobb elbeszélés. Utána egy kisebb vers, második elbeszélés, vagy prózai mese. Verses mese is igen gyakran. Majd második, kisebb vers különböző tartalommal. Ismeretterjesztő közlemény a magyar földről, a magyar életből. Köszöntők, tréfás apróságok, amelyeknek fő-főmestere Gárdonyi Géza volt. Változatosan kedves, mulattató, istenhez, hazához emelő könyvek az ő temérdek ujság számai a szeretet aranyfényével, lelkesedés

vidámságával besugározva. Gyermekek való aranykönyvek. Érettebbek, felnőttek is örömmel olvassák. Arra is ügyelt, hogyha egyes számai a kicsinyeknek szóltak, mások az érettebb ifjúság kedvére voltak szerkesztve.

Hatása korszakos, művelődéstörténeti jelentősége a nagyok közül való. Irodalomtörténeti fontossága az, hogy azon az igazi magyar nyelven, amivel Arany és Petőfi zengtek, megszólalt a kicsinyek előtt. Amit annyi kísérlet után e nagy szellemeink végigcsináltak irodalmi körökkel együtt, azt Pósa maga végezte el, mert előzőinek hatása csak korlátolt lehetett csekélyszámú költeményeikkel, az utána valók pedig csak követői voltak. Művelődéstörténeti jelentősége pedig az, hogy erre a nyelvre, magyar érzésre tanította a főváros felemás nemzetiségét. Bár előbb kezdhetette volna meg apostoli működését, hogy a mai irodalmi nyelv züllésének akadályá lehetett volna. De Pósa nevelő hatása csak ezután fog teljes erejében jelentkezni, mikor az ő harcosai az irodalom terén a közéletben is fellépnek, mint ahogy Szurmay Sándor generális szerint a harcmezőn kivették részöket e nagy világgézésben, a magyarság megmentésében.

Nagy hatással volt Pósa Lajosra Petőfi Sándor és Gyulai Pál egynehány gyermekverse. Petőfi Sándor ha tovább él, bizonyosan megteremtette volna a magyar gyermek-költészetet, mint egy pár e fajta remek költeménye bizonyítja. Van-e igazi költészet a gyermekverseknek? Felvetették ezt a kérdést azok, akik az igazi költészet lényegéről vagy nem helyesen vagy elfogultsággal foglalkoztak. Ezekkel való vitatkozás teljesen fölösleges. Sőt igazán költői a gyermek kedélyvilágának megnyilatkozása, a pajkosság, a derűs vidámság, szülei iránt érzett szeretete, a gyermeteg élet felfogása, fájdalmai, apró vagy képzelt bajai, kedvtelései, életének a felnőttektől eltérő módja? Valamint gyermekek mindég lesznek, úgy gyermekekről és a gyermeki kedélyt megkapó költeményeket is mindég fognak írni. Hogy a gyermekirodalom terén sok kontár próbálkozik, az onnan van, mert sokan elhiszik, hogy a gyermekeknek akármilyen jó, könnyebb nekik írni, mint a kiművelt izléssel bíró felnőtt olvasóközönségnek. De az irodalom minden ágában nem épen úgy jelentkeznek a tehetségtelen próbálkozók? Pósa Lajos nem így fogta fel apostoli hivatását. A gyermek

lelkének a legtisztább, legnemesebb irodalmat nyújtotta. És az a helyes, mert amit a fejlődő gyermek ilyen alapvetés után szív magába, már előre fel van vértézve még felnőtt korában is a fertőző mérgektől, amelyből legujabb „magyar“ irodalmunk bőven nyújt élvezőjének. A régi irodalom is nagyon sok gyermeknek való költeményt mutat fel, csakhogy éles különbséget nem tettek köztök. Ami lényegében fölösleges is, hiszen az igazi költészet e fajában is a felnőttek, kicsinyek egyformán gyönyörködnek. Homeros Odesszeiája a legkiválóbb gyermek-olvasmányok egyike. A költemény, költemény marad akkor is, ha a kicsinyeknek is tetszik. A különbség csak épen annyi, hogy a gyermek érzelmvilágához közelebb álló művekhez húz, ami természetes körülmény, de szépségeit épen úgy élvezi felnőtt ember is, mert ez a költészet varázserejéhez tartozik. Csak előítélet az, ha valaki nem veszi kezébe a könyvet, mert — ugymond — ez csak gyermeknek való. A költészet hatása alól nem vonhatjuk ki magunkat. Pósa Lajos gyermekverseivel szemben sem maradhat szívünk érzéketlen: gyönyörködésünk tiszta és zavartalan lesz, ha velök foglalkozunk.

De merített a magyar gyermek nyelvéből. Szándékosan irok *magyart, a népi* jelző helyett, mert e megkülömböztetést az irodalmi nyelvben is nagy hibának tartom, amennyiben csak egy magyar nyelv lehet; vagyis olyan, amely nyelvünk szellemének megfelelően halad, vagy alakul. Ami ezenfelül kezd ma fejlődni, mint előkelő hangu, pesti mekegő, zagyva beszéd, az ettől már messze eltávolodott. De egyébképen is magyar nevelésű, vagy nem magyar nevelésű, gyermek között kell különbséget tenni. Ilyen magyar gyermeki beszéd: Gingalló, játszadozott vigan három szép pillangó. Táncki, kislány táncki. Föl is ut, le is ut, kocsiut, gyalogut. Ákom-bákom tanulj tőle. Erdőbe, berdőbe, mit tanul a pintyőke? Iharfa, juharfa, jávorfából furulya. Beli baba beli, aludj bölcsőbeli. Tarka barka szarka most is csörög benne. Rozmaringos dombon piros torony látszik, csengős kapujába fehér nyuszi játszik. Kis kacsza fürdik kristálytisztá tóba. Ez a szólásmód egy ősi gyermekjátékból való, amely Lengyel László királyunkat emlegeti, tehát több százéves multra tekint vissza. Miért sirsz úgy Katicza, tán megkarmolt a czicza. Ugy szeretlek, mint a galamb a buzát, mókus a mogyorót. Jár a baba jár, mint a kis madár.

Viszi Ungon, viszi berken stbbi. Vagy a hangutánzó szavak: Szil-szál, szalmaszál. Züm, zum, dorom, döröm. Diri diri dongó. Zim-zum, a méh, mióka a macska, kot-kot a tyuk, rud-rud a pulyka, gigágá a liba, mek-mek a kecske hangja. A zene utánzása: czini, czini, düvő, düvő, forr a csupor, forr a tüdő. Ilyen igazi, magyar, gyerek-bekezdése egy kiváló eset elmondásának: Egyszer egy kis tücsök mit gondolt magába? Vagy: Az én kedves Juliskámnak mi jutott eszébe? Elmegyek én messzire, Tiszán túl is, Dunán túl is, a világ végire. Ez idézetekből kitűnik, mily őszerejű forrásokból merített Pósa. Nyelvének e sajátsága megérdemelné a külön tanulmányt.

De mindez csak külső cafrang, sallang maradt volna az ő érzése, önkéntelenül fakadó gyermekteleg vidámsága, s eleven képzelődése nélkül, amely a szétszórt apróságokból oly vonzó, játékos, napfényes, édes-, bús gyermekvilágot teremtett, mint ő gyermekverseiben: a bababölcsőben meginduló életétől kezdve, míg odáig nem jut, hogy szűk néki a maga birodalma, s vándorutjára megyen, de egy varangyékos békától, vagy nyultól megijedve hazasompolyog vagy hazaéhezik. A bölcsőben altatja az édes anyja, majd sétálni indul, kis lábát egyiket a másik után nehezen szedve, mikor az aranyos nap csókolgatja, szelid szellő simogatja. Meglát egy másik pólyásbabát, ő bizony ránevet. Tetszik neki az egész világ, tarka világ. Annyira megtetszik neki a körülötte levő sok minden, hogy elalszik tőle. Vagy, hogy a kis Katicára ránézett a kakas, sir, várja, míg megkérdik, mi a baja. Erre már bepanaszolja a cudar gonosztevőt. Vagy pedig: a kis apróság babája beteg, persze azért, mert az orvosság kéznél van, hát csinálni kell véle valamit. De hát hiába kínálja játszó babájának, pedig meg is halhat szegény bajában, így hát — mit tegyen egyebet — beléönti az orvosságot a Morzsa kutya szájába, aki igen keservesen csámcsog tőle. Vagy a buvócskajáték. A Vicától kérdi, hol van kis testvére, az a galambhoz utasítja, a galamb a kerthez, a kert a rózsabokorhoz . . . Nagy és közös az öröm, hogy végre-végre egymásra találtak! Hát még a kis nagyanyó! Főköttő a fején, pápaszem az orrán. Aki rossz, azt megveri. Aztán mennyi gondja: a sok lusta fiúnak, lánynak, harisnyáját kell fódoznia. A kis Samu meg elalszik az ebédnél, így az ágyba kerül. Milyen kár, hogy

a dióból nem ehetik. De van rossz baba is a világon, a Timikéé. Nem akar aludni, csak nem hunyja be szemét. Hiába dorombol néki a cirmos cica, énekel a kanári. Végre is Tinike alszik el. A pákosz Tamás szomorú esete sem kicsiség. Az erdőben édes mézért belényült az oduba, hát a sok darázs megkergeti, képe csupa daganat. És a Tamás sivalkokik, de későn. A mocskos, szurtos Pali után a haragos mosdótál szalad, megfogja, megmosdatja, megfürdeti, hogy még a cirmos cica is kacagja. A nagyanyó elveszett okuláréját keresik mindenütt, mert nem tud anélkül imádkozni, végül megtalálják a kis Etel orrán, aki egy nagy könyvből olvas, pedig az á-bét se tudja még. Összececsókolgatják, hogy végre megtalálták azt a pápaszemet. Hát mikor még a nagyanyót is megtáncoltatják a muzsikáló apróságok, a nagyapát pedig lovacskázni kényszerítik: Szaladj, édes nagyapó! A juhászgazda nyáját őrzi, furulyáját fújja. Kis fia is megpróbálja. Nevet az apja: „Még túl teszel rajtam“. „Ugy-é tudok édes apám“ — mondja a kis fiú. „Csak édes anyám hallaná.“

Hát a természet külön gyermekvilága! Mikor a gólya költözik, a fecske tova száll. Gólyamadár áldjon az ég, Ki tudja, hogy látlak-e még? A gólya meg busan nézeget a tóra, a nád is bucsut integet neki. Rajzik a méh, jaj, befogják az aranyos kaptárba. Kell a szinméz karácsonyra! Itt a szüret, csurog a must, megért az édes góhér. Milyen maszatos a sok édességtől a gyerek arca. Hát a fecske is utra kél. Visszajössz-é fecskemadár? A goromba télapó már itt van, meg-megrázza szakállát, húll belőle, húll a hó. Vándormadár elvált a leveletlen fától. Akik itthon maradtak, szomorúan járnak, adjatok magot, a szél elől buvó, a szegény, hű szárnyasnak. Hiszen itt született zugó Tisza-Duna mellett zöld leveles ágon, amelynek, ha most pusztá is, hive maradt. Nem költözik idegen földre. Hanem várj csak, te goromba télapó! Lesz még tavasz, kisüt a nap, csókot nyom a jégre-hóra, ibolya nyit alatta, jön a gólya, jön a fecske, zöldül-vidül a határ. De itt-ott üresen marad a fészek. Hová lett gólyája, fecskéje? Talán a tenger lett temetőjük? Bár itt volnál gólya, fecske, kerepel-élcsicseregnél örömeinkre. Jaj, az aranykalászos nyár itt van! A lapda, ólomkatona, hinta, karikajáték, katonásdi járja. A kasza alatt hajlik, megdől a kalász. Oda gyümölcsét érlelő nyarunk, sárgul a falevél,

el-elbuvik a nap, közeledik megint a tél . . . A gyermekéletnek azonban nemcsak játszi, derűs, hanem szivreható szomorú jele-
netei is vannak. Pósa Lajos ezekben mélyen megtud indítani,
érmessége oly egyöntetűen olvad össze gyermekiségével. A
legnagyobb egyszerűséggel, egy néhány sorral nagy hatást tud
elérni. Egy-egy ilyen kis dala valósággal a szívbe markol, vagy
gyermeteg vidámság lopózik tőlök lelkünkbe. Öreg nagyapónak
(Nagyapó keresztje) hadikeresztjét elveszti a kis unoka.

Ne szóljon nagy apó,
A kis fiú kérte,
Majd mikor felnövök,
Szébbet hozok érte!

Hős Domokos sorba állítja ólomkatonáit, maga falovára ül,
szőrnyen kommandéroz.

Miénk a diadal,
Égre szálljon a dal!

Mivelhogy a magyar honvédek mindég győznek! Hát meg
A levél. Vince kinnt a kertek alatt papiros sárkánnyal bajmol. Oda
szalad kicsiny huga, s ad neki egy levelet.

Vincze, küld el a sárkánytól,	Száll a sárkány az ég felé,
Vigyé égbe levelem,	A levél is szállva-száll,
Hadd tudja meg az Esztike,	Le a mennyből a kis lyukon
Hogy én most is szeretem.	Egy kis angyal kandikál.

A busuló anyában ki-kinyítja a biróné százszor is napjában
rozsmaringosládáját, ahol meghalt kis lánya ruhácskái vannak:

Pipi kendőt, gyöngy kalárist
Könnyével áztatja,
Iczi-piczi cipellőket
Összecsókolgatja.

De ennek a változatos, kedélyes gyermekvilágnak, komoly,
magasztos, ünnepies jelenetei is vannak. A kicsi szív az Istenhez
emelkedik.

Porszem vagyok én csak ezen a világon,
De kegyelmed érzem, nagyságodat látom.
Dicsérve dicsérlek
Mindég, amíg élek.
Fejemet meghajtom, szent nevedet áldom.

A templomba is elkíséri a kis gyermeket, aki zengő hangon éneklí:

Ének zengjen, zengedezzen,
Templom legyen kebelem.
Szent oltára,
Erős vára
Te légy édes Istenem!

Megérdemelné ez az ének, hogy bevegyék az énekeskönyvbe. Azonfelül így szól a költő intése a gyermekekhez.

Mikor imádkoztok, kezeitek összetéve,
A hazát ne felejtsetek, küldjétek egy fohászt érte!

A vallás mesgyéjén ott jön a honszeretet. E nemű versei közül különösen kiválik *A haza* című.

Tudjátok-é, mi a haza?	Mindnyájunknak édesanyja
Mindnyájunknak szent bölcsője,	Híven ölel kebelére,
Őseinknek pihentető	Érte éljünk, érte haljunk,
Szép virágos temetője!	Áldás minden porszemére!

Méltó párja e versének *Magyar vagyok*, a nemzeti önérzet boldogságtól duzzadó éneke.

Végül még a köszöntőket se veti meg. Itt is megcsillan költészetének egy-egy bearanyozó sugara. Mindenféle névnapi és egyéb alkalomra írt ilyen verseket. Milyen nagy örömmel fogadták a kicsinyek, a szülék e régi, magyar szokásnak megfelelő versikéket, s mily erő nyilatkozik meg ez együgyűnek látszó, egymásik apróságban.

Mi lenne kertednek	Engem gyöngé fácskát
Zsöngé csemétéje,	Összetörne a szél,
Ha te nem állanál	Két erős karoddal
Támaszul melléje?	Ha nem védelmeznél.

Épen ilyen nevelő hatás kedvéért írta le gondolatait, apróbb, két-négysoros versekben, a miket *Aranykaldsz*, vagy *Hegedűszóban szép mese* címek alatt gyűjtött össze. Az ilyen bölcs mondasokat is kedvelte a közönség. A magyar embernek régi szokása alkalomadtán egy-egy erkölcsi igazság elmondása. Ebből a sajtóságból fakadtak Pósa Lajos gondolatai is, amelyekben minden jóra, szépre, haza, szüle, család szeretetére, jó erkölcsökre buzdít. Nemcsak e nemű verseiről, egész gyermek-költészetéről e

jelentős szavakkal emlékszik meg egyik kortársa Senex: „Amit a politikusok és az irodalom nagy része a nemzet magyarságán rontott, azt Pósa Lajos, az igazi, magyar gyermekirodalom megteremtője helyrehozta a jövő nemzedékben“. És ez nem egyesek felfogása, de általános vélemény volt még életében az ő gyermekköltészetéről. Ellehet róla mondani: valamint köznapi életében a nagy társaságot, az igazi jókedvet szerette, a népszerűség, a dicsőség italából bőven jutott neki egész életén át. Ebben a tekintetben szinte páratlan irodalmunkban, még Jókai sem hasonlítható hozzá, akinek e tekintetben voltak borus napjai és évei. Pósa Lajosnak, amint kisütött napja, sohasem ment le fölötte, míg a sir el nem takarta előle. Közönsége a legnagyobb volt: a kicsinyek és felnőttek együttvéve. Köznapi, irodalmi életét nagy arányokban csinálta végig.

A nagyravágyó halászné remeke nevelő műveinek. A szegény halász megmenti a varázs alatt levő Kárászkirályfi életét. Az asszony biztatására egy szép tanyai házat kér a halász tőle jutalmul, mert a felesége már nagyon megunt a egérlyuk kunyhójakat. A kárászkirályfi megadja a kívánságot. Az asszony odavan örömben. Van-e az ő kis házoknak párja a világon! És ami azután következik, az az örök női, ingadozó gondolatváltozás igen sikerült rajza. Nagyravágyásában tehetetlen. Hamar megúnja azt, ami van. Nemsokára már zsörtölődik: No, bizony adhatott volna nagyobb házat ennél!

Eredj, mondd meg, adjon egy nagy kastélyt nekünk,
Homlokán ragyogjon aranyból a nevünk.

Meglesz az aranyos kastély. Amilyen nagyon örül neki először az asszony, olyan hamar újra elégedetlen lesz. Már király akar lenni az országban! Az is megtörténik. Gögösen etelik a hódoló jobbágyok alázatosságától. Inti az ura:

Hanem aztán hallod, maradj is meg ennél,
Nagyobb a világon már nem is lehetnél?

Ez szeget üt az asszony fejébe, éjszaka nem alszik, tőri fejét, hogy lehetne még nagyobb ezen a világon.

Reggel, hogy a napot felkelőbe látja,
Nagyravágyó lelke odatapad rája.

Ujongó örömmel a fejéhez kapott:
Hát én felkelteni nem tudnám a napot?
Ez kell nékem, ez kell! Isteni hatalom!
Apjok a kárászhoz . . . Mondd meg, ezt akarom!

Elrémül a halász.

A kárász csak kárász, nem tehet meg mindent,
Térj magadhoz anyjok! Ne kísértsd az istent.

De az asszony őrjöng, haját kuszálja, zilálja: „Fuss a kárász királyhoz, mert lenyakaztatlak!” Nagy rémület ül ki a halász orcáján, de a vihar is kitör, tépi a fákat, omlanak a házak, egymásra rohannak a sörényes hullámok, a rettentő háborúságban alig tudja kimondani a halász, mit kíván megbomlott felesége.

Eredj haza halász, feleséged ott van
Már megint a régi, roskatag kunyhóban.
Hazamegyen benyit . . . az ég nagyot harsan,
Isten szava harsog a dörgő viharban!

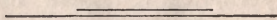
Naiv egyszerűségében is e mese mily megdöbbentő példája annak, mi vár arra, aki vétkes szenvedélyein uralkodni nem tud. Költői és igaz; gyermekfelfogása mellett örök emberi a magva.

Még nagyobbat örökkévalót teremtett állatmeséiben. Itt addig vagy idegen meseforrásokból táplálkoztak íróink, vagy amennyiben eredetiek voltak is, a tanító irány a satirikus célzatosság uralkodott műveikben. Pósa Lajos a magyar állatmese világ szét-szórt töredékeiből alkotott olyan műveket, a melyek az ő derült, gyermekfelfogásában törhetlen vidámságából úgy hatnak, mintha nem is az ő forrásokból volnának merítve, de ezek a költemények, mintha az ősi költői termés aranyból volnának kiverve. Hatások valóban olyan s ennél találóbban jellemezni sem lehet őket az *Abroszka*, *Bárányka*, *Kaczor király*, *Hamis furulya*, *Egérgyűlés* s egyéb állat meséit. Itt egy szó sem esik az erkölcsi tanulásról, de bennök van, s önkéntelenül megérzi mindenki a meséből a költői gyermekfelfogás előadásából.

Talán ennek a páratlan népszerűségnek ellenhatása volt, hogy az ugynevezett előkelő és tudományos írói körökben meglehetősen kicsinyléssel viseltettek Pósa Lajos költészetével szemben.

Ezt azonban könnyen elszenvedte. Igazán nem tehetett róla, hogy a francia Akadémia kiválóan diszes kiállításban szokta kiadni a jeles gyermekversek íróinak műveit, vagy ily kiváló versek gyűjteményes kiadásáról gondoskodik. Nem Pósa Lajos hibája, hogy nálunk még nem tartanak ottan. Pósa Lajosnak az irodalmi társaságok részéről csak a Petőfi Társaság nyújtotta az elismerés koszorúját, de ez aztán páratlan volt a maga nemében, — egyetlen eset a társaság történetében. Az 1892-ik évi december 22-én nyílt gyűlésen, közfelkiálltással választották meg tagjoknak.

Szinte páratlan irodalmunkban hatása korára, de kiválóbb versei is oly bőven vannak, s ezek igazi gyöngyök maradnak, míg a nemzeti költészetnek keletje lesz ez országban*)

*) Költészetének méltatása tölem a *Irodalom történet* 1-ső és 2-ik számában (1919).

Költészete.

Pósa Lajos 1878.

lent verseiből szedte össze Pósa azokat a költeményeket, a melyek 1878-ik év karácsonya körül egy kötetben gyűjtött össze és kiadta a Franklin-társulat nyomásában *Költemények* címe alatt. Az előfizetési felhívást jókedvű rigmusokba foglalta biztatva és igazat adva a közönségnek.

Igaz, hogy rossz időket élünk,
Kevés a pénz, sok az adó,
Hanem azért járja biz ott no,
A kártya, bái és dáridó.

Sokat költünk a sportra és a
Divatra jó szokás szerint,
Tessék csak a tárcába nyulni
Nem a világ egy rongy forint!

E megindító csalogatásával váratlanul nagy hatást ért el. Csak ugy dőltek az előfizetési pénzek. Nékem ragyogó arccal és gyermekteleg mosolygással beszélt még később is, hogy minden zebe tele volt papiros pénzzel, apró ezüst és réz kongókka!

Hát ez a kötetes, első fellépése az irodalomban nagy zajjal és elismeréssel kezdődött. Már akkor megkóstolta a népszerűség

édes italát, amelyből életében annyi jutott neki, mint kevés magyar költőnek.

Vachott Imre kedvelt költőegyénisége bontakozik ki élénk e kis kötet versben; tudniillik ahogy ő azt elképzelte, s a milyet Petőfiből is formálni akart, mikor az ő unszolására írta bordalait és megénekelte fiatalos könnyelműséggel, elragadó vidámsággal apróbb bajait, kicsapatását és egyéb diák kalandjait. A költemények eredeti mintája tehát nagyon is felismerhető e verseken, de az is bizonyos, hogy Pósatól nem lehet elvitatni bizonyos egyéni vonást. Ha Petőfi már pályája kezdetén törhetlen bizalommal éneklé magáról: „Anyám, dicső neve költő fiadnak örökké él!” Pósa tréfára fordítja a dolgot, s odavágja: a buzdítástól megindítva nem hallgat tovább, magyar költő lesz, mert nem tagadhatja el, hogy a muzsa rá is egy csókot nyomott. Miért ne tárná hát ki lelkét egész világ fájdalmával, akárcsak Petőfi a Felhőkben. Együttal azt is megemlíti, hogy jó lesz az a pár forint is, a mit verseiért kap, mert üres a költő zsebe, a milyen üres volt hajdanán a Petőfié is. Önéletrajzát is megírja persze versben. Milyen nagy tudós volt ő a falusi iskolában! Az ökrököt nem tudta hajtani a tavaszi, őszi szántáson; hát mivel belátták, hogy dolgozni nem szeret, bekerült a városi iskolába. Így lett belőle magyar költő:

Kárpátoktól Adriáig
Lelkesülnek dalomon.
Holtom után piramis fog
Emelkedni siromon!

Így tudjuk meg verseiből, hogy hónapos ágyon alszik, de mert pénze nincsen, attól tart, hogy szabómester háziura kidobja, ma-holnap már ott se lakhatik. A pap csak predikáljon a más-világról, de ott az Uristen színe előtt csókolódzni, inni majd nem mernek, így jobb ma élni, s nem törődni a holnappal, mert az ember csak egyszer él. El-elgondolkozik a házasságon is, mert pesties, magyar nyelven ugyancsak biztatja reá egy vén anyó. De hát kit vegyen el? A nobel Zsenit, kinél tilos disznót, bikát és nadrágfélét emlegetni, vagy vegye el Florentinát, aki mindennap egy mázsa rizsport fent arca szép rózsáira. E jókedvű versében megnyilvánul még féltékeny természete is. Hogy hát bizony

hütelének az asszonyok, néki pedig ilyenkor ölni volna kedve,
De mert függni nem akar, így hát:

Brr, ugyan még csak az kéne,
Hogy más babrálja a nyakam.
Nem, nem házasodom meg, inkább
Magam akasztom fel magam.

Mindez kissé diákos ugyan, de igazi jókedv sugárzik ki belőle. Ilyen fiatalos derűtlenség ömlik el azon a versen is, amit abbeli nagy örömeiben írt, hogy megtörtént véle az a nagy eset: egy mázsa fát tudott venni!

Esik a hó, zúg a vad orkán,	Szegény szívem szokatlan érzés,
Majd betöri az ablakot,	Meleg sugár villantja át,
S én idebennt virágos kedvvel	Oh, szép az élet, szép az élet,
Tavaszi dalt dudolgotok.	Tegnap vettem egy mázsa fát!

A keserves nyomorúságon, hogy csillog a fiatalág aranyos, jó kedve! Milyen vig vers ez, mégis, mintha egy tövisszurást éreznénk olvasása közben.

Megtudjuk azt is verseiből, hogy keserves önkéntesi éve után még a káplári csilaggal sem feszíthetett, mert nem adták meg neki az istenek. Ha gunyosan kérdezik tőle: „Hol a csillag vitéz ur?“ csak azt válaszolhatja rá: „Van elég az égbolton“. No, de azért büszke, ha hallja a rezes muzsikát, s látja a Molináry-bakát, akinek nincs párja a világon.

Valahányszor dicsérik az ujságba,
Büszkébb vagyok, mint hét ország királya,
Mert a világ szemembe úgy tekintsen,
Hogy én egykor velök együtt heverészttem a pricsen!

Ebből a keserves, nyomorúságos világból vissza-visszavágyik kis falújába, s mindég bánja, amíg él, hogy elhagyta a kis világát, így éneklí szomorúan, érzelmesen. De nincsen már visszaut. Szomorkás vigsággal dalolja:

És mivelhogy nem volt nálam
Jobb tanuló, szebb író,
A falu megbecsült volna,
Bizonyosan lettem volna
Nótarius, vagy bíró!

Az alföld szívében Szegeden az ujságírás épen nem kedvezett költészete fejlődésének. Olyan aggályoskodó, érzékeny természet, mint a milyen az övé volt, sehogy se illet a gyors, fürge észjárást követő munkához. Nagyon izgatottan irt lapot, szinte művészi hatásokra tört volna, s naivságában olyan kisiklásokat követett el, a miket közepes ujságírók el tudtak kerülni. Ez a tudat még jobban nyugtalanította, még jobban izgatta, így lelkének fogékonysága, derűltége csorbát szenvedett miatta, csak akkor tért vissza, mikor megvált lapjától. A visszatért nyomorúság most már nem törte meg, élt napról napra gontalanul, tervezgetve. Így zavartalanul csengett-zengett lelkében a nyelv muzsikája, a szavak átalakultak költeménnyé. Az élet apró, mindennapos bajai úgyszólván felriasztották makrancos, gyermekesen kényeskedő természetét, hát úgy segített magán, hogy lehetőleg nem akart róluk tudomást venni; azokra meg valósággal haragudott, akik feszegették. Azért kereste az olyan társaságot, ahol csak a gondtalan vidámság járta, mert a baj, a törődés elüzi az ihlet perceit. Ő pedig csak költő akart lenni, ennek áldozott fel mindent, kockáztatta jövőjét, megélhetését. Az álmadozás volt igazi eleme, amit a költőkre vonatkozóan a nagy közönség — mint Arany János mondja — kapa, kaszakerülésnek nyilvánít. Ehhez még hozzákötötte Pósa a társaság örömeit, a jó kedvet, a minek gyermektegy vidámsággal adta át magát mindég. Így az ujságírástól megszabadulva irt sok-sok verset már Szegeden is, ez életmódot, bölcseséget folytatva legterméke-nyebb költőnk lett. Szegeden hamarosan kiadta néhány egyéb kötete mellett *Tíz év alatt* című verses kötetét. Az előbbiekből összeválogatta törhetlen vidámságú verseit, bőven megszerezte újakkal, így kötete nagyon változatos, kedves könyv lett. Itt kevélykedik a nagy szépségű *Kaczor király* című meséje, mely felnőtteknek, kicsinyeknek egyformán csupa gyönyörűség. Itt jelenek meg az *Apró történetek*, kevés szóval sokat mondók. Egynehány gyermekvers itt is felbukkan. Egy pár mélabús költemény is van a szülőföldről, édes anyjáról, tűnő ifjúságáról, de ezeknek édes, bús fájdalma csak megkönnyebülése a szívnek.

Apró történetei hamarosan népszerűek lettek. Leginkább ezekben látszik Pósa Lajos megfigyelő tehetsége, s az a tulajdonsága, hogy kevés szóval sokat mondjon, még többet sejtessen.

Összefügg ez Póának abbéli a közéletben sokszor tapasztalt tulajdonságával, hogy egy szemvillantással akaratlanul is belátott a véle beszélő lelkébe. Nekiesett ez a legrosszabbul, hogy ilyenkor az emberi önzés kétszínűségének és egyéb bűnöknek jött nyomára. Erre olyan elkedvtelenedés fogta el, hogy csak nehezen tudta helyreállítani lelke előbbi nyugodtságát. Báthory Andor unokaöccse beszéli, hogy megbizta egyszer alkalmas legénylakás keresésével. Báthory több lakást nézett meg, noha már az elsőt olyannak látta, a miről határozottan meg volt győződve, hogy teljesen megfelelő lesz számára. A költő elégedetten néz széjjel, beszélni kezd a fiatalos külsejű háziasszonnyal, miközben kérdezi, mi a lakás ára. Az asszony tévovázva 23 forintot mond, amit a lakás meg is ért, s Pósa többet is hajlandó lett volna fizetni érte, ezt tudta róla is. Annál nagyobb volt tehát meglepetése, mikor Pósa az asszony kijelentését felelet nélkül hagyva rámondult: „Menjünk!”

Csak az utcán kérdezte meg Andor komor bátyjától, mi az oka nagy felindulásának; hiszen a lakás szerinte igen alkalmas.

— Nem is az a baj — dűnyögött Pósa — de 23 forintot kért. Miért nem egy kerek összeget, 20-at, 25-öt vagy 30-at? Világos, hogy az alkúra számítva, mondott annyit, Én itt egy percig se tudnék nyugodtan meglenni. Azt hinném, hogy állandóan csalnak . . .

Többnyire szomorú tárgyuak ez apró történetek, balladafélék, vagy igazabban szólva kicsinyített balladák. *Galambos Lidl* holdvilágnál fürdött a Hernád vizében. Akkor veszíti el karikagyűrűjét, majd vőlegényét is véle; kóborogva megyen, keresi a réten, a ligetben, utána a Hernád fenekén. A kis leány (*Az apa és leánya.*) egyre kérdi: „Hol van élesanyám?” „Virágos temetőben” — mondja az apja. Szedhetett ott már elég virágot, de kívül fog ő aludni. Hiszen anyja nélkül elaludni se tud. Nem jöhet haza — mondja az apja — van ott néki puha ágya. Jaj, viszen néki a kis lány puha párnát mégis, hívja apját, menjen véle. Aludjanak ott mind a hárman! Olyan gyermekes és oly mélyen megrendítő! Hát *A kerekes kút*, a hová Rózsika beugrott, s valaki mindég hallja, hogy sir a kút, sir a kút, zajlik, egyre zajlik hulláma. Hiába hányatja be földdel a csábító. A lelkiismeret furda-

lásának mély, tömör megérezkítése. A *Maros öln* című versben az erdő, barlang, mező csak látta a kétségbeesett leányt, a kiről kedvese tudakozódik, de a Marostól tudja meg a szomorú valót: „Itt nyugszik már az ölemben“. Párbeszédes forma, csupa kérdésből és feleletből áll ki az egész, akárcsak a skót balladák. Az *esketésben* annyi van: Az ifjú lelkipásztor reszkető hangon áldja meg az új párt, de a menyasszony forró könnyje kicsordul utána. Nem több, de fölösleges volna hozzátenni. Egyik-másik csupa dallam, dallá olvad benne a történet. A *pásztorlednynek* a számocánál édesebb a legény csókja, de szemlesütve jön ki az erdőből. *Vagy a titkos könny!* A legény sirva vigad, de

Harmadnapos menyecskének
Könnye titkon hull dalára,
De letörli, törülgeti
Hogy az ura meg ne lássa.

Mily bájosan kedves a kislány panasza, aki feshódó szerelmében az orsóját okozza mindenért. „Rossz orsót vett édesanyám a vásáron. Elejtem, kiváltom. (Persze csókkal kell.) Isten tudja az eszem, hol felejttem . . .“

Az elmulás, a halál gondolata is megkörnyékezi, s édes-búsan zendülnek meg ifjuságát sirató énekei, s a visszaemlékezés szülőföldjére szintén merengő dalokra ihleti. A *radnóti haranglábról* eszébe jut gyermekora, hányszor csimpajkodott kötelébe, hogy megharangozott vele. Ebben a bús merengésben ott van a visszaemlékezés boldogsága, amivel befejezi költeményét:

Oh, mióta nem láttalak,	De a te kis harangodnál
Messze, messze jártam,	Egy se szóllott szebben,
Égbenyuló, aranygombos	Hej, százszor is ezerszer is
Tornyokat is láttam.	Megcsendült szívemben!

Hársak alatt ül, s eszébe jut édesanyja, aki szintén a kis padon szokott üldögdélni odahaza, talán most is fia szomorú során gondolkodik.

Méla csend körültem, a csenden keresztül
Távol szülőfalúm kis harangja csendül.
Édes ezüst hangja szép álmokba renget,
Ákác alatt ülök édes anyám mellett.

Utolsó költeménye e kötetnek *Lelkemhez*, a melyben verseinek lelkét és költői hagyatékát jellemzi. Ebből teljesedni fog minden, amit a költő előrelátva megénekel. A gyermekek szemében olyan lesz emlékezete, mint a szép hajnali álom, Velők együtt játszott, még életök alkonyán is meg fogják emlegetni. Ragyogó reménysége legyen azoknak, akik nyomoruságban élnek. Isten dicsőségét hirdessék versei még halála után is, sirassák meg a holtat, mint a harangszó; hiszen hánynak nincsen senkije, aki megsirassa. Verse legyen enyhe fuvalom a hús berekből, törülje le orcáját a verejtékező népnek, s lángképében szálljon az ifjak lelkébe, hogy a hazát életöknél is jobban szeressék a szabadsággal együtt. E vers előfutárja sok és későbbi politikai és hazafias verseinek. Több százra megyen ezek száma. A nagy napilapokban jelentek meg a nemzeti élet megrázó eseményéhez kapcsolódtak, de azért sohasem voltak időhöz kötött pártpolitikai versek, mert költészete ez ágának épen ebben volt egyéni ereje, hogy sohasem voltak napiérdekűek, mert a magyarság nagy és mélyen érzett fájdalmának, keserűségének és haragjának, közérzésének volt kifejezője, azoknak az érzéseknek, a melyek négyszáz év óta sajognak a magyar szivekben. Kevés költő találta el a nemzet közhangulatát, mint Pósa Lajos e verseiben, úgy, hogy e versek töredékei mint szálló igék jártak szájról-szájra, nemzeti fájdalmas ünnepek alkalmával, nem egy verséből százezer számra nyomtatnak példányokat, így a *Vesztőhelyen* című költeményéből is Aradon, ahol mint a Petőfi Társaság kiküldöttje szerepelt.

E nagy hazafias érzéseket zengő dalos formában örököltette meg a *Magyar nép kesergője* című verses kötetében. Ezeknek legnagyobb részét Dankó Pista és Sebők Gyuláné zenésítette meg. Mily szomorúan időszerűek a következő sorai :

Ne sirj édes feleségem,
Ne eposszen a bánat,
Ne sirasd a selyemkendőd
Szép karmazsin csizmádat.

Megmaradt a két karom,
Visszaszerzem angyalom.
Virágot hajt még ez a nap,
Ez a gyászos sirhalom.

Vagy :

Megvirrad még, azt sirja a hegedű,
A kenyere nem lesz mindég keserű.
Rózsa lesz még a pihenő párnája,
Csillagos ég takaródzó dunnája.

Úgyanez a gondolat más költői köntösben:

Nem jól van a feje alja a népnek,
Kelj fel apánk, igazítsd meg szegénynek!

E versei is csak a lapokban elszórva, de kötetben még nem jelentek meg. Azonban még életében ő rendezte sajtó alá; az ódaszerű verseknek „*Tárogató*“ címet adott, a dalszerűeknek „*A magyar nép kesergője*“ lett a címe.

E versei közül valók *A zengő szobor*, *A haragvó Isten*, *A magyar nép*. Az első a legszebb Kossuth ódák közül való. Alapeszméje: „Feltámadok dicsőbb alakban, hatalmasabb lesz, mint volt nevem. A szabadság halhatatlan...“ Ebből szervesen zeng ki a szabadságharcban vitézül küzdő Szeged népének dicsőítése, s ez a közös fellángolás forassza össze Szeged népét eggyé a magyarrá lett idegen fajjal. E hivatását Szeged iskoláival, kulturintézeteivel teljesíti, így lesz egységes, szabad hazánk. Így válik e költemény teljes egészé, egyszerű hangjával végig ünnepiessé, magasztossá, míg befejezésében a szabad haza kiküzdéséért tett fogadalommal lelkesen végződik. *A haragvó Isten* a gazdálkodó Magyarországnak szomorú éneke a nagy elemi csapások után, mikor a kétségbeesett ember még nagyobb kétségbeeséssel felkiált:

Csak rajta jobban! elfogyott a jég!
Megállj szedek! Van itt uram elég!
Mind visszahányom több követ ha nincs!
Nyujtsd a kezed! Ne, kapd el és suhints!
Suhinthatsz már, nincs mit pusztitanod,
Beteljesült te szent akaratod!
És dörög az ur fenséges haragja.
Kinyítja ajkát vakmerő panaszra?
Borúlj le féreg, színem előtt!
Mit lázadsz, hogy megvertem a mezőt...?
Azért fordul el töletek kegyelmem
Mert nem hisz már a föld népe sem bennem,
Nem mond igaz szivből fakadt imát,
Bálványt farag, arany borjút imád.
Elhagyja a szabadság Istenét
Eladja a rabságnak mindenét.
Tudjátok meg vakok, hitetlenek,
Mindég voltam, mindég vagyok, leszek!

Bibliai prófétai hang, nyelvéből, hangjából ez az érzés csendül ki, felfogása is a szentírásával egyezik. Bűneinkért veri az Isten a mezőt, mert népe elhagyja a szabadság Istenét. Magyarosan vallásos érzése a költemény hatását egyformán általánossá teszi. A magyar nép, a verejtékesen dolgozó magyar nép észjárása is megnyilvánul benne szilajságával együtt. Nem új gondolatok ezek se; hiszen eredetöket már a reformáció idejében is megtalálhatjuk, de az eszmék fokozása mind végig emelkedő, ez nagy erőt kölcsönöz e költeménynek. A *magyar nép* című költeménye szintén kiváló. Előbb a magyarság munkájáról szól, amely áldással borít minden rögöt, hantot a síkságon, édes musttá érleli a szelid dombok termését. A pusztán a csorda, a ménes, a nyáj az ő nevelése, dicsőíti mesélő, daloló kedvét, rajzolja önérzetét. Ezért nem tud bálványt, faragott képet imádni de a templomban meghajtja fejét. Beoltja a szabadság képét a fakadó rügybe, ekevassal rója nyiló barázdába, szép Magyarországnak nemcsak karja, de kardja is. Befejezése teljesen Petőfi gondolatja.

Oly hűséges ő, mint az Alföld folyója
Itt van bölcsője, itt van koporsója.
Csöndes, béketűrő, mint a Tisza épen,
Csillagokat ringat a keble mélyében,
De ha megharagszik: összetépi láncát,
Tomboló viharban zúgja szabadságát . . .

Pósa Petőfi és a népdalköltészet nyomán csak úgy ontja a dalokat. Még Szegeden 140 dalt adott ki a ponyva irodalom formájában kezdetleges képpel, a hol két fokosát és a boros üveget forgató, táncoló legény látszik, utánok kullog a cimbalmos, aki válláról lelógó cimballját veri. Azontúl is sok dalt ír, amelyek megzenésítve elterjednek az egész országban. Páratlan termékenység, amit külön meg kell említeni. A kötődés, az elmélázó búsongás az ő igazi hangulata, amely könnyen támad, hamar el is mulik, mint a nyári felleg. Ilyen édesbús dala: *Habra hab siet . . .* amely Dankó Pista zenéjével már Szegeden is igen népszerű lett. Lipcsey Ádám Pósa legszebb versének tartotta. Ilyenek még: *Azt mondják galambom . . . Hej, kocsmáros, mit ugrál kend jobbra-balra?* Ebben az utolsóban nagyon jellemző, mikor a nekibusult legény megkérdezi a csaplárostól, van e sze-

retője. Ha nincs, mentse meg az Isten tőle. *Ablakalatt mit suttog a falevél?* dalában ez a bús refrén: Te is lány vagy, hiába is szeretlek! Hasonlóan szép dalok: *Pehely volt a te szerelmed, Mikor a szellő sir, Ne gyónj nékem, minék gyónnál.* Ezekhez a merengő, bús nótákhoz méltán sorakozik a híres *Darú madár* nóta. Bús dalok ezek, de ebből a bánatból van gyógyulás, épen ez átlagos érzelmi köröknél fogva nagyon répszerűek lettek.

Szintén ilyen sikerültek azok a versei, amelyekben egy-egy jelenetet nem elbeszél, de eldalol, szíve érzelmes melegségével állítja olvasói elé, épen azért tud hatni, valamint költő-dő évődései is teljesen megfelelnek lelkülete alaphangulatának, azért sikerültek is. Ide valók a híres *Eéla cigány*, akinek azt mondja: szerelemről, menyországról húzzon egy gyönyörűt s hozzá teszi:

Hegedüld a szívét hozzám
Ennek a kis lánynak!
Te meg kislány ide hallgass!
Néked muzsikálnak.

Vagy mikor a leány uj szeretőjének integet s így dalol néki:

Mégcsak egyet kérek tőled,
Adsza ide a kendődet!
Letörölöm a könnyem véle,
Visszaadom: úgy ints véle!

A szerelmesek szótlán boldogságát *Kerti fákra . . .* mily egyszerűen és igazán rajzolja. *A levél, a levél . . .* című dalában mondja: Az tovább csüng az ágon, mint a meddig tartott boldogsága. A hogy ennek elmulását leírja s befejezi ismétléssel, az, a mi igazán festői és szívreható.

Jaj, de rövid is volt az én boldogságom,
A levél, a levél tovább csüng az ágon.

Ezekből a játszi, méla dalokból azonban kisarjadt Pósa Lajos költészetének két remeke: *Szegény ember dolgát boldog Isten bírja* és *Hess te szarka, ne csörögj.* A két költemény együvé tartozik nem ugyan a hangulat, de korfestés dolgában. Az első megrázó hangjával, lemondó, bús kesergésével a bujdosó kurucok siralmaival vetekedik, minthogy a magyar új bujdosók megrázó

dala, akik a tengeren túl Amerikában keresnek menedéket, hogy életüket tovább tengethessék. Ott éneklük fájón, lemondóan templomaikban, míg azután e siralmas ének is elhal a nemzeti-ségökből kivetközött utódok száján.

Jaj, de elszakadtunk tulipántos kapúm!
Jaj, meglátlak-e még édes szülőfalúm!
Tornyod kis harangja bánatomat sirja
Szegény ember dolgát boldog Isten birja.

(Jubileumi kiadás I. kötet 20-ik oldal.)

A másik nem siralmas, kétségbeejtő ének ugyan, de humora annál keserűbb. Az a pusztuló parasztság, ez a pusztuló közép-rend nótája, akit szintén kilicítettak ősi telkéből, földjéről. Hess, ne csörögj vendéget jelentő szarka! Keress más palánkot, elfogyott a jó bor. Odébb megy innen a koldus is, mit nyitna be hiába. Hát minek is ugat az a kutya! A cigány se cincogjon! Kárba megy a gyanta, nincs már névnap, elfogyott a nóta is. Ezek már történeti nevezetességű énekei.

Bővebben kívántam foglalkozni Pósa Lajos ilyen költeményeivel, mert nálunk a fővárosi közönség már csak gyermekverseiről emlegeti, e nemű költeményeiről megfeledkezik, dalait előbb is csak Dankó Pista dalos társasága révén ismergette meg, mert kötetben nem jelentek meg. A vidéken azonban annál jobban ismerik e fajta költeményeit, a nép pedig dalolja dalait, ha nevével talán nem is hallotta. De hát népszerűségének ez az igazi fokmérője.

Az 1897-ik évben megjelent *Édes anyám* című verskötetete már zajos külső hatást ért el a fővárosban is. Pósa Lajos teljes bizalommal bocsátotta utnak e könyvét, mely ugyan Singer-Wolferéknél jelent meg, de kiadását mégis vidéki előfizetők tették lehetővé, akik nagy számmal jelentkeztek. A költő nekem is, másoknak is sokszor elmondotta: „Ha szerelmeséről, manapság bukkott asszonyokról, leányokról, a kiknek még magyar nevek sincsen, köteteket röpitének világgá, miért ne irhattam volna én is egy könyvet édes anyámról, az anyai szeretetről, a mely a legtisztább, legőszintébb ezen a földön“. Kiss József lapja a *Hét* ugyanazt írta e kötetjére célozva: „Azután ezek az édesanyás versek! Nem szeretem az anyaimádó poétákat. Elvégre ezek az

urak meggondolhatnák, hogy csak nekik édes anyjok ez az aszszony . . .“ „Persze Kiss József megfélekedezett róla, hogy az ő egyik legszebb verse anyjáról szól“ — ez volt rá Pósa felelete, mit azonban nem tett ki az ujságba. Annál édesebben örült Jókai Mór elismerésének, aki így üdvözölte e kötetének megjelenése alkalmából: „Petőfi Sándor is irni akart egy könyv verset édes anyjáról, de halála ebben megakadályozta. Amit Petőfi nem tehetett meg, te megcselekedted, s ezt a hiányt pótolta költészetünkben. Isten áldjon meg érte!“ A könyv külső történetéhez az is hozzátartozik, hogy a költő a sajtó alól kikerült első példányt édes anyjának küldte kapcsos zsoltáros, egész bőrkötésben. Azokat az írókat, akik dicsérték előtte e könyvet, megkérte, irjanak levelet az édes anyjának és üdvözöljék ez alkalomból. Sokan hiúságnak mondták ezt Pósa részéről, de ha az is, mily szeretetreméltóan fonódik össze anyja iránt érzett végtelen szeretetével. A könyv költő mondása szerint arról az érzésről szól, a mely: „Egyetlen, legtisztább szerelem“, a mely ennek a dicsőítését zengi. Benne van e könyvében a gyermekkortól kezdve a felnőtt ifjúnak és a már öregedni kezdő fiúnak meleg, szerető, igaz ragaszkodása a szerető szülőhöz. Nem tud így szeretni a világon senki, mint az ő anyja s el kell hinnünk, hiszen még a csillagot is rárakta volna, s el nem tűrte, hogy valaki szebb ruhában járjon nála. A csizmáját kifényesítette, hogy a vak is megláthatta volna magát benne. A király fia se hordott szebb tulipántos szüret, nyakravalója is olyan volt, hogy a rektram szemé-szája elállott látására. Ha iskolába ment, kikísérte a kapún, úgy nézett utána nagy gyönyörködéssel. Ha vásáron járt, kiment elébe a fia a czakói hegyig, s a vásárról nemcsak sok szép holmit hozott néki, de szerető szemében drága öröm könnyűt. Hogy várja minden jóval haza az iskolásfiút Rimaszombatból. Hogy őrzi tulipántos kis szüret, lajbiját, keblére öleli, csókolgatja. Mikor a templomba harangoznak, a kis kertben a hivságos, pompás virágok közül az egyszerű fodormentát választja, beteszi az imádságos könyvbe. Egyet sóhajt, kicsordul a könnyje. A templomban kinyitja könyvét, imádkozik, fájó szive könnyebb.

Az egekbe szálló imádsággal,
Fodormenta illata is szárnyal.

Mikor Julcsa szól anyjának, minek szöveget, hiszen minden szöglet tele van szötteivel. Ez a felelete :

Sok virágos abrosz, csíkos asztalkendő
Kell egy uri háznál.
Hát még szakajtónak! Tudom áld is érte
Egy gyöngye virágszál.
Valami azt sugja anyai szívemnek :
Házasodik Lajos, szövek a menyemnek !

Dicséri fia gyermekversit, de akkor volnának igazán szépek, ha már egyszer kis unokája szájából hallaná. Szabadkozik, minek az ő öreg képét levenni, hisz fia szíve úgyis látja őt, az ő szeme meg úgyis kíséri szerető fiát. Mikor végül meglátja képét, felkiált: „Ej, csakugyan, én vagyok én!“ A fia szeretettel gügyögi néki: „Úgy-é, úgy-é édes anyám.“ „Nini, még a kendőm sarka is rajta van“ — állapítja meg nagy gyönyörűséggel édes anyja. Inti fiát, hogy minden mulandó, örökké sir a harang, a föld mindent eltemet, csak a szeretet és a dal él. Mily megható *Anyám intése* című költeménye.

El ne add az ősi házat,	Ha elfaradsz a világban
El ne add az ősi telket,	Gyere haza megpihenni,
Hol a csűrön késő őszig	Az öreg fák árnyékában
Gólyamadár kelepelget.	Szép időkre emlékezni.

El-elsétálsz a mosolygó
Virágok közt andalogva...
Úgy-é fiam hozol majd ki
Egy-egy szálat a siromra?

E mély érzéshez híven szereti a virágot; a fodormentán, az ablakán nyitó muskátlin kívül orgona a kedves virága. Mikor fent járt a fővárosban, minden vágya az volt, hogy a király kertjéből hozzon haza egy ágat, amit a kertész hathatós, négy szemközt történt közbenjárására meg is engedett. Mélyen nagy hatalmú úr is az ő fia! A harangvirágról mély érző szívvel mondja, hogy a mező és a rét elhaló virágának harangoz, ne tépjék hát le!

Megkérdezi fiától, hogy viseli gondját budapesti gazdasszonya, aztán benyit a kamrába. Egy kosarat hoz ki; tojást küld a fiát gondozó jó léleknek. Csak azon panaszkodik, hogy az Isten kisebbik Károly fiát elvitte. Csengős lóval, vagy szánkóval hozná haza a nagyobbikat a vasúti állomásról, s nem volna egyedül.

„Boruljan rám édes anyám!” Csak ennyit tud rá vigasztásul mondani a fiú. Az meg épen bibliai elbeszélés róla, mikor a réten át meghajolva egy véka búzát visz a malomba, de utközben odaadja egy szegény asszonynak, aki sáppadt csecsemőt tart a karján. Mikor Radnóton volt a fia, nagyobb társaság, híres festők, költők köszöntötték fel. Ő is poharat tart már kezében, szólni akart, de csak hulló könny a köszöntője.

Ilyen rajongó szeretettel viszonozza a költő az anyai szív melegét. Mélyen megindító és szeretetteljesen évődő hangon szól a fia arról, hogy aranyos papucsot vet néki. Postán nem küldheti, mert az uton elrabolják, a telegráfrótról valaki lekapja, felhő megáztatná, a nap elégetné, inkább hazaviszi maga! Ez igazán a boldog szeretet gügyögése, tréfája, a melyen az aranyos derűltség csillog. Mikor beteg édes anyja, mily mélyen vallásos gyermeki:

Úgy reszket a szívem, mikor a harang szól;
Add vissza szemének tiszta ragyogását,
Sáppadt orcájának vidám mosolygását,
Lelankadt kezének ölelő áldását.

Ne dolgozzék olyan sokat édes anyám című versében még jellemző a fáradhatatlan gazdasszony felelete.

Ugyan ne bánd édes fiam
Igy izes a falat,
Ha látom a piros hajnalt
S kelő napsugarat.

Úgy hívja édes anyját magához Budapestre lakni, mire ez a válasz:

Itthon akarok én jó fiam meghalni,
Te gyere, te gyere inkább haza lakni!
Szébb rózsát szakaszthatsz itt a rózsafáról,
Szébb nótát tanulhatsz itt a pacsirtától!

Mikor Budapesten járt fiánál, megnézték a királyi palotát. Félve lépdelt a fényes szobákban, hátha valahonnan a király be talál topanni. Mikor a Margitszigetre mentek, félt, hogy a hajó víz alá merül, s egyikök se kerül haza.

Mindezen versekben van élet, ragyogó, derült boldogság. Benne van a magyar anya, a szerető fia képe. Aranykönyve ez a

magyar szüléknek, a magyar szerető fiúknak, még kedvesebb, ha már megöregednek.

Jött azután a méla, a szomorú ősz, az elmulás útja mélyreható bánatával; a miből bőven kijutott a költőnek. Ez a mély érzés, minthogy kedélyének különben is kiválóan érzelmi állapota állandó volt, szinte túlárad ez utolsó években irt verseiben. Olyanok ezek, mint a hamvassá ért gyümölcs, a melynek sokféle színeiben a merengő, őszi napsugár játszik. *Lidikéhez*, feleségéhez irt gyönyörű verse, ragyogó termés szinarany, a gondos házaszszony olyan dicsőítése, a melynél szebbet a magyar irodalom nem mutat fel.

Te vagy a ház szeme lelke
Én jószágos angyalom!
Kezed szivem szép szerelme
Szinaranyba foglalom.

Ezer gondját meg nem únja,
Egy perczig sem vesztegel,
Dolgos kezed minden újja
Csókot és dalt érdemel.

Megindító, mikor ellentétbe állítja a maga törődöttségét felesége virulásával. Ez nemcsak hideg kép, de az ellentét szépségét az érzés mélysége aranyozza meg.

Nézd csak: ott a bérczen
A tél, hogy havaz!
De a szive táján
Nyílik a tavasz.

Kék ibolyás kikelet,
Mosolygó világ . . .
Ott az a bercz én vagyok,
Te meg a virág!

Mily fájdalmasan beszél ősz hajával, szakállával, öregedő magával, akár csak a vén Toldi.

Holló hajam, de galambősz lettél!
Én szakállam, de megfehéredtél!
Olyan vagyok, mint a havas szikla,
Ifjuságom arany napját
Mért nem, mért nem ragadhatom vissza?

Csak a ködös alkony maradt meg a sok törekvésből, ahol a romok porladását hallja. Mig végre azt se. Elbeszélget édes anyja szilvafa rokkájával, a mely nem pereg már, a sarokban búsul. Sóhajtozik gazdasszonya után. Elgondolkozik fali kis óráján, amit még Szegedről küldött néki, s a lapjára nevét vésette saját kézírása alapján. Mélyen megindulva olvassuk anyjáról e sorait.

Nem volt, aki pártját fogja,
Csak a kicsi, görbe botja!
Alkonyának ez volt minden gyámola.
Ha ez a kis fali óra
Ágya fölött nem lett vóna,
Süket csöndben tán szíve is megszakad!
Hogy hallgatta, hogy figyelte,
Amit gondolt, azt ketyegte:
Mulik-mulik sebesen száll az idő . . .
Köröskörül a föld egy nagy szemfedő.

Hogy olvadnak össze ez anyjára vonatkozó bánatos sorok a költő érzésével, amikor az órával beszélget.

Óra, óra, mit ketyegsz már,
Az a bús szív nem figyel már . . .
Csak temesd az időt, rózsát,
Csak ketyegd a mulandóság
Örök dalát most már majd én hallgatom.

Mindezek és egyéb nemű költeményei az öregedő költőnek olyan sóhajtásai, a megnyugvás, a méla búbanat oly olvadó, dallamos hangjai, a melyek örökké befognak lopódnai a szívekbe. Nemcsak e kor java termései közül valók, de legegységesebb, legsajátabb érzése és Pósa Lajos lyráját e merengő változataival szinesebbé és mélyebbé avatja. Ezek első sorban az ő saját versei,

Mi hát Pósa Lajos írói működésének irodalomtörténeti jelentősége? Nagyjából már ma is megállapíthatjuk. Pósa Lajos a nemzeti költészet őrállója volt hosszú, negyven éven keresztül. A múltban gyökeredzett lelkének minden szála. Sokszor e múltnak, vagy jelennek csak könnyed másolója, de Arany Jánossal együtt a fájó elmúlás, az öregedő alkonyodásnak édes bús, eredeti dalosa. Érezte őrállói hivatását, mint ezt: *Ha költő vagy, ne turkálj a szemétkben . . .* című költeményéből is meglátszik, ahol ugyan csak pedzi a dolog lényegét, de lelkesen dalol arról, hogy fehér kócsag legyen a költő lelke! E verse nagy riadalmat és érdeklődést keltett az egész országban, mert az első bátor hang volt mai irodalmunk elfajult iránya ellen. Nemcsak sokan olvasták, valósággal kézről-kézre adták, de még többen lelkesedtek rajta. Az irodalmi körökben épen úgy, mint maga a nagyközönség. Ez annyival in-

kább nagy örömet szerzett néki, mert ugyancsak kezdték hirdetni költészete elavultságát.

Bizonyos, hogy nagy változások történtek és fognak történni a magyar közéletben és költészetben. De olyan felfordulás nem eshetik meg, hogy a magyar költészet és irodalom nemzeti jellegéből kivetkőzhessék. Ez csak magyar maradhat, míg magyarság él a földön. A magyar föld öserejű öléből kiszakítani úgy sem lehet és nem is szabad. Minden ilyen törekvés siralmasan fog végződni. A magyar nemzet szerencséjére sohasem zárkózott el a nyugati szellemi áramlatok elől, de be is tudta olvasztani a saját nemzeti egyéniségébe, a maga bélyegét ütötte rá mind közéleti, mind irodalmi mozgalmaira. Ennek ezután is úgy kell lenni, ha igazán nemzet és magyarok akarunk maradni. Az az irodalmi felburjánzás, a mi mostanában terpeszkedik el köztünk, többféle forrásból táplálkozik. A nyugati dekadens lyrából sok át folyt hozzánk. Ennek vizei nem mindég tiszták, de a mi utánczóink ugyancsak és még jobban zavarják. Így idegen gyom volta még inkább feltűnik. A másik jelenség olyanok feltűnő, nagy szereplése irodalmi mozgalmainkban, akik nem növelkedtek a magyar hagyományok tiszteletében, s a magyar nyelv szent kultuszát sem vitték magokkal irodalmi törekvéseikbe. A magyar nemzet sohasem tagadta meg tiszteletét oly idegenekből lett magyaroktól, akik nemzetiségünkkel együtt fáradva, küzdve védték és megtartották e magyar hazát. És ez így van jól, mert oly kevesen vagyunk, hogy mindnyájunk közös munkálkodására szükség van. De addig, aki az irodalom, vagy a közélet terén nyomot hagyott maga után, idegen származása ellenére teljesen a magyarságba akart és be tudott olvadni. Németországban csodálatosképen épen most újra kárörvendően emlegetik, hogy egyik-másik nagy emberünk szláv, vagy német eredetű volt, de mit ér az ilyen káromgás, mikor ők szívök-lelkök szerint magyaroknak érezték magokat és a magyar műveltség jelentékeny tényezőivé váltak. Ugyancsak ilyen ócsárlók odakünt azt hirdetik, hogy legújabb kulturánkat is idegen emberek alapozták meg, s nemkülönben hallanunk kell ilyen dicsekvést idehaza is holmi éretlen elmék részéről. A dolog azonban úgy áll, hogy nálunk a valósággal egy új helyi jellegű ugynevezett „fővárosi zsidós irodalom“ keletkezett, a mely „a falúsival“ szemben előkelőnek,

modernnek hirdeti magát. Ez az irány nemcsak teljesen szakít irodalmunk múltjával, de a külföldi szennyes és itt nálunk még jobban eltorzított áramlatok utánzásában napról-napra visszatartóbb lesz. Tulajdonképen a hűsnak, vérnek, az érzékeknek, az idegeknek állott szolgálatába, rájuk akar hatni minden áron. Mintha nem is volna egyéb célja, mint ezeknek a romlott, petyhüdt részeknek minél erősebb izgatása. Feltétlenül nagy része van ez elfajulásban annak az erőszakos központosításnak is, a mely nálunk a vidéki, egészséges kulturalakulást megakadályozza. A költészet és a művészet azonban nem állhat és sohasem fog állani ily mellékcélok szolgálatába. Az örökszép keresése és az emberi szív és szenvedélyek rajza marad mindvégig tárgya. Egy csepp okunk sincs reá, hogy e jelenségeknek nagyobb fontosságot tulajdonítsunk, a milyen valóban. A nemes bor mústja forr, a salakot úgysis kiveti színarany levéből. Világos, hogy nem a nagy múlttal bíró magyarság, hanem az ilyen törekvéseknek végső bukása fog bekövetkezni.

Ez a folyamat már több írónkon meglátszik. És ennek így és nem másképen kell lenni.

Evvel kapcsolatban egy másik örvény is zajlik az irodalom vizein: a nyelv általános romlása. Összefügg ez a főváros magyarosodásával, s természetes, akik most tanulják a nyelvet, s olyan körben nőnek fel, ahol idegenszerűen ejtik ki, vagy még rosszabbul törlik, annak a nyelvérzéke nem lehet se biztos, se fejlett. Így azután kezd kialakulni egy olyan furcsa irodalmi nyelv, amely a magyar fülnek olyan, mintha sással metszenék. Ez a veszedelem annál általánosabb kezd lenni, mert léhaságból fölöslegesnek tartják a magyar nyelv titkaiba való belemélyedést, s már a legelemibb magyarság elveivel sincsenek tisztában, pedig rossz mives az, aki a szerszámával összevész. Azonban a magyar nyelvet sincs okunk túlságosan félteni az efajta íróktól; nagyobb veszedelmeken is átgázolt már.

Ezeknek az elfajulásoknak nagy gátja volt oly hosszú időn keresztül Pósa Lajos költészete, s alapúl fog szolgálni a megújulásra, mikor nemcsak földmives osztályunk lesz teljesen magyar, de azzá válik középosztályunk még lemaradt része, s hozzá csatlakozik a munkásság, az iparos és kereskedő osztály. Ennek az

egységes nemzetnek lesz aztán egyetemes hatása a magyar irodalomra, s ez a mi igazi, nemzeti küzdelmünk egyedüli célja.

A másik nagy érdeme Pósa Lajosnak a gyermekirodalom részben való megteremtése és mindenestre diadalra juttatása. *Lőrinczy György* Pósa Lajosról jeles tanulmányában (Pósa Lajos 1914) egy rettenetes verset közöl az előtte való ifjúsági irodalomból:

De ám nézzétek a Marczit,
Mindig vágott fura arczit.
Megazt: enni kér a tálba,
Pedig mennyit zabált dálba.
Ha egy idegen úr bejön,
Ugy néz reá, mint egy *mejöm*!

Ezek a szörnyű sorok egy „irodalmi“ gyermeklapból valók. Semmi sem bizonyítja jobban Pósa Lajos korszakalkotó munkásságát, amely a gyermekvilágnak a fővárosból kiinduló ilyen megfertőzését örökre megakadályozta. De még ennél fontosabb irodalomtörténeti tekintetben, hogy Pósa Lajos a gyermekirodalom nyelvét megteremtette részben Petőfi, Arany nyelvének hatása alatt, részben a népköltészet szétszórt töredékei alapján. És itt Pósa Lajos, mint nyelvművész is nagyot és maradandót alkotott.

Házassága.

Férfi kora delén, de mikor már egy-egy ősz hajszálat is ve-
gyit a közeledő öregség a hajfürtök közé, véletlenül ismerkedett
meg a költő élete leendő hűséges párjával *Andrássy Lidiával*.
Az *Otthon*-kör egyik tréfás, gyermekek örömeire rendezett, far-
sangi jelmezes multságán találtak egymásra. Pósa-t is felkérték a
mesemondásra, de ő vonogatta magát, nem sokat törődtek véle,
kiírták az ujságba az ő szereplését is, így aztán mosolyogva ő is
belé törődött sorsába. Itt sokan maskarát öltöttek magokra. Voltak
ott különféle fenevadak; például Sipulusz (Rákosi Viktor) mint
vérengző tigris futkosott a halálra rémült közönség soraiban. Pósa
ugyan a vilégért sem öltözött volna így, de szivből nevetett, ka-
cagott rajtok a maga gyermeteg módján. Nem is gondolta, hogy
itt élete végéig foglyul fog esni, s a rózsaláncoktól sohasem sza-
badulhat meg többé az életben.

Ártatlanul indult meg a dolog. Pósa már a mesemondás
alatt rajta felejtette szemét egy szép barna fiatal asszonyon. Az
érdeklődés hozzá vitte, aki mellett ott húzódott kis leánya Sárika
is, egy kis bájos, csacska leány. Az anyja szívéhez gyermekén
keresztül legkönyebben hozzáférkőzik az ember, még ha költő
is. A gyermekeleány, s az anyja hálásan fogadta Pósa bácsi gü-
gyögő kedveskedéseit, hiszen jól esett szerető szívének az odaadó
figyelem, amit mindkettőjük iránt tapasztalt. Így kerül a viruló
szép, barna asszony társaságába, s innen kezdődik az ismeretség.
Történt pedig ez az 1893-ik év utolsó farsang estéjén.

Pár nap mulva Pósa egy meséskönyv átadásának ürügyével
már a lakásokon is bekogogtatott, az ő tartózkodó szemérmes
módján társalgott Lidiával. Csak mikor eltávozott, vették észre,
hogy Pósa véletlenül ott felejtette az asztalon szivartárcáját. De
hát nemsokára eljött érte. Ha már bejött, hát illő volt egy kis
beszélgetés, csakhogy újra egy kis baj esett, most a sétatálcáját
felejtette ott. Ezért megint be kellett térni igen rövid idő mulva.

Sugárzó nevetéssel mutatta néki Lidia a sétatálcáját: „Megint itt felejtett valamit“. Pósa megindultan hallgatott, sokára tudta kimondani.

— Itt felejtettem én már a szívemet, egész magamat!

Andrássy Lidia válóban volt az urától, Ihász György lap-szerkesztőtől, akivel öt évig szerencsétlen házasságban élt. Nem a szerelem hiányzott e frigyből, hiszen Ihász a bálványozásig, szenvedélyesen szerette feleségét, de épen olyan ellentállás nélkül hódolt az éjjeli kimaradásnak és a véle járó eseteknek. Sokszor az elhagyatott, siró, szegény asszonynak kellett elvégeznie helyette a lap dolgait is. Javulást ígért mindég feleségének, de ígérését sohasem tudta, nem bírta megtartani. Józan állapotában a legne-mesebb elveknek hódolt, csak a gyakorlatban, a kivitel maradt messze a szép szavaktól. Így vált el végképen utjok. Lidia édes-anyjához menekült, s ott lakott, amikor a költővel megismerkedett. Pósa ismeretségek első napjától kezdve kísérő holdja lett a nap-fényes, viruló szépségű 22 éves barna, kékszemű asszonynak.

De a vidámság templomában kezdődött boldog ismeretség hosszú tövises pályára sodorta mindkettőjüket. Pósa szive minden érzelmével érezte, tudta, hogy e fiatal asszonytól nem válhatik meg, a ki beteg öreg anyjával együtt állott a világon. A költő gyöngéd, szűzies, gyermeteg szerelme, odaadása mélyen meghatotta Lidiát, bizalommal, szeretettel fonódott az erőteljes férfiúhoz, akit az élet bajaiban egyetlen oltalmazójának látott. Csakhogy volt ura eddig sem akart tudni a válásról, a mikor megtudta Pósa érdeklődését felesége iránt, elkeseredett féltékenysége az örülésig fokozta szenvedélyét. Így aztán sok minden történt, a minnek a végső elkeseredés a magyarázata. Az ilyen esetek után a kétségbeesett ember az asztalra leborúlva sírva panasolta mindenkinek a rajta esett nagy sérelmet.

A szerelem édessége mellett tehát volt részök a nagy keserűségben is. Észrevették, hogy figyelik minden lépésüket.

Lidia ily körülmények között nem érezhette magát jól a fővárosban, édesanyjával, Sáríka kis leányával kiköltözött Monorra. Egy nádfödeles kis ház volt a lakóhelye, de a virágos kert, a lakás, a munkás, szorgalmas gazdasszony izlését, dolgos kezét dicsérte minden zugában a legékesszólóbban. Csak természetes

dolog volt, hogy ez a kiméletlen üldözés még jobban összeforrasztotta a két egymásnak teremtelt szerelmes lelket. Pósa alig várta a vasárnapot, a mikor lapjától tehetette, sietett Monorra, Lidike körébe.

Az ő gyermekét szívére vallott, hogy sorsa e nagy fordulásról szóval és írásban szeretettel értesítette édes anyját is, akin ő oly páratlan gyermeki ragaszkodással csüngött, attól remegve várta, hogy fogadja anyai szívébe lelkének felét is. Lidiát könnyen rábeszélhette, hogy írjon édes anyjának Radnótra levelet, de bizony bár ő maga látogatása alkalmával sok minden szépet elmondott róla, a válasz nehezen jött. Így aztán 1894-ik év februárius 28-án rózsaszínű papirosra levelet irt megint a dologban. Hangzik pedig ez a levél eképpen:

„Édes jó anyám, szomorúan panaszkodik *Andrássy Lidike* úrasszony, hogy levelére nem válaszolnak. Pedig olyan aranyos, gyémántos asszony tán nincs is több a világon. Ha édes anyám megismerkedik véle, majd meglátja, hogy igazam van. Kedves a nézése, a szava járása, minden mozdulása. Olyan szépen tud édes anyámról beszélni, hogy csupa boldogság hallgatni. Látott bennünket többször, mikor édes anyámat vezetgettem Budapest utcáin. Ha nekem valaha ilyen feleségem lenne: akkor lennék csak igazán boldog!

De már nem beszélek többet, mert majd azt mondja édes anyám: ejnye, ejnye, de sokat tud az én Lajos fiam beszélni.

Hanem hát szó, ami szó, a Lidike levelére irjanak egy szép aranyos levelet, mert hát néki olyan dukál.

Köszöntöm az ángyomasszonyt, Juliskát, Linát, csókolom mindnyájokat ezerszer, szerető fia Pósa Lajos“.

Hát ez az aranyos, gyémántos asszony — jó családból származott. Apja egyházpakai, csukárdi *Andrássy Nándor* volt pécskai, aradmegyei szolgabíró, anyja *Banenföldi Obauer József* ezredes művelt, széplelkű leánya, aki anyja, nagyanyja révén mágnás családból származott, mert anyja báró *Horeczky* leány, nagyanyja *Gróf Dezsőffy Mária* volt, s így *Gvadányi József* költővel is rokonságban voltak. Az angol kisasszonyoknál *József nádor* családja neveltette, nyáron át többnyire a főhercegi udvarban tartózkodott. Műveltségéről, gondosságáról tanuskodik az a körülmény is, hogy

három leányát maga nevelte, ura irodáját vezette, a mihez nemcsak körültekintő türelme, de meg volt hozzávaló képessége is. Németül, franciául, angolul, olaszul beszélt, a magyar irodalomban is szokatlanul jártas volt. Ennek gyümölcsei meglátszottak Lidián is, amikor első férjének lapját is akárhányszor kellett összeállítania, később pedig Pósa oldalán értékes, irodalmi tevékenységet fejtett ki. A család Budapestre költözött apja itt ügyvédkedett volna, de inkább a maga jövedelméből élt. A Vas-utcában laktak, ahol akkor még falúra emlékeztető nagy udvaros, kertesházak voltak. Apja a régi hagyományos disznótort itt sem tudta nélkülözni, becsukott kapú mellett, mert a disznóperzselés tilos volt akkor is, végezték a szép disznóhalált, a mikor minden lakónak jutott a frissen készült aprólékból. Eszes, jókedvű uriember volt, kereste a vidám társaságot, szórakozott és mulattatni egyformán tudott.

Leánya, ez a karcsú, kedves teremtés finomabb kiadásban örökölte jókedvét, amit az anyjától szerzett érzelmessége árnyékkolt, s így bármilyen kis bohóságon szívéből tudott nevetni, míg az élet apró tüskéi hamar könnybe borították arcát. Néki pedig a nagy tüskékből is kijutott, s ekkor már könnyzáporrá dagadtak a csöppek. Pósa gyermeketeg lelkét vidámsága felfrissítette, a könnyek meg teljesen ellágyították érzékeny szívet; vidámságból, szomorúságból egyformán kijutott nekik. De nem is sejtették, miféle hosszú küzdelemnek kell elébe nézniök, míg szerető szívek egyesülhetett.

Egyelőre csak a boldogságot érezte a költő, mikor 1893-ik év tavaszától megindult köztök a levelezés Budapesttől Monorig, meg vissza. Mert az az egy nap, vasárnapi együttlétök nem volt elég szerelmes, szerető szívének. Levelére, legalább egy-két sorára vágyott mindennap. Hogy mennyire teljes lelkével csüggött Lidiáján, azt legékesebben ő maga beszéli el ez időből való irt levelében.

„Édes dalos szívu kis pacsirtám! De szép a világ, ha az embernek dalos, kis pacsirtája van. Az egész uton, mintha felettem lebegtél volna édes, pacsirta szóval. Mintha dalolva mindég rám függesztetted volna azt a mennyből szakadt, kék szemedet. Oly boldog vagyok annak a dalnak, annak a rajtam csüngő menyországot ragyogó szemnek hatása alatt.“

„Mit is csinálnék én, ha te nem volnál? Te, aki felfogod magasztos törekvéseimet, vélem gyönyörködöl szivemnek egy-egy újabb alkotó dobbanásában, vélem részt veszel az érzések, a gondolatok kibontásában, te kedves, kis kritikusom.“

„Hanem aztán nem is kell duzzogni, ha én különösen munka közben ideges vagyok. Az én aranyom olyan jó, olyan áldott lélek, hogy nem kerül nagy megerőltetésébe egy kis elnézés.“

„Nekem sokat elnézhetsz, mert én lelkem szárnyával, a szivem szerető melegével borulok rád, te édes angyalom.“

De végül nem felejt el odairni azt is: „Sárika kalapot hordjon a nap ellen“. Másutt is sokszor ír Sáríkáról: „Sáríkat köszöntöm. Legyen jó, kedves, szófogadó, akkor én őt nagyon szeretem. Ha látom előzékenységét, finom szolgálatkészségét, a házban való ügyeskedését és rendszerető voltát, szépen fejlődő eszét, nagy gyönyörűségem telik benne ; csókolom őt is.“

Édes anyja mellett ez a vidor fejlődő, kisleány is szive gondoskodásának gyengéd tárgya. Egyébképen itt is az történt, a mi általános tünet: a férfiú hiúbb még az asszonynál is, hiúságánál fogva lehet pórázon vezetni, így az asszonyt is. De könnyű volt ez Lidiánál, mert ő teljes meggyőződéssel fejedelemnek tartotta Pósa Lajost a költészet birodalmában.

Megosztja véle népszerűségének dicsőségét is, mely „Az Én Ujságom“ nyomán fakadt, de a Pósa-asztalnál és mesemondó útjain is, amiket ez időben kezdett meg. Személyes megjelenésének varázsával szinte páratlan, s országos, lelkes forrongást idézett elő, nemcsak a kicsinyek, de nagyok szívében is. Valami kimondhatatlan melegség áradt ki az ő gyermekteg szívéből, amikor a kicsinyek közé elegyedett. Igazi gyermekké vált közöttök, mintha játszótársak lettek volna. Gúgyögő szavai, mert a gyermek szókincsének minden kifejezésével a maga költői, színes kedélyét állandóan felruházta, belopóztak a kicsinyek szívébe. Ilyenkor humogó beszéde, amit kezének mutogató jártatása kísért, hozzá évődése, édes, jóízű kacagást fakasztott, míg az érzelmes és lelkesítő helyeken megzendült hangjának érce. Ilyen előadóképességgel kevés ember volt megáldva. Ez magyarázza azt a mámorító, közvetlen lelkesedést, amely minden mondata után elemi erővel tört ki. Ehhez a tüne-

ményes sikerhez mily gyönyörűen illik az a szépséges beszámoló, amit aradi útvjáról ír lelke felének :

„Kedves angyalom, pénteken a monori, kis kert egy őszi rózsáját és bazsalyikomát tűztem a szivemre, és úgy indultam útnak Aradra. Virágaid illatában a te lelked lebegett körülöttem, a te lelked vezetett a vértanúk szent városában. Megcsókolom minden göröngyét szivem túlradó érzéseivel, mert az én bubám itt született. Ugy szeretem ezt az Aradot, hogy ki se mondhatom.

Képzetelet felülmuló, tündérmesékbe illő dolgok történtek a mesemondáson. Kétezer gyermek volt a szinkörben, 36 fehérbe öltözött, piros szalagos leány közül kettő letérdelt mellém jobbról-balról, a többiek elvonultak előttem kedves főhajrással, lábam elé rakták a zöld galyat mind, és a hátam megett koszorút tartottak felettem. Könnybe borult szemmel éreztem ennek a jelenetnek hódoló varázsát. Sirva nézte ezt az egész közönség kicsinyje, nagyja. Még Sipulusz is sirt.

Babérkoszorút is kaptam ezzel a felirással: „Pósa bácsinak, a mi hallhatatlan költőnknek az aradi fiúk és leányok“. Gyönyörű beszéd kíséretében adta át egy kis fiú.

A mesemondás folyamán óriási hatás bontotta ki szárnyát. A tavasz életfakasztó erejével tört ki a tetszés és a taps minden mese után. Utána a szinkörből kitóduló gyermekesereg közrefogott és ujjongva, dalolva, kalaplengetve sodort a reám várakozó kocsi felé, a melyből már a lovakat is kifogták, hogy ők húzzanak haza a minoriták kolostoráig szállásomra. De én kereket oldottam. No hát a tüzes, magával nem bíró rajongásnak ez egy fényes, tüneményes kitörése volt, ilyenben királyok, fejedelmek nem részesülhetnek, mert ez magától született, mint a hogy káprázat fogta lélekkel is a te arcod lebegett előttem, mint lebegni fog a sir ölében is drága mindenségem.“

De hát a boldogság édes is, fájó is, a legszebb nyári kék égen is átsuhan egy-egy árnyékos felhő. Megesett, hogy a „Lajoska“ szinte gyerekes idegességével, elkényeztetett érzelmességében, égnek, földnek panaszolva baját, árvábnál érezte magát az árvánál, — a koldusnál is koldusabbnak! Ehhez még féltékenység is hozzájárult, még az andalgó széltől is őrizte Lidikéjét, hát még a kíváncsi, vagy rajta feledő tekintetektől. Monoron

azért tudta a jó helyen, mert el volt zárva a világtól, csak a változó postások adták át nevét egymásnak a levél és egyéb küldemények dolgában a remete asszonyt. Persze az ingerlékenységen lehetetlenség segíteni s az okozott keserűség kinyilvánítása mellett csillapítóra is van szüksége az elkényeztetett szerelemnek. Ilyen ez a Lidia levél.

„Édes fájó boldogságom, tiz óra, este van, hogy e levélkét írom, egész nap nagyon el voltam foglalva. Azóta, hogy elmentél mindig fáj, nagyon fáj a szívem. Sehogyse tudok megnyugodni abban a tudatban, hogy te elhagyatottabb, szegényebb, árvább vagy, amint elkeseredésedben mondtad az árváknál, a koldusnál is, nincs senkid, aki rád gondolna, aki gondodat viselné. Szeretném magam az élők sorából kitörülni, hogy néked boldogságomnak, üdvömnek, védőszárnyamnak, lelkem felének nem tudok szivedhez odalopózkodni . . . hogy egybeolvadva véled . . . kitalálnám még a ki nem mondott gondolatnak is a módját, célját.

„Most látom, hogy én óriási tévedésben ringattam magamat, mert hiszen én szívem minden dobbanásával, lelkem minden szent érzésével csüggtem rajtad éjjel-nanpal . . . rád gondolva kutatva . . . hogy mivel tudnám legjobban kimutatni szerelmemet, hűségemet, gondosságomat.

„Sohasem ömlött ki szivemből olyan fájó érzés, sohase pergett végig orcámon olyan égető könny, mint ezek hallatára.

„Perbe szeretnék szállani a jó istennel, aki boldogságom kezdetével nem lehelt belém nemesebb, magasztosabb, készsége-sebb, engedékenyebb lelket, mindent meglátóbb, megérzőbb tulajdonokat. Hogy nem hallgatja meg feldobogó szívem buzgó imádságát, nem látja meg feltekintő szemem kérő könnyörgését, amely a te szived teljes boldogságát esdi.

„Nem kérek én tőled se egyebet édes boldogságom, mint gyöngéd elnézésedet gyarlóságaim iránt . . . addig is ne érezd magadat az árváknál is árvábbnak, szegénynél szegényebbnek, hisz az én szívem most is rajtad csüng édes szerelemmel, örök hűséggel tökéletlen voltában is a te siró, a te félszívű bubád.“

De hiszen jön az ilyen levélre a szerelmes szív válasza.

„Édes angyalom, már megint hullattad szivednek drága

gyöngyeit. Ne sirj, ne sirj aranyos Lidikém, ne áztasd a bubánat könnyeivel gyönyörű arcod piros rózsáit.

„Hiszen gondolhattad, tudhattad . . . hogy monori boldog vasárnapom elvesz. Levelet se írhattam . . . de a lelkem elszállt hozzád, mindenütt felcsillant előttem édes bús képed, te drága, te jó, te hü, te boldogságom, szívem Lidikém.

„Ne légy te nyugtalan soha, akárhol vagyok, mert én mindig veled vagyok. Mosolyoghat én rám ezer szebbnél szebb virág, nekem nem kell egyszem, csak az én virágom, csak az én violám. Csak az én rózsaszálom, az én imádott Lidikém, az a csunya akinél szebb nincs nekem az ég alatt, a föld színén . . .“

Hát csak várta szerelmes szívvvel a levelet minden nap: „Eszem azt a kis kezedet, Irj egy rövid kis levelet, Egyetlen egy, szó is elég, Csak azt ird meg szeretsz-e még?“

Ilyen gügyögő szerelmes levelek és versek teltek ki tőle Hiszen a gonosz irigy világtól ezentúl is sok minden kitélt: voltak ingerkedő megjegyzések: Siet Pósa a vasúthoz, hogy Monorról le ne késsen. O, hó, várják ottan ölelő két karral! Hát várták is, de a fulánkja ezeknek a szavaknak nem érhetette el a két szerelmezt. Szűzies, gyöngéd, de lángoló volt ez a szerelem. Aki Pósa Lajost közelebből ismerte, tudta, hogy még futó, elmuló szerelmét is szentségképen rejtegette szívében. Isteninek tudta azt, amihez se a föld szennye, se az érzékiség salakja nem tapadhat. Ember volt ő is, de diadalmaskodott, a mindent elborító szenvedélyen is. Bármilyen hosszan nyúlt is a várakozó idő, a szerelem virágának teljes kinyílására türelemmel, lemondással várakozott.

„Kedves kis folyókám — írja Pósa Lajos — mikor te nekem levelet írsz, olyan édes minden szavad, mint a csöppentett méz, úgy ragyog a lelked, mind a hajnalcsillag . . .

Folyókám, folyókám olyan boldog vagyok!

Szeretem, szeplőtlen gügyögését forrón dobogó szivednek. Nem az érzékiség szikrái pattognak ki ezekből, hanem egy szentebb, nemesebb érzés himporai hullanak szívemre. *Igy van ez jól, így van ez egyedül jól.* Ha két lélek nem forrhat össze örök frigygyel, ha egymásban nem talál ezer, meg ezer örömet a prücskölő semmisségben és madárdalt, napfényt, a testi gyönyör is állativá törpül. Mi állatok sohasem lehattünk angyalom . . . A szerelem

nem reggeli, nem vacsora, hanem egy dicső égiektől megszentelt mennyország . . .“

Igy óhajtotta levelét mindennap Lidiájának a költő. Egyszer így panaszkodik: „Rövid, rövid volt a levél, mint a mesebéli nyuszika farka. Alig két oldal, az is nagy betűkkel, a harmadik már nem számít. Pedig, ha tudnád, milyen szépen tudsz írni. Minek is írnak a költők szerelmi dalokat?“ Vigasztalja, csitítgatja vágyódó szerelmét, a Lidiáét és a magáét is egy másik levelében: „Bizony, bizony, egy olyan tündérvirág, mint te vagy, nem illik abba a durva, monori földbe. Az én tündérvirágom tulajdonképpen sehová sem illik, csak az én gyöngéd, betakaró két karomba. Úgy be is zárlak egyszer oda, hogy ki nem tudsz búni belőle, angyalom, rubintom, piros, fehér rózsája szívemnek.

Csak ne zugalódjál édes, majd megsegít minket az isten. Tudod, hogy nem rajtam múlt, tudod, hogy még eddig nem lehetett, tudod, hogy szeretlek, imádlak a sirig, még a sirban is . . .“

Az pedig sokáig késett, maradt. Ihász György szerelmes szenvedélye lángoló bosszúra gyulladt ki. A válópört régi módszerével minden kigondolható eszközzel húzta, halasztotta, nyújtotta a válás kimondásának lehetőségét. Buzgó luteránus léteére katolikussá lett, bujkált, lakásán nem találták, vidéken bujdosott a végzések kézbesítése elől. Az évek pedig telnek, a virág hull, a rózsa levelei peregnek lefelé, az ifjúkor eliramlik, az évekkel együtt: rövidül az élet. Ily körülmények között hol kereshetni vigasztalást: a munkában, a költészet berkeiben. Pósa már sokszor kinyílatkoztatta, hogy Lidia levelei szebbek bármelyik költő dalainál, így ettől csak egy lépés, hogy a női lant hurjai megzendüljenek. Egyelőre azonban Lidia „Az én Ujságom“ kicsinyjeinek postáját, levelezéseit intézte el meleg, megértő szívvél, kedves kötődéssel és vidámsággal, s egész lelkével részt vett Pósa költői munkálkodásának ihletteljes óráiban. Kezdték együtt dolgozni, s versei alkotásához Lidia jelentékenyen hozzájárult bátorításával, ösztönzésével, ami Pósa gyermeketeg szerelmes lelkének olyan jól esett. Ezekről a körülményekről így ír egyik levelében:

„Édes angyalom. Milyen kedves póstát tud már írni az én bubám. Aranyos, szeretetre méltó minden üzenet. Csak folytasd édes kis póstásom. Üzengess a gyermekeknek. Hadd tanuljanak

szépet, jót, nemes szived dobogásából. Képzeld csak galambocskám, Strausz Adolf lefordította Sztambulov halálára írt versemet bolgár nyelvre és elküldte Szófiába Petkovnak, a Szvoboda szerkesztőjének, Sztambulov legjobb barátjának. Jaj, de érdekes lesz, ha bolgárul megkapjuk. Strausz Adolf azt mondja, hogy Petkov ebből a versből ezeket fog küldeni, szétszóratni vidéken. Még utóbb megérem, hogy egy bolgár forradalomnak csakugyan részese leszek én is.

Csak most látom, milyen elementáris hatást gyakorolt ez a vers. Akivel csak találkozom, még mindig azt emlegeti.

De nemcsak versei hatásáról, de keletkező költeményeiről is ír leveleiben, amiket majd együtt alkotnak meg.

„Tudod mit szeretnék — írja 1899-ik év szeptember 27-én — azt szeretném, ha most vasárnap és hétfőn írnök meg a legszébb verset október 6-ára az aradi vértanukról. Barabás Béla képviselő tegnap asztalunknál volt (a Pósa-asztalnál) és azt mondta, hogy 30000 zarándokolóra lehet számítani, akik Aradra mennek október 6-án az ország minden vidékéről. Szép, nemes, szivreható verset kell írunk ennyi embernek.

A minoritáknál szállásolnak el Ugron Gáborral, Bartha Miklóssal . . . csak a vers, a vers meg volna már!”

Igy lett a költő öntudatlanul, később tudatosan Lidia gyenge szárnyának bontogatója. Gyermekverseit kezdte közölni „Az én Ujságom“-ban, egymás után jelentek meg kötetei: „Czeruzakirály írődeákja.“ „Olvassuk csak!“ „Aranyvirág.“ „Tarka könyvek.“ „Ispiláng.“ Monologok, dialogok, felnőtt leányok részére való szindarabok először a *Leányok lapjában* „Lidi mama“ ez alatt a név alatt írt — neve ismeretes lett az egész országban. Egyik kötetének a jellemző „*Ispiláng, ispiláng . . .*“ címet adta. Csodálatos tündérmesei neve e magyar gyermekjátéknak és rózsájának, mint a milyen mesésen szép, mégis valóság, hogy az ura karján lépett be erős, biztos lépéssel az irodalom mezejére, mert Pósa Lajoséra támaszkodott a magyar gyermekversek fejedelmére. Ez is gyönyörű mese, az ispiláng rózsamesék világából való. A könyveiben benne van a magyar gyermek élete első gügyögésétől, a járásán keresztül nap-sugaras játékáig, az iskolai csengetyű szaváig. A nagyanyó, a nagyapó öregszivü, de annál melegebb szeretetéig, az édesanya

megható gondoskodásáig, az apa törődéséig, a kis lelkek égbeszárnyaló imádságáig. Ott vannak a vitézi fakardok, zengő trombiták. Soha, soha ennyi hős katona egy csapatban! Hanem e zengő-bongó versekben, a melyek olyan finoman szólnak, mint az üvegmuzsika, imott-amott milyen mély életigazság emelkedik magasra a költő-asszony megjelenítő előadásában.

Csupa napfény, tavaszi ragyogás gyermekköltészete. Múltán sorakozik Pósa Lajoséhoz, lelke felének efféle költeményeihez, csakhogy nőies kiadásban. És ez a nőiesség teszi érdekessé verseskönyvét aminek *Tövises utakon* címet adott (1911). Épen az volt a legnagyobb baja nőköltőinknek, hogy a férfiakat utánozták, azok érzését másolták, könyveikből csak épen a nő lelke hiányzott. Az újabbak már úgy akarták megszerezni a nőiesség zománcát, hogy a férfiakat is, túlszárnyalva a testi gyönyörök meztelen mutogatásával iparkodtak feltűnést, hatást kelteni. Persze ez egy csepp sem magyar vonás, az ily mutatványokhoz semmi köze sincs sem az erkölcsnek, sem a költészetnek. Van ugyan a magyar életben egy igazi tűzről pattant, életkedvtől duzzadó, pajzán leányasszony egyéniség, akinek kedves csintalansága, mosolygása napsugaras derűvel von be egyszerre mindent, ahol vidám arcával, elragadó bájosságával megjelenik, de az effajta lyrai költészet még csak meg sem alakult irodalmunkban. Hanem igenis benne van Lidia e kötetében az a költészet, a mely egy szerető hitvesnek, anyának érzéseiből táplálkozik, s ez életnek fényét, felhőt, tükrözeti vissza. Ennek a kis világnak is meg vannak a maga tövisei a rózsák mellett, különösen nála, amikor a méla csöndnek kis otthona annyi küzdés, s oly sok és kínos év várakozása után tudott csak felépülni. Innen van azután a csendes, de annál mélyebben ható szomorúság, amely úgy borul verseire, mint a finom fátyol a mosolygó arcra, hogy a kedvnek még ezt a halk nyilvánulását is elfedezze.

Illan a nap, mint az álom,
Fut az idő sebesen,
Barázdát hagy maga után.
Megöregszünk édesem.
Érzem, érzem az időnek
Virágtépő zord kezét,

Látom is már ereszkedni
Havat hintő fellegét.
Hej, mikor még nem éreztük,
Hogy az idő mint rohan
Mért nem álltuk el az útját
Ölelkezve boldogan ?

Otthonának bajai, érzései uralkodnak rajta, innen messzebb nem is tud távozni, legfeljebb a virágos kertbe, a zöldelő rétre, vagy a temetőbe, de ezek is mind az otthonhoz tartoznak. Ennek a kis világnak minden érzése, színe megrezdül, változatosan játszik költeményeiben. Az esti homály, a csend, a pusztuló, elhagyott virágos kert, a régi láda, a kevés cserépvirág, a harangszó, a napszállat, amiről az öregség jut eszébe, az őszi verőfény, ezeknek színeiből, kiváltott hangulataiból szövődik költészetének előkelő érzelmes világa. Olvasások alkalmával dallamokkal telik meg lelkünk, lelki muzsikát hallunk, érzünk zene nélkül. A kerekeshűtől eszébe jut.

Forog a kereke
A kerekeshűtől kútnak
Örömünk virági
Mind a porba hűlnak.
Elszárad sorjába
Mint a falevele . . .
Kerekeshűtünknek
Mindegyre siróbban
Forog a kereke !

Aki lelkével olvassa e költeményeket, megérzi benne a hangulatok finom változásait, amelyek emelkednek, alászállnak és legmagasabbra akkor érnek, amikor a magyarság bánatát, gondjait siratja a költő nőies szíve mély érzelmeivel. Mert hát a kertjei, véle virágai pusztulnak, kenyérmező lesz már mindenütt és csak kenyérszerző mindenki.

Kiirtják az erdő
Madárfészkes fáját . . .
Pásztortűz helyén is
Mi játszik a széllel ?
Búzakalász rengő-ringó
Egyre búsabb a tilinkó
Csillagtalán éjjel.
Kenyermezőt látok

Akármerre nézek,
Kevesebb a kenyér mégis,
Keserű az a kevés is
Istenadta népnek.

Hát hogyne fájna neki, mikor a nagy városban ő is erre a sorsra jutott.

Kilencz cserép a virágom,
A virágos kis kertem.

Pedig nagy kertje volt az akácos falú végén. Volt . . . Volt!
Csak ilyen asszony-szívvvel lehetett megírni a *Romok* című verset, amely korrajz a mai asszonyokról, lányokról, nemcsak megható költemény. Valami nagy panasz sír a levegőben szomorúan, kesergően. Csak hívságra neveli az anya a lányát, de elfelejt lelkének szárnyakat nevelni, azt se tudja, hogy templom a családi élet. Hogy tudná, hisz maga is régen elfeledte, elsuhant már régen az a fehér kócsag feje felett. Nincs meg már az otthonnak varázsa, hiába vágyik az asszony dolgos két kezére. Hát hogy rakna fészket e kor ifjúsága, a hová nő kell, nem efféle cicomás páva. Mélyen a szívbe markol az, amint felkiált:

Romokban hever is
Sok családi oltár
Állj meg édes anya
Állj meg e romoknál!

Igy lett Lidia az ura lelkének nemcsak osztályosa, hanem fele, igazi felesége, fele segítsége!

A szegedi nagy ünnepen Pósa Lajost nemcsak Szeged népe, hanem az ország minden részéből odatóduló kisdednevelők ünnepték. Az ünnep nagyszerű rendezése elsősorban Hagara Viktor elnök s a kisdedóvók érdeme volt. Ennek már nemcsak a híre, de egyéb következménye is eljutott a monori remetelak küszöbéig. Nagy vendég érkezett utána Monorra, Pósa Lajos édesanyja. Szegeden a fiával egyforma ünneplésben részesült. A fia az ott neki átnyújtott ezüst koszorúval édes anyjának kedveskedett, mikor nyilvánosan átadta neki, mondván: „Nem őt illeti, hanem édes szülőjét, akinek egyedül köszönheti mindazt, amit eddig tehetett“. Ebben a kedveskedésben nemcsak a fiúi odaadó szeretet, hanem egy kis szívből fakadó számítás is rejtődött, hogy édesanyja a felemelő jelenetek után annál inkább szívébe zárja az ő édes mindenségét.

A személyes érintkezés után erős meggyőződése szerint anyja csak szeretni fogja, hogy ne szeretné ez egyellen asszonyt a világon! Így ment le véle a fővárosból Monorra. Csakhogy az anyák bármilyen nagyon szeretik a fiúkat, vagy épen azért nagyon is szigorú szemmel vizsgálgatják gyermekök jövődöbelijét. Van bizony ebben része a szeretet féltékenységének is, mert érzik, meg kell ezt osztaniok jövődöbéli menyjökkel. Az öreg Pósané fürkészd, kutató szeme végigszúrt a fiatal asszonyon, mintha lelkét, külsejét egy pillantásra kiakarta volna kémlelni. A ház környéke, belseje, ahol mindenütt meglátszott a gazdasszony gondos kezének nyoma, már csak megnyerte tetszését, hanem a kis Sárika jelenléte meg-hökkentette. Azonnal szúrósan kérdi: „Kié ez a leány?” Az elvált asszony az ő radnóti felfogásához sehogyse illeszkedett be. Azt is rögtön kutatta: „Hát ez a ház a magoké?” Szótlanul vette tudomásul, hogy bizony nem. Lám ő mégis gondosabban válogatta meg odahaza radnóti szokás szerint, még gyermek korában Lajos fiának a menyasszonyt Pósa Máli személyében, akinek a ház mellé föld is jutott. Az életnek ilyen apró bajai között folyt le a látogatás.

Míg így forgott az idő kereke, végre az a nap is eljött, mikor a válást végérvényesen kimondották, az öreg Pósané nem birta megtagadni fiától, hogy kérje meg Lidia kezét. Megjött a nagy falusi levél Monorra öreges vonásaival, amint itt következik betűről-betűre, szórul-szóra.

„Kelt Radnóton 1900 április hó 21. Kedves Lidike! Mivel az Isten úgy rendelte, hogy az én Lajos fijam a maga szívének bálványozója, mivel látom, hogy a fijam magát nagyon szereti és maga is az én fijamat, ezennel rájok adom anyai áldásomat és szeretettel megkérem a kezét Lajos fijam számára, örömben, boldogságban töltsék majd életöket az én anyai szívemnek gyönyörűségére. Midőn már most ezzel lányomnak tekintem, maradok a sűríg szerető anya, Kovács Márija.”

Mikor már minden akadály el volt hártva, lelkendezve szólott a költő Sipulusznak, Rákosi Viktornak: „Holnap esküszöm, te vagy az egyik násznagy.” Ez a régen várt kijelentés hirtelenben mégis nagy meglepetés volt. A másik násznagy a pompás kedélyű Nikolics Döme ügyvéd volt Aradról, Lidia szülőhelyéről

a költőnek, s az Andrassy-családnak régi barátja. Vőfély Dingha Béla lett.

Hanem volt is olyan lakodalom, hogy egész Monor rábámult. Nikolics Döme ügyvéd és Sipulusz násznagy uraimék bokrétás, szalaggal dúsan felcicomázott pálcájokat illő, méltóságos lassúsággal emelgették kezökben, mikor a vendégsereg csupa író, művész-csapat vezetőség alatt bevonult a másik szobába. Ott ül az édesanya, asszonyok, leányok seregében. A kiadó násznagy az anya mellé huzódik komor, elhatározott orcával. Haragos egy násznagy Evvel körülményes dolog lesz a boldogulás. No de emberére akadt a másik násznagyban, aki leleményességét, fürgeségét veti ellene.

— Kerestünk egy fehér galambot — kezdi Sipulusz.

Szemforgatva válaszol Döme.

— Azt se tudjuk, merre szállt. Rossz helyen járnak. Itt nincsen.

— Egy szép barna asszony csak van?

— Az sincs, sehol sincsen.

— Nem lehet az — türelmetlenkedik Sipulusz, látok én olyat arrafelé.

— Talán ez volna? — mutat ujjal egyre, csak úgy találomra Döme násznagy. Kihúzzák az asszonyi körből.

— Már nem ez — dörgi Sipulusz rémületes arccal.

— Hát ahol nincs, ott ne keress!

— Adjad ki násznagy uram, mert úgy tarkón váglak, hogy holtig megemlegeted! — dühöng Sipulusz, mint gyakorolt tigrisviselt ember.

Igy nagy bajjal előkerült az igazi barna asszony. Csengős, bokrétás lovak vitték az ujjongó násznépet a református templomba. A pap alig kezdett megható beszédébe, a költő hangosan felzokogott, a menyasszony is sirva fakadt. Mélyen megindulva áll a közönség, a pap is elhallgat, pár percig csak a siró hangok töltik be a templom boltíveit. Mikor a pap újra elkezdhette és bevégezte eskető beszédét, az esküt már erős, határozott hangon mondta el a vőlegény, csak a párja sirdogált még csendesesen, míg rá nem került a sor.

De annál nagyobb vigassággal hujongatva jöttek vissza. Dingha Béla a vőfély nemcsak minden ételfogáshoz, a boritalhoz

is szolgált pattogó rigmusokkal. Mutatóba ezek jönnek. Az ételre:

Mindenki lakjék jól e káposztás hússal,
S együtt érzi magát a Jézus Krisztússal.

A borra ez jött:

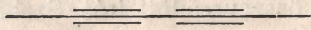
Ilt vagyon a jó bor, nem egyvelges vézzel,
Igyunk komám uram, igyunk egészségvel!

Az első tósztot Döme násznagy úr mondotta. A viharos él-
jenzést Sipulusz elismerése harsogta túl:

Aki még szebb tósztot mond, mint Döme,
Annak rögtön fusson ki a szöme.

A költő az ő édes mindenségéről beszélt, az ő egyetlen
muzsájáról, aki odavezette az életben a költészetben, ahol van.
És utána volt nagy vigasság.

Ez történt pedig az ur 1900-ik esztendejének december ha-
vában és 23-ik napján és estéjén.

A Pósa-asztal.

Pósa Lajos könnyedén boldogan siklott át Szegedről Budapestre, mint a meséjébéli ember, aki elaludt, s amikor fetébredve az álmot törülgette ki a szeméből, látta, hogy belékerült a boldogság tündéerkertjébe. Mert az volt néki *Az én Ujságom* szerkesztése, s azonfelül, ami nélkül sohasem lehetett el a jó és tehetséges emberek társasága, mellé egy kis jó bor, ízes falat, még gyönyörűségesebb, ha szép asszony főztje. A munka után az ő ideges, gyermekesen félénk és lelki kinok közt vergődő szerkesztői fáradalmait mindig baráti körben szeretete kipihenni, elfeledni az élet sok baját, ezernyi töviseit, a miket észrevétlenül kised az a baráti szeretet, amely legalább a fehér asztal körül megterem, ahol a kedélyesség, a tréfa mellett megzendül a dal is olykor-olykor.

Nem is kellett messze mennie, itt volt a *Mikszáth-társaság*, amint azt a néhány összeverődött író Szabó Endre elnevezte, a míg „a tót palócz“ ki nem jelentette, hogy a társaságot diffícultatja, ellenben a Mikszáth-asztalt szívesen fogadja. Amire „délég pálmáin nyujtózkodó *Szklabonyai Kálmánhoz*“ Pósa egy poemát zengett jellemezve benne az asztal tagjait. Imé, kuruc Szabó Bandi, aki nagy Petőfit szidja. Pedig azt jól tudja, kocsis, kardinális, szebb dalt tud Petőfi. Szabó Bandinál is! Az asztal lánglelkű oratora *Endrődi Sándor*, a kinek lelke ideálok után kesereg s ostorozza a kor a haza nevében, s nem tud nála szebben még az ég se villámlani. Hiába kötekedik szokása szerint, hiába nevet a markába *Murai Károly*, fönséges hevében meg se hallja a szót, Minderre Mikszáth csak annyit tudott mondani: „Hja, ja Endrődi, Pósa karakterek“ és mosolygott harcsabajúsza két szélén. *Sebők* Zsigmond is megjelent itt sokszor legalább testileg, mert különben hallgatag arcán meglátszott, hogy képzeletében valahol a dalos mezőkön andalog, lovasdit vagy egyebet játszik, s azért örül néki Pósa, hogy ezt teszi, s így nemes tituláját szívesen átruházza : igen,

bizonyos, hogy ő Magyarország száraz dajkája! Jó Kenedi Géza is ott borong az asztalnál, s fontolgatja, mit mond Hegel, Horváth Cyrill, Alexander, vagy Platon, Pauler avagy Bacon, a verulami. De mindez nem zavarja Nagy Miklóst és Wolfner József pagát kártyázását. A többi pajtás is így vagy amúgy, de mindég jó kedvvel mulat.

Azonban a kedélyes társaság lassan, de biztosan feloszlik. Így először Mikszáth következik el tőlök, akít a haza gondjai hamarosan a politikai körökbe csábítanak el. No, de nem baj, most már Pósa Lajos fogja kezébe a dolgot, ő keresi ki az Orient-szállót a saját társasága részére. Egy istenadta görbeorrú cseh Foltin János volt itt a vendéglős, a kinek csak egy jó tulajdonsága volt, hogy végtelenül szerette a magyar bort. A választás azért esett erre a szomorú cseh vendéglőre, mivel közel volt a szerkesztőségekhez, a színházak is a szomszédságban voltak. Foltin lelkében ezután egyformán megdagadt az önérzet és kapzsiság. Az első érzés sugallatára „lauftepichchel“, futószőnyeggel húzatta be az étterem pallóját, hogy a lánghűző urakhoz illő legyen a hely, a másodikkól kifolyólag infámis rossz kosztot adott — drága pénzen. Mikor kérdőre vonták érte: „Hát jó ez a koszt, amit ön ránk sóz?“ Foltin görbe háta közé húzta hosszú, csutkás nyakát, széles mosolygásra igazította ábrázatát, hogy nagy, sárga fogai is kilátszottak, s így válaszolt: „Nékem jó, mert nem én eszem meg!“ A Pósa-asztal mulatót a feleleten, s egyhangúan elhatározták, hogy igaza van. Persze, hogy nála lakott akkor az igazság, mert ezt a kosztot Magyarország összes művésze, írója fogyasztotta, mert olyan nem akadt köztök, aki ez asztalnál meg ne fordúlt volna. De azonfelül állandóan nagy vendégsereg járt oda, a kik legalább messzről gyönyörködtek a művész és író cigányok kedélyességén. Ez volt az Orient-vendéglő legfényesebb korszaka.

Ennek az asztalnak ős jagon elnöke, diktátora, lelke, fő varázsló mestere Pósa Lajos volt, aki kedélye bűvös erejével nemcsak összetartotta ezt a társaságot, hanem irodalmi és művészi tekintetben valóságos hatalommá nevelte. Ment is a dolog könnyen, mert az ország valamennyi neves embere legalább egy-egy feledhetetlen kedélyes este emlékeivel oda volt láncolva ehhez az asztalhoz. A magva, ősjogu tagjai voltak ennek a társaságnak:

Gárdonyi Géza, Bársony István, Rákosi Viktor, Kassai Vidor, Feszty Árpád, Kacziány Ödön, Lőrinczy György, Nógrádi Papp Gyula és még többen mások.

A Pósa-asztal egy darab irodalom és művészet-történet és magyar minden nyilvánulásában. Ilyen kör nem volt az írók között a Bach korszak óta, amikor az elnyomás hozta össze az irodalmi cigányokat és az forrasztotta össze az ingerlékeny lelküeket is. A különbség csak az, hogy akkor nyers duhajkodássá fajult ez az élet, a mely nem egy tehetségnek temetője lett, a Pósa-asztal az íróknak, a művészeknek szárnyakat adott. Még pedig nemzeti művészet és költészet aranyozta be ezt a szokásaiban, mulatózásában is emelkedett magyar társaságot. És itt az orosz-lárész az érdemből Pósa Lajosé, az ő arany kedélye, gyermeteg, jószívű, mindenkit lebilincselő, egyszerű természetessége, s őszinte, lelkes és lelkesítő megértése minden iránt, ami szép és ami nemes. Itt mindenki megtalálta helyét, mert Pósa élénk természetes ösztöne a művészetben, a költészetben megérezte az örök szépet, s gyermeteg szívvel örömmel élvezte, bárkitől jött. Az irigykedésnek, a megszólásnak ekkor el kellett némulnia. Nála szokatlan eréllyel és kitartással vette védelmébe azokat, a kiket igazi tehetségeknek ismert el. A kilencvenes évek közepe táján, mikor a Pósa-asztal már hatalom volt, teljes erővel megindult az a régebben fejlődő irány, a mely *europainak* kezdte nevezni magát és visszahatásképen megvetett mindent, a mi magyar, a mi nemzeti. Az olyan ősmagyarnak, a milyen Pósa Lajos volt, sehogysem tetszhetett ez az irányzat. A kritikai tollat nem vehette kezébe, mert hozzávaló természete nem volt, de a fehér asztalnál az ő megértő módja szerint mindég elmondta, a mikor alkalma volt rá erről véleményét. Elvégre is olcsó és könnyű vállalkozás a „sallangos költészetet“ a nemzeti és a népdal formát nevetségessé tenni az úgynevezett „*europaiaknak*“, mert ez a törekvés csak ott sikerülhet, ahol a költő egyéniségéből misem látszik, csak a megmerevült forma és a szólásmódok ismételtetéséből terem meg az úgynevezett dal és költemény. Petőfi Sándor e műfaj legnagyobb és legeredetibb képviselője egyéb költeményei számához képest elenyészően kevés népdalt írt. Itt nem az efféle léha felfogáson fordul meg a dolog, hanem a költői tehetségen és a magyar, nemzeti irodalom olyan

fejlődésén, a mely a múlt hagyományaiban gyökeredzik, s a népköltészet színében, illatában megerősödik s nemzeti bélyeget tud magára ütni, s a jelenkor magyar nemzetéhez s nem egyes osztályához vagy töredékéhez szól ennek romlott nyelvén és izléséhez alkalmazkodva. Így történik ez minden nemzet egészséges, irodalmi fejlődésében, mert csak így van megvetve az alap a múlton és a jelenen keresztül a jövő irodalom irányának fejlődő kialakulása. Csakis így lehet szó nemzeti irodalomról, a mely az illető nemzet érzelmi világát tárja elő. Ez azonban nem zárja ki, hogy az igazi remekmű ne minden nép szívéhez és eszéhez szóljon. Az utánzó mindég utánzó marad akár a párisi, brüsszeli vagy norvég költőket másol, vagy a megmerevedett magyar szólásmódokat ismételteti. Már Pósa Lajos idejében dühösen hangoztatták, hogy nálunk a főváros alig szerepel az irodalom terén, a vidék, a falú uralodik a fővárosi műveltség felett. Pósa jóízűen nevetett az ilyen kifakadásokon. A mi fővárosunkról fájdalom éppenséggel nem lehet elmondani, hogy itt beszélnek legszebben a magyar nyelvet, mint a franciák fővárosában Párisban. Az a mekegő felemásmagyarság, lehet új, de legfeljebb e főváros egyik töredékének szép, a mely ezen a nyelven nevelkedett és gondolkodik. Természetes folyamat ez, mert a gyermek is, mielőtt jól és helyesen beszélne, előbb összevissza hányja-tördeli a szót, a beszédet. Fővárosunk magyar nyelv tudása most gyermekkorát éli, ezt a nyelvet irodalmi nyelvnek megtenni, vagy fordulatosan újnak, szépnek hirdetni nemcsak az izlés mélységes megtántorodása, de a magyar nyelv lelkének, illatának, színének elsorvasztása. Ez olyan beteg állapot, mint a mikor a termő gyümölcsfát, a virágot a féreg vagy más nyavalya bántja. Az ilyenek csak a kellő és erős orvosság segít. Azoknak az íróknak, akik a budapesti kávéházi ablakokon át, füstös levegőjén keresztül nézik ezt az úgynevezett fővárosi életet, s ez izléshez méltó műveket termelnek, azok még ha részvénytársasági alapon egyes töredékek zajos tetszése közt szerepelnek is, az ő működésükről csak úgy lehet szó, mint egy lázas, beteges elferdült irányról, amire az nemzeti irodalomnak semmi köze. Egy izünk se húz hozzá.

Nagy érdeme a Pósa-asztalnak, hogy igazi, magyar költőket nevelt és nekik szárnyakat adott, a kik e buzdítás nélkül talán sohasem érvényesültek volna. Ilyen költőnk volt Szabolcska Mihály,

akit a *Fővárosi Lapok* megszűnése után a Pósa-asztal emelt vállára. Lampért Géza, Sas Ede, Szávay Gyula az ő nevelésök, Gárdonyi Géza költészete is e körben virágzott ki teljes szin pompájában. Lőrinczy György teljesen Pósa Lajos buzdításán nőtt fel.

Akadtt egy nagy, eredeti, magyar zeneköltője is ennek a körnek: Dankó Pista személyében. Ez az égő szemű cigány csakhamar felköltözött Pósa után a fővárosba, ösztönszerűleg érezte, hogy néki Pósa mellett a helye. Tehetségének híre itt már előre elterjedt, mikor Madarász Ernesztin *Illés mester* színművében 1891-ik évben Blaháné elénekelté „*Egy csillag sem ragyog már az égen*“ nótáját. A szöveg természetesen Pósaé. Ebben már benne volt Dankó Pista egész tehetsége, a mély bánat, a szilaj fájdalom olyan árja, a melyet csak a szenvedély tüzében alkothat az igazi művész. 1892-ik évben Abonyi Lajosnak *A leányasszony* című színművében énekelték Blaháné és Komáromi Mariska szintén Pósa szövegére a *Darúmdár* nótát. Kicsiny, korlátolt eszközökkel mily tartós, mély hangulatot tud teremteni ez az örök, szép nóta. Nagy gyönyörűség volt hallgatása egyformán a közönségnek s a zeneértőknek.

Abban az időben a *Fiume* kávéház volt az ujságírók és írók tanyája. Egy darabig az egész főváros csudájára járt, a mig meg nem szokta. Akkoriban ugyanis ez volt az egyetlen kávéház a fővárosban, a melyet sohasem zártak be. Nyitva volt éjjel-nappal. Ezt a csodát pedig a hirlapíró-cigányok remekelték, akik a hajnalig tartó ujságírói munka után a világért se mentek volna haza lefeküdni, a Fiuméba vitte őket a lábok, a reggel is ott találta őket, mikor a rendes, munkásközönség már elkezdte a reggelizést. A kávésnak hát nem volt módjában a csukás. Délben, mikor valamennyire kiürült a kávéház, akkor separtetett. Új dolog volt ez még akkor Budapesten.

Ide iparkodott Dankó Pista is esténként, vagy késő éjjel, de sehogy sem tudott itt gyökeret verni. Voltak akik ismerték tehetségét, de csak közömbösen vettek tudomást róla. Mindez nagyon sértette Dankó Pista érzékeny lelkét, legtöbbszörre csendesesen megszorulva valamelyik asztalnál egyedül gubbasztott ez a sápadt, hajlott hátú, sovány, fekete fiatal ember, mint a gyászos holló madár. Lélektelenül nézett körül, s aztán ott kótázta le dalait, a

miért a kiadóktól darabonként öt vagy tíz forintot kapott. A cigány zeneszerző nagyon idegen fogalom volt még akkor. A muzikusnak jó kedvében szórta a pénzt a magyar uri, mulató társadalom, de a zeneszerzőnek még szűkös kenyérre is alig jutott.

Csak a Pósa-asztal volt az ő igazi otthona. Ott tréfálkoztak ugyan véle, de ő is tréfálódzhatott, s ami fő, ott volt az ő régi, hű patrónusa Pósa Lajos, aki mint Szegeden is megcselekedte, hamarosan rácsapott a fitymálóra, aki a cigánytárs miatt fészkelődött. Kioktatta az illetet, hogy ki is tulajdonképpen az isten áldott, igazi tehetség. Így azután sok és kínos küzdelem között Pósa Lajos és a Pósa-asztal volt Dankónak a legnagyobb cigány szerencséje. Az itt csoportosult költők nemcsak szép, magyaros verseket írtak, de a magyar versalakok teljes gazdagságát kifejlesztették. Dankó Pósának dalaire temérdek, többszázra menő dallamot írt.

Ugyancsak a Pósa-asztalnál került szóba legelőször Pósa ajakán, hogy a regényes, tündéri fekvésű Balaton, a magyar tenger, mintha a világon se volna a magyar költők részére Lavotta és Csokonai óta. Hogy is lett volna, mikor épen ez időtájban terjedt el a francia abszinthés csapszékek meztelen költészete pesti formában, mint kiváló eredetiség és európai színvonalú újítás, míg Pósa mint a református kollegium növendéke jól ismerte Csokonai és Lavotta busongó balatoni énekeit, Pósa az *Uj Idők* verseinek bírálója volt, így történt, hogy 1896-ik évben e lap pályázatot hirdetett az ő balatoni nótáinak megzenésítésére, csoda e, ha Dankó két dalával is pályadíjat nyert: *Fű a szélvész, zúg a vihar, Elragadta galambomat a Balaton tőlem*, mindkettő nemes egyszerűségében, szépség dolgában vetekedik egymással. Dankó Pista igaz, sokat tanulhatott volna. Milyen csillaga lehetett volna a magyar zenének, ha mostoha sorsa, cigány nyomorúsága le nem törte a fejlődés útjain, azonban így is nagy dolgokat művelt. Nem elavult régi kottalapokból, hanem az ösztönszerű megérzés hatalma folytán, temérdek, régi zeneformát keltett új életre, s egymaga oly változatos, mint az egész magyar dalirodalom. Ez már szinte csodaszámba megy, mintha magában, a maga erejéből érlelte volna meg századok zenéjének fejlődését. Nem egy klasszikus magyar dalt hagyott örökségül nemzetének. E fejlődésére nagy hatással volt Pósa színes magyar dalköltészete. A már említetteken kívül még 1894-ik

évből való Pósa szövegére irt *Pehely volt a te szerelmed* oly ősi, mély fájdalommal szól, a melynek kifejezésére a legnagyobb zeneszerzők is csak az ihlet legszerencsésebb pillanataiban képesek, míg egy másik 1902-ik évben már a halál fagyos kezével küzködve San-Remoból küldött *Meghalok én nemsókára* című dalban nemcsak a benső igaz fájdalom, de a jellemzetesség fokozatos fejlesztése is remekké teszi e művét.

De hát maga a Pósa-asztal? Itt nemcsak a nagy társaság gyült össze, nemcsak a vidám vacsorázás járt a művészi írói vitatkozással, de a bohókás jelenetek is egymást kergették, s a jóízű kacagástól csak úgy rengtek a falak. Amint valaki belépett az Orient nagy földszinti éttermébe, önkéntelenül jobbra kellett tekintenie, ahol ha üres is volt az a fal mellett végig elnyúló asztal még úgy is nem mindennapi dolgot látott a szemlélő. Ott a fal ki volt díszítve igazán remekbe készült tulipántos cseréptáblákkal, kancsókkal, berámázott, fényes, kezdőbetűs, nagy okiratokkal, kulacsokkal, a makrapipák se hiányoztak, de azoknak bizony hamar lábok kelt. A fal mellett az asztal kellő közepén nagytorkú faragott karosszék volt, az örök hatalmú elnök Pósa Lajos helye, a hová senki se ült rajta kívül. Egy tőle komponált örök naptárt Gárdonyi Géza ajándékozott az asztalnak, bizonyosan arra gondolva, hogy az irodalmi cigányok és jókedvök sohasem halnak meg, a miről aztán úgy volt gondoskodva, hogy vagy 70 gyoroki, ménesi, gyöngyösi, kúnszentmártoni szőlősgazda Lajos napjára, de egyébkor is egyegy hordó bort küldött, s erről a kötelességről tettek írásos bizonyítványt azok a fali cifra okiratok. Gyönyörű, faragott baklábbon állott a művészileg kifaragott hordó, onnan csapolták az arany cseppfolyós napsugárlevet. Magok a gazdák se maradtak el ilyenkor, de ott voltak a költő barátai, tisztelői, az irodalom szine-java. A jó kedvet beharangozta Pósa Hiva-hivogató kártyája, rajta elmés versek:

Foly a Tisza, foly a Duna, foly a bor,

Jaj de jó is a ménesi bakator.

Talán mézbe mártogatták a venyigét, a tőkét,

Igyál pajtás úgy csókold meg azt a barnát, a szőkét!

Ballagj ki a nevem napjára! Biztatott Pósa mindenkit. Hát ki is ballagtak sokan, de hogy vissza hogy bodásztak, arról az asztal krónikái nem szólnak. Jöttek oda papok is, igazhitű katho-

likusok, eretnekek vegyesen. Ezeknek Tótfalusy Béla jókedvű vezetőjük. Nekik is volt teendőjük a házasságkötések, keresztelések alkalmával. A hozzávaló szertartást akkor kellett elvégezniük, a mikor a borok összevegyítése történt, nagy keresztelőt akkor csaptak, mikor a nagy hordóból kisebbbe csapoltak jókedvű, buzgó ünneppel, mert világos, hogy az újszülött a nagyhordónak magzatja volt. Mindez persze áhítatos vidámsággal ment. A papok jelen voltak az akasztásnál is. Mentek ők oda minden háborzongás nélkül, mert a belényesi csevicés tölgyesnél a legvastagabb ágra csak a csalfa búbanatot akasztották fel. Pósa ilyen kenetteljes szavakkal hívogatta őket:

Vastagnyakú papok elő csak a csapatot,
Csapunk csapatosan egy jó görbe napot!

De ennyi sok jóért szenvedni is kellett. Nem olyan könnyű volt a jelölt úrnak a Pósa-asztal Akadémiájába bejutni. Szigorú, zord volt a vizsga. Ilyenkor persze Pósa Lajos elnökölt. Gyermekded, mosolygós arcához olyan tréfásan illett, a mikor zord szigorúsággal ráncolta össze homlokát, hogy a hatás még ünnepeleyesebb legyen, a rettenetes elnök előtt gyertyák égtek. Bevezetésül szigorú, erős hangú, kérlelhetetlen beszédben figyelmeztette a jelöltet a keményszivű bíró, hogy mily nagy jelentőségű esemény előtt áll. Ünnepeleyesen felszólította, szálljon magába. A vizsgán persze felelni is kellett. De hogy miről felelhet a jelölt, arról csak a kérdező bizottság tudott. Így aztán nagyon bizonytalan lett volna a vizsga kimenetele, ha a bölcs intézkedés nem gondoskodik segítő szervről is. A vizsgáló bizottság ugyan szótöbbséggel döntött, de az elnöknek egy szavazattal többje volt, mint nekik. Azonfelül Pósa Lajos mindég tudott egy olyan megokolt ítéletet beszédben kivágni, a melyben a napnál világosabban bebizonyította, hogy a jelölt a kívánalmaknak mégis fényesen eleget tett, a mikor a tagok a jelöltekkel együtt kétfelé dőlhettek a nagy kacagástól. Volt ugyan még hivatalból kirendelt sugója is a jelölteknek Sipulusz személyében, aki igen örült rajta, hogy a közbizalom benne találkozott, s nagy becsvágygal akarta teljesíteni a kötelességét, de fájdalom komolysága és megbízhatóságában teljesen sohasem tudtak megnyugodni a jelöltek. Így a vizsgáló bizottság mély meg-

döbbenésére a sugó szavára nem hallgató feleletek is voltak. Volt aztán ilyenkor évődés, kacagás. Mert hát meg kell gondolni, hogy ilyen nehéz kérdések járták: „Melyik tallérnak van a legszebb felesége?” Azt kellett rá felelnie, Hentallérnek. Pauli Erzsí az operaénekesnő volt ez a szép asszony. „Milyen lesz a kék huszár, ha átuszik a veres tengeren?” A helyes felelet reá: Nedves. Így nem csoda, ha az izgatott jelöltek különféle önálló felelettel álltak elő.

Szávay Gyula vizsgáján az elnök zord komorsággal kérdezi a jelölttől: „Tisztában van-e a jelen esemény fontosságával és komolyságával és magába szállott-e?” Szávay általános derűtlenség közepette avval válaszolt: „Nem a Metropolba szálltam”. Sas Ede még magasabbra tört: „Mit nemzenek a sasok?” adják fel a leckét neki Berzsenyi nyomán. Csak sast nemzenek a sasok! — sugja Sipulusz. Sas Ede mit tegyen, vizshangoztatja Sipulusz szavait. Megfelelt, nagyszerűen megfelelt hangzott minden o'dalról. Elvörösödött a nagy dicséretre, mert önérzete meg úgy sugta, hogy nem igen érdemelte meg. De jött a következő kérdés Vörösmarthy ismeretes verse nyomán: „Mi néz kancsalul festett egekbe?” Sipulusz hű kötelességtudással sug: „Az ábrándozás”. De Sas Ede hirtelen megelőzi Sipulusz sugását, s azt feleli: „Mely!” A megdöbbenés csendje következik e váratlan feleletre, a míg rá nem jöttek értelmére. Nem mindennapi volt Molnár József festő vizsgálja. Megkérdezték tőle Petőfi nyomán: „Mi kék?” Sipulusz hűségesen sugja: „Az ég!” Molnár a sugás útmutatása szerint remekül felel. Jön a másik kérdés: „Mi zöld?” Sipulusz újra hűségesen sug: „A föld!” De ezt már nem akarta elhinni a festő, s önállóan felelt: „A fű!” De nagy árt fizetett a törekvésért, egetverő kacagás tört ki, s majd a föld alá bújt szégyenében, mikor kihirdették előtte a visszás eredményt, hogy egyhangulag megbukott. Menthetetlenül elveszett volna, ha az elnöknek nincs eggyel több szavazata, mint a vizsgáló bizottságnak. *)

No, de mikor a jelölt a vizsga szörnyű nehézségein átesett, annál nagyobb öröm várt rá a jókedvű társaságban. Ennek első

*) Báthory Andor Pósa Lajos. Késmárk 1914. A derekasabb munkák közül való, a mit róla irtak.

örömeire fenékiig ki kellett ürítenie az ünnepi kelyhet. Ez csak bevezető volt, mert a borozás és beszélgetés után megszólalt az asztal külön bandája. Mert volt ennek, akár csak egy fejedelmi udvarnak, saját zenekara. Teszem fel ott volt mindjárt Dankó Pista, a kire ugyan rosszmájú kritikusi azt mondták, hogy gyönyörű dalokat ír, de gyengén fog a nyirettyűje. No de Lányi Géza, Blaháné cimbalmosa nagyszerűen verte a cimbalmot. Azonban, hogy végképp lefőzze a gögös és Pósa kegyében félelmes cigány vetélytársát, meg akarta mutatni, hogy a hegedűn is külömb legyen Dankónál. Ez az igazi törekvése azonban nem mindég sikerült. De ott volt Szép Aladár, aki színész létére hegedűs babérokra vágyott és hozzá is jutott az asztal révén. Véle csak Bársony István vetekedett, a ki hangulatos leiró tárcái irásába beléfáradva a Pósa-asztalnál üdülésül húzta a szebbnél-szebb magyar hallgatókat. És ne feledkezzünk meg Zsinkó Pistáról, aki a hivatal porát lerázva magáról szép hegedűjátékával gyönyörködtetett és maga is gyönyörködött.

E közben folyt a társalgás, az élc, a nótázás is. A tréfában Sipulusz volt a vezető. De a beszélgetésnek mindég volt komoly magja. Pósa Lajos a verseken kezdte. „Jó volna szép verset írni, vagy olvasni!“ Figyelmeztették rá, ha valahol szép vers jelent meg, el is olvasták. Megjegyzéseket tettek rá, bírálták, méltatták. Pósa minden neki tetsző verset könyv nélkül tudott. Bámulatos volt emlékező tehetsége. Művészi témákban se volt hiány. Ezekben Kacziány Ödön és Feszty Árpád vitték a szót. A festők az asztal albumába karikatúrákat rajzoltak és meg volt a nagy bosszúságok, hogy mindenkinek általános meglegedésre sikerült képet odavetni, de Dankó Pistáét sohasem találták el. Ennek meg a Pista cigány örült a legjobban. Kassai Vidor a híres kómikus az asztal költőitől merített ihletet, rímekben törte a fejét és világgyűlöző, sötét verseket olvasott fel a halál borzalmairól. Ilyenkor rémült csönd támadt. „Halottak birodalmába jutottunk“ — kiáltott fel Sipulusz. Vidor még vacsorázni sem tudott nyugodtan a rímek miatt, nagy büszkeséggel vágta ki épen vacsorája közben e remek rímet:

Megosztottunk a csemegeén,
Mi kettecskén, a cseh meg én.

A cseh népszínházi festő volt, de Foltin is magára vette a titlust. Kassai dicsekedett rimjével, de nagy bösszúságára Pósa bácsi azt sugta a mellette ülő Kontur fogorvosnak: Fogja meg a torkomat, s aztán ez egész soros rímmel duplázott reá: „Fog a doktor Kontur, Fogadok torkon tūr!” Szegény Kassainak égfelé állott a haja e tökéletes rímelő visszavágásra. Ennek meg a cseh Foltin örült a legjobban, mert ilyen kárörvendő bosszúálló ember volt ő kelme. Mindezen a kópésságokon Gárdonyi Géza mulatott a legjobban, szóltanul, nagyobb biztonság okáért füstfelhőbe burkolódzva.

Kisebb, nagyobb, persze leírhatatlan változatokkal ilyenek voltak a Pósa-asztal mindennapi estéi. De voltak ünnepnapjai is. Jókai Mór maga is kívánczozott közējök 1896-ik év telén, persze nagy örömmel vették hírét. Pósa Foltin kosztját nem javalta a nagy regényirónak, így aztán az Andrássy-úti Drechsler-vendéglőbe vonultak át. A vacsora étek fogásait a szakértő Pósa Lajos rendezte. A vendéglős ilyen fejedelem tiszteletére a francia konyha remekeit ajánlgatta. Pósa megvetőleg legyintett a kezével: „Azt majd én mondom el, mi lesz?” És a vendéglős szörnyűködése közben diktálta neki az asztalterítést és az étlapot. Magyar varottas a terítékabrosz, tulipános tányérok, kancsók, azután csutora és makrapipa mindenki számára. Fogások: Bableves disznókörömmel, malacpörkölt vöröskáposztával, tejespuliszka (ez Jókainak elmaradhatatlan esti kolációja) kapros, túróslepény és dereje, tepertős pogácsa, sajt, gyümölcs, feketekávé bor csutorában. Így eselt a nagy történeti nevezetességű vacsora, a melyen az egész író cigánysereg résztvett nagy tisztelettel és még nagyobb vigassággal. Jókai már 10 órakor le szokott feküdni, hogy annál korábban kelhessen fel, de ez alkalommal még a hajnali órák is ott érték. Zsinkó Pista, az asztal külön hegedüse hangjainál elénekelte kedves nótáját: „Kocsmárosné nékem halat süssék kee! . . .“

Jókai ezentúl sohasem felejtkezett meg a Pósa-asztalról. Svábhegyi kertjéből almát, körtét küldött az író cigányoknak a következő klaszikus sorok kíséretében: „Dat pira, dat poma, qui non habet alia dona.“ (Almát, körtét ad, kinek egyebe nincsen.) Fesztyék társaságában Pósa nála is megfordult. De itt már szokott esti órájában lefeküdt, s mikor hajnalban felserkenve együtt találta

a társaságot, saját termésű törkölyével kínálgotódzott. E hangulatból szövődött Pósa egyik verse, a mely nagy örömet okozott Jókainak: *A svábhegyi vinczellér* a címe.

Meghallgatja minden tőnek szive dobogását,
Ha beleg, rápermetezi harmatos áldását,
Húll is a sok csodabogár, borfogyasztó himpellér,
Dörzsölgeti a tenyerét a svábhegyi vinczellér!
No, csak szopogassa levét, friss, jó egészségben,
Jó az Isten, ád az Isten, van is a pinczében.
Vendégének nem deczivel, de a régi pinttel mér,
Eljen soká a nagy pintes, a svábhegyi vinczellér!

Jókai kedélyesen rázta fejét a vers hallatára s derülten ismételte: „A svábhegyi vinczellér!”

Blaháné is megjelent kívánsága szerint a Pósa asztalnál 1896-ik éve februárius 28-ikán. Sipulusz és Pósa Lajos mentek utána *A piros bugyelláris* egy ünnepi előadása után. A művész és író cigányok nagy éljenriadallal fogadták. Minthogy tag is akart lenni, a szigorú vizsgálatot ő se kerülhette el, pedig Blaháné ugyancsak megijedt a komor elnöktől, mikor rászólt s kérlelhetetlenül megismertette véle a helyzet komolyságát.

— Félek, istenkém, nagyon félek! — egyre csak ezt hajtogatta.

Hát még mikor meghallotta e kegyetlen kérdést:

— Hol jött a világra?”

— Már hogy én? — rémüldözött.

Sipulusz, a hivatalos sugó, e teljes zavarban teli torokkal működött. Blaháné szavai hallatára megkönnyebülve jelentette ki:

— Rózsabokorban jöttem a világra . . .*)

Másik kérdés: Hány kislány van a világon?

Blaháné szeme felragyog, most már kész a felelete.

— Csak egy kislány van a világon . . .**)

De a nagy komoly vizsga után annál jobban kivirított az ő és az asztaltársaság jó kedvének virága. Hetedhét országra szóló vigasság volt az.

Blaháné egy ezüst serleget ajándékozott az est emlékéül az asztalnak. A jelöltek ettől kezdve ebből ittak a vizsga befejezéséül. Ehhez a sereghez egy német piktör tragikomikus esete fűződik, a

*) **) Blaháné kedves, népszerű nótái.

kit Feszty Árpád hozott oda vendégül. Ez is levizsgázott és a tüzes, gyoroki aszubort bajor sörnek gondolva egy hajtókára fölhörpintette. Félig holt lett tőle, úgy cipelték eszméletlenül az ágyba.

A felejthetetlen emlékü Hegyi Aranka is töltött ott egy kedves vidám estét, a mikor nemcsak ünnepelték, de mindnyájan el voltak ragadtatva szeretreméltóságától. Pálmai Ilka, Küry Klára is megfordultak ottan.

Megünnepelték az irodalom egy-egy nagyobb eseményét is. Endrődi Sándornak akkor jutott ki az ünneplésből, a mikor a *Kurucz dalok* című kötete megjelent. Rákerült a sor Kiss Józsefre is, de már az ő ünneplése nem volt ment némi vitáktól. A Pósa-asztal úgy vélekedett, hogy Kiss József verseinek zsidai és más magyarok közt van egy kis különbség. Azok *rágyujtanak* a zsoltárra, míg magyarok *elénekelik*, csak a nótára, vagy pipára gyujtanak rá. Kiss József erősködött, hogy ő jobban tudja, mi van jól magyarul, mint a Pósa-asztal, amit épenséggel nem akartak neki elhinni, még Pósa sem, pedig ő nagyon engedékeny volt a fehér teritéknél. No, de megbékéltek valahogy, Kiss József ezentúl is megajándékozta új verses kötetével az eddig is szokásos ajánlással: „Pósikának Józsika“.

A politika is békésen megfért náluk, míg Barabás Bélát nem egyszer ünnepelték politikai sikeréért, Tuba Károly komáromi kormánypárti képviselő egyéni szeretreméltóságáért egyik legnépszerűbb tagja volt társaságoknak. A haza ügyének minden fontosabb mozzanata szóba került az asztalnál aggódva a bajok miatt, örültek mindennek, a mi az ország javára vált. Pósa itt olvasta fel először országos, nagy vidéki ünnepekre, vagy egyéb politikai alkalomra irt nagyszámú verseit. Az asztaltársaságon kívül e kirándulásai, a melyeken lángoló honszeretete és naiv lelkesedése egész erejével résztvett szintén nagy előmozdítói voltak pártatlan költői népszerűségének. A segesvári Petőfi-ünnepen sehogy se akarta a főispán, hogy versét a költő elszavalja. Gyulai Pál is bizonyította a költőnek, hogy a verset ujságban kiadhatja, minek azt még el is mondani. Semmiképen sem tetszett ez Pósa Lajosnak: egy dicsőítő, szabadságot hirdető verssel jön le, s ime a hivatalos sorrendben nem adnak néki helyet, módot, hogy elmondhassa, „Ejh — gondolta magában — megyek én jó székeleyim

közé, azok meghallgatnak“. El is indúlt oda, a hol a székelység nagy csapatokban, mint küldöttség gyülekezett. Az ő elragadó szónoklatával mondott nekik egy pár mondatot bevezetésül, s azután elszavalta *Petőfi szobránál* című versét, a melyhez a székelység dícséretét is odafűzte a költő dicsőségéhez. A lelkes góbék vállokra emelték, oly egetverő éljenzés támadt körülötte, hogy főispánék is kénytelenek voltak elismerni: „Ez a külön Petőfi-Pósa ünnepély vetekedett az övékkel bensőség dolgában.“

A szegedi Kossuth-szobor leleplezése alkalmával 1902-ik év szeptember 19-ikén *Zengő szobor* című költeményével aratott nagy, igen nagy elismerést.

A mezőgazdasági országos kiállításon 1899-ik évben volt, szintén ő szavalta és írta azt a költeményt, a melynek címe: *A magyar nép*. Mindég könyv nélkül szerette szavalni költeményeit, a színházban akkor is verssorain tűnődött s el nem tudta képzelni, mit akar tőle épen ilyen időben, s olyan sürgősen többször is Ábrányi Emil, aki a többek között akkor is be akarta neki bizonyítani, hogy a költő verspapirosával a kezében nagyobb hatást érhet el. Ejh, hagyj békében — dörmögött Pósa kedvetlenül. De kedvetlensége mélységes megdöbbenésre változott, mikor a színházi függöny kandikáló résén meglátta a rezes katonabandát. Ijesztő világossággal azonnal látta a történeleműket. A gazdák országos gyűlésének fővédnöke, József főherceg volt e páratlanul népszerű magyar főherceg, aki egyuttal az uralkodóház tagja is, a kinek jelenléte alkalmából a Gotterhalte eljátszása kijár. A Gotterhalte, a magyar nép ünnepén, az ő versével kapcsolatban, a melyben ő e nép országfenntartó, szabadságszerető erejét dicsőítette. . . ! Ez annyira felkorbácsolta haragos szenvedélyét, hogy magánkívül jelentette ki: „Semmi körülmények között nem szavalom el megnyitó versemet, ha itt csak egy futamot hallok a Gotterhaltéból“. Tudták róla Szegeden, ha ő megköti magát kisebb dologban is, hiábavaló minden beszéd. Tehetetlenül tanácskozás, lóttottak-fulottak: mitevők legyenek. Országos botrány válhatik e szép ünnepélyből. Végre egy magasrangú honvéd katonatiszt automobilba ült s elszárguldott József főherceg lakása felé, szerencsére még a kapú előtt találta, épen ő is indult az ünnepélyre.

— Egy kis baj van fenséges uram — adja elő katonás rövidséggel az ügyet. Okvetlenül szükséges-e a császárhymnuszt megzendíteni a zenekarnak?

József főherceg rá néz és szintén rövidesen válaszol.

— No, nem épen szükséges!

— Átadhatom az üzenetet, hogy ez fenséged akaratja?

Természetesen — volt a válasz.

És a kinos ügy el volt intézve.

A Pósa-asztal ez ünnepies kirándulásain felül voltak olyan vidéki kirándulásai, a melyeknek az volt az indító oka, hogy jókedvökben nem értek meg az Orientben. Ilyenek: a megismélt radnóti kirándulások, a szatmári-út, ahol a kegyelet mellett, Petőfi életének e megyében levő nevezetes helyeit, Erdődöt, Koltót keresték fel, egyuttal a barátságoknak is áldozni akartak. Kiss Gedeon szatmári városi kapitány rég ígért látogatása lett volna soron. Az ország e híres, nevezetes Gida bácsija, Kiss Áron református püspök bátyja, örök ifjú ember volt, szerette a vidám társaságot, a művészetet, az irodalmat, a szép asszonyt, a magyar táncot. Úgy vélekedett, hogy sohasem látott olyan tölgyet, a mely a bükkfa kérgét viselte volna, de a bükkfa sem húzta sohase magára a cserfáét. Így aztán ő sem viselt egyebet testén magyar ruhánál, sarkantyús csizmánál. Az uton jutott eszökbe Pósa Lajos, Sipulusz, Dankó Pistából és Lőrinczy Györgyből összeverődött társaságnak, hogy meglepik a fiatal, öreg urat egy jó magyar nótával, a mely róla szól.

Pósa az uton csinálta meg versét, amely így kezdődött:

— Gida bácsi, hány hét a világ?
Terem-e még rózsa, gyöngyvirág?
Sarkantyuja nótát ver-e még?
Hát kállai kettőst jár-e még?

Dankó Pista rögtön kipengette hegedűjén dallamát, Sipulusz buzgó karnagyi vezetése mellett be is tanulták, s mire a vonat Szatmárra ért, pompásan tudták.

Csakhogy ekkor már halálos ágyán feküdt Gida bácsi, bágyadtan mosolygott ágyából vendégeire. De mikor megtudta, hogy nótával jöttek, addig riánkodott nekik, míg el nem dalolták. Még ő is dudolt velük. Pár nap múlva már halott volt.

Kecskeméten Kada Éleket, a kitűnő polgármestert és író-
keresték fel. Persze kimentek a Bugaci pusztára, ahol egy halmot
Pósa-dombnak nevezték el. E kirándulás emlékére írta Pósa Lajos
hires bugaci nótáit. A nótákat Dankó Pista zenésítette meg, egyet
meg Lányi Géza. (Haragszik a pusztabíró . . .)

Dankó Pista így sokat köszönhetett a Pósa-asztalnak és kü-
lönösen Pósa Lajos örködött féltő gonddal egészségén és megél-
hetésén. Szegény Dankó akkor már a tüdővész rémével küzkö-
dött. Szebbnél-szebb dalait halálos verejtékezése közben költötte.
Segíteni kellett rajta, hogy gyógyíthassa magát, jobban táplálkoz-
hassék. Először trafikot akartak neki szerezni.

— Nem jó lesz, — vélekedett Sipulusz — maga fogja el-
szívni, ami benne lesz. Hamarosan elpusztulnak vele gyönyörű
nótái is.

Igy aztán Pósa daltársulatot szervezett részére. Ez a daltár-
saság a Wekerle-kávéházban lépett fel, az 1897-ik esztendőben.
És csoda történt. Az a közönség, amely a zsidó zsargon dalaiba
és a német nótákba beleordított, áhitatos figyelemmel hallgatta a
szebbnél-szebb magyar nótákat, ropogós csárdásokat s a zajos
vidám Göre-nótákat. Mérféltelen volt e daltársulat magyarosító
hatása. A daltársaság azután vidéki hódító körútra indult és Pósa
nagy ismeretsége, neve, sok helyütt személyes megjelenése olyan
erkölcsi és anyagi sikert biztosított e kirándulásoknak, hogy Dankó
Pista szegény nótaszerző és cigány létére kezdett pénzesedni. Va-
lahol Csengőd vadonjain kastélyt építtetett, de szerencse, hogy
Pósa szőlőt is ültetett vele, mert különben éhen halhatott volna
kastélyában. Így is napról-napra fogyott, mint az égő gyertya.
Pósa nagy aggodalommal hallgatta, amikor örömmel mondogatta,
hogy olyan könnyűnek érzi magát, mint a repülő madár.

Csak az Isten cigányt egyáltalán nem vagy csak egyet te-
remtelt volna, mert az a másik kormos cigány, Lányi Géza meg-
keserítette az ő becsületes cigány szívét. Igen vékony volt közöt-
tök az egyetértés. Lányi Géza művészi cimbalomjátékával akart
tündökölni, Dankót ez végtelenül bosszantotta, s azt a kimozdítha-
talan meggyőződését fejezte ki, hogy a cimbalmos mindig a leg-
utolsó ember a bandában, ő meg az első, mert primás. Lányi
Géza erre fitymálta Dankó tudományát s elővette hegedűjét és azt

állította, hogy a hegedülésben is előtte jár. A Pósa-asztalt hívta fel bírónak. A Pósa-asztal azonban riadtan meghátrált, bizonyítgatva, hogy ilyen nagy művészek fölött bírálatot mondani nem érzi magát hivatottnak. Dankó győztesnek érezte magát, mert eldöntetlen maradt a tudomány, ő meg azonfelül zeneszerző is! De Lányi Géza se hagyta a dolgot annyiban, őt se a gólya költötte a világra. Hozzáfogott a nótaköltéshez és irt egy pár igazán szép magyar dalt, de természetesen nem versenyezhetett Dankó páratlan termékenységgel és eredetiségével. Dankónak mégis a legsötétebb napja volt az, amikor Lányi Géza Pósának „Eszem azt a kis kezedet . . .“ című versére muzsikát irt és Pósa-asztal ezt a dalt nagyon szépnek, kifejezőnek találta. Csakugyan ez a dallam terjedt el az országban. Dankót ez a nagy csapás keserű világfájdalommal töltötte el s napokig feléje se ment a Pósa-asztalnak; bujdosott kávéházból kávéházba, mikor végre visszakerült, szóltan keserűséggel mutogatta nagy sértődöttségét.

Hanem Lányi Géza ezüsslakodalmán a két cigány kibékült, összecsókolódtak. Igazi cigánylakodalom volt ez, Pósa rendezte ezt az asztal hűséges cimbalmosának olyan fénnel, hogy fél Budapest arra bámult. Pósa Lajos és Blaháné voltak a násznagyok. A Józsefvárosi templomban volt az egyházi szertartás. Pósa, a násznagy cigányvajda-ruhában, Blaháné aranyos fejkötőben jelentek meg. Dingha Béla a vőfélyek élén fonott kalácsban vitte a boros üveget. A lakodalmi menetet ezernyi sokaság nézte végig. A fővárosnak jóformán minden szellemi és egyéb előkelősége megjelent a Drexlerben, ahol reggelig tartott a multság. Dingha Béla volt a verselő vőfély.

Lányi Gézának ez alkalomból nagyobb összeget gyűjtöttek. A szegény cigányművészeknek ez volt egyedüli jutalmazása és kitüntetése. Azonban a Dankóval kötött békekötés nem volt tartós. Alig 24 óra mulva „a gyógyuláson“ a korhelylevesnél megint összevesztek, mert hogy újra kegyelt ez a kormos cimbalomtapogató. De Dankó már uton volt arrafelé, hol minden torzsalkodásnak végeszakad, nemsokára a tüdővészeselek végső állomására érkezett. Élete lassú haldoklás volt, állandó aggodalma Pósa Lajosnak, Próbálta gyógyíttatni, elküldötte San-Remóba. Gyűjtést kezdett számára, napokig szaladgált egyik helyről a másikra, hogy elő-

teremtse a szükséges összeget. Így megy ez egy darabig, míg végre leesik lábáról, a kórság az ágyhoz szegezte. Napjai már meg voltak számlálva. Legfőbb kívánsága az volt, hogy Szegeden alhassa örök álmát. Pósa, amikor egyszer meglátogatta, megkérdezte tőle, hogy melyik a legkedvesebb nótája. Dankó eltűnődött egy darabig. De aztán felcsillant a szeme, odahívta feleségét és hörgő melléből fájdalmasan szakadtak ki a hangok, amikor együtt eldalolta vele Pósa ismeretes nótáját: „Volt nekem két ökröm, két szép villás szarvú“. Pósa mélyen megrendülve hagyta ott a szenvedő zeneköltő halottas ágyát. Kevéssel halála előtt, 1902 július 19-ikén írta utolsó levelét Pósa Lajos feleségének: „Azt irtam, hogy csak egy igaz ember van a világon, de Pósa nekem több az embernél. Nem is találok rá szót, csak Isten által küldött lehet olyan, mint Pósa Lajos . . . Kevés arra a világ minden szava, hogy azt elmondhassam, amit Pósa Lajos iránt érzek.“

Pósa Lajos valóságos apai gondoskodással vette szárnyai alá e nagytehetségű cigányt, nélküle, mint annyi zenei tehetsége e fajnak, bizonyosan elzüllött volna. Míg a fővárosba nem jött, addig is figyelő gonddal érdeklődött szegedi sorsa iránt, de azután pártfogója, tehetségének kibontója, emelője, anyagilag folytonosan gyámolítója volt. Ember emberért, szüle gyermekért nem tehetett többet, mint a mennyit ő Dankó Pistáért tett. Kiadót keresett neki, egyengelte útját, a mire nagy szükség volt; a „cigányköltő“ nem volt kedves még az írói köröknek se. Mikor a tüdővész megkönyékezte, ő hosszabbította meg életét, áldozott, maga személyesen járt-kelt, hogy a szükséges összeget minden évben kiteremtse gyógyítására. Dalos-társaságot szervezett Dankónak, maga eljárt a városokban, ahol nagy népszerűsége volt, hogy előadásait pártfogolják. Szobrot emelt neki Szegeden. Mennyi ellentállást, közömbösséget kellett leküzdenie. Fadrusz János azt mondotta neki, mikor a bizottságba tagul felszólította: „Cigánynak szobrot? Hát akkor mit emelünk neked?“ Pósa készen volt a válasszal: „Nekem sohasem lesz szobrom, özvegy feleségemről is mint az égi madárról, csak a jó Isten fog gondoskodni, mert nekem nem lesz: mint Dankónak Pósa Lajosom!“

Dankó Pista dalainak kiadatása és segítése útján ismerkedett meg Schunda Józseffel, a kinek igen nagy érdemei vannak a ma-

gyar hangszer-ipar megteremtése körül. A cigány-cimbalmóból javításával operai zenekari hangszer lett, a kuruc tárogatót is ő támasztotta fel s tette világhírű zeneszerszámmá. Póását az is meghatotta, hogy magyar munkásaival igazi, szerető családi életet él. 1907-ik év december 7-ikén nagy jubileumi ünnepséget rendeztek Schunda József tiszteletére. Pósa Lajos volt az egyik bizottsági elnök, s a Pósa-asztal is képviseltette ott magát. Itt szavalta el ez alkalomra írt szép költeményét. A költemény visszatérő sora: „Áldjon meg az Isten, hogy magyarrá lettél!” Utána megölelte, megcsókolta Schundát, aki könnyezve mondott neki köszönetet. Felajánlotta a költőnek a remekbe készült tizezredik cimbalmot, de a költő nem fogadta el.

Pósa eszközölte ki, hogy Dankó holttestét Szegedre vigyék, azt a tervét azonban, hogy Dankónak szobrot emeljenek, azt nagy idegenkedéssel fogadták. De a Dankó-szobor leleplezés meg is történt 1912-ik év október 12-ikén. Pósa nagy betegen ment az ünnepre; gyönyörű felavató beszédet mondott ez alkalommal. „Olyan voltál, mint a madár, Isten sugallatára daloltál. Gyönyörű nótáid ide zárandokolnak az ország minden tájkáról. Igaz magyar költő voltál. A régi hagyományoktól megihletett, nemzeti lélektől leplezett, magyar dalköltészetnek arany fonalát tovább szőtted, borongattad; varázsoltál belőle egész dalbirodalmat, melynek te lettél aranypalástos fejedelme, te szegény, kopott, cigányfiú.”

A Pósa-asztalnak nagyon sok apró, jókedvű esete volt, nagy körben, kis körben lejátszódók. Gárdonyi Géza csak a szükkörű mulatozásnak volt hive. Jókedve, ez aloe virág, nagy ritkán csakis a legbensőbb baráti társaságban virított ki. Egy este az asztalnál már csak hárman maradtak: az elnök — Pósa, a bársonykabátos Feszty Árpád és Gárdonyi Géza. Azaz, hogy ott volt még, mint hűséges árnyék Lányi Géza is, a cimbalmos. Feszty észrevette, hogy Gárdonyi különösen jó hangulatban van és iparkodott festői szavakkal ecsetelni azt a fölülmulhatatlan boldogságot, ami abból származnék, ha most kirándulnának Cinkotára, a híres, nevezetes „Nagyitce csárdába”. Pósa mosolyogva hallgatta a kisértő szavakat, végül is nevetve az asztalra csapta a kalapját, — ez nála a belegyezést jelentette.

— Menjünk, menjünk! — rikkantotta nagy örömmel e biztos

jelre Lányi cimbalmos és rögtön két fiakkert keresett, az egyikre felrakta a cimbalját, a másikon meg kevélyen helyet foglalt az uraságokkal. Cinkotán felverték az álmos csaplárost, sőt mikor híremet a házban, milyen nagyszerű vendégek mulatnak, három leánya, mint a felkelő csillagok megjelentek, akikkel aztán Lányi cimbalmozása mellett elkezdődött a tánc. Pósa és Feszty remekül járták. Pósa aztán hozzákezdett a dalköltéshez, megírta a híres cinkotai nótákat: „Fényes csillag ragyog minden ablakába“, ez volt az andalgó, a frisse a „Cinkotai csárdásgazda“ lett volna, ha zenéje lett volna. No, de itt van Lányi Géza! Nosza, tüstént dallamot reá, Lányi kiment a hajnalodó udvarra, hogy ihletet szerezzon, de nagyon sokáig odamaradt. Mikor utána néztek, még akkor is nyomkodta homlokát ujjáival és szomorúan jelentette: Nincs ihlet! Gárdonyi elkapta tőle a papiroost, ahová a nóta szövege írva volt. És olyan muzsikát csinált rá, hogy még Lányi is megbámulta, amikor cimbalmán kiverte. No, erre még jobban kivirított a kedv, világos reggelig el is tartott.

Volt Feszty Árpádnak egy titokzatos kis tanyája, amelynek a neve olyan varázslatosan hangzott, mintha az elátkozott tündérkisasszony kastélya lett volna: a Kingyes. Mikor láthatatlanná akart válni, zavartalanul dolgozni, akkor odavonult, mert arra csak a madár tudott szállani, meg ő. Annyit árult el belőle, hogy valahol Komárom környékén, a zizegő nádasban van ez a tündéries, hozzáférhetetlen tanya. Egyszer hosszú ideig nem látták Feszty megszokott bársonyabátját. No, biztosan Kingyesen van. Elhatározták, hogy felkutatják ezt a rejtélyes fészket. Elindulnak: Pósa, Sipulusz, Bársony István és persze Lányi Géza is velük. Komáromban még délelőtt leszállanak a vasúti állomásból. De a fiakereseknek fogalmuk sem volt Kingyesről. Ugy látszott, hogy itt szégyen szemre vissza kell térniök. Pósának eszébe jut Tuba János képviselő, asztalnak egyik dísztagja. Az mint bentszüllött, talán Kingyes rejtelmét is meg tudja fejteni. Fölkeresik. De ő is csak maga elé mormog: Kingyes, Kingyes. Soha hírét sem halottam! Majd hirtelen észbekap. Itt van Kapor Pál fuvaros, a régi híres lóköltő, ennek ismernie kell a nádas, mint a tenyerét. Előhívják. Kapor emlékszik is rá, hogy az ingoványok között van egy ilyen nádasház. Bizonyosan valamelyik jóra való orgazda lakott benne

valamikor. Hát elindulnak. Hosszú ideig kerinbókáztatja szekerén Kapor a nádasban ide-oda az urakat, néha fejkavarva meg-megáll, mintha ő is eltévesztette volna a járást, míg végre este egy nád-födelfű alacsony házra rámutat: ez Kingyes!

Pósánaknak már nagyon korgott a gyomrok, az éhségtől, a szomjúságtól. Előre küldik Lányit. A cigány ért a kémkedéshez. Lányi be is kukkant a gyertyavilágos ablakon és vigan jelenti:

— Feszty van ott! Éppen most húzza le a csizmáját az ágya szélén!

A társaságnak farkas éhséggel, nyíri homok szomjúsággal is a tréfán járt az esze. Odalopóznak az ablakhoz, Lányi megzendíti cimbalmát és rákezdik telihangon Pósa bugaci nótáiból azt, amelyik Fesztynek mindig oly kedves volt és így kezdődik: „Haragszik a pusztabíró . . .“ Elgyönyörködnek benne, hogy odabenn Feszty rémüldözik, azt hiszi, hogy valami szegénylegény csapat rohanta meg, a mig nagy öröme megismeri a nőtát. A beköszöntésre meg már halártalan elragadtatással ölelgeti őket, de azok vadul rárohannak.

— Bort, enniavalót, mert téged eszünk meg!

Feszty ijedten sorra nézegeti a fal mellett álló tüvegeket és elcsüggedve suttogja: Savanyúvíz, ez is savanyúvíz! Gárdonyi böszön odarohan. Kóstolás után minden tüveget ezzel a rövid szóval tesz az asztalra: Bor, bor, bor! A savanyúvizet ugylátszik művészi szórakozottságból a piktor itta meg, bor helyett. Lett erre nagy öröm, kacagás. A paprikáshús is elkészült. Fejedelmi lakomát csaptak a nádasban. A kedvök hulláma oly magasra csapott fel, hogy tánc közben ugrálva közös elhatározás szerint a mestergerendára irták fel a tréfásnál tréfásabb kiszólásokat.

Másnap délben azonban Lányinak próbája volt Blahánéval, a Népszínházban. Feszty elküldi Lányit rokonaihoz, Konkoly-Thegénekhez, Ógyallára, beajánlva előkelő és fényes tehetségű fővárosi barátját a családnak, hogy illő fogadtatás után a vasúti állomásra küldjék. Ógyallán Lányit, mint előkelő urat, nagy örömmel fogadják.

Lányi urasan reggelizik, nagy méltósággal fogadja a cselédség nagyságos címzését. Mikor a hintóba felül, loholva odaérkezik a kackiás segédjegyző.

— Méltóságos Uram, ha megméltóztatnék engedni, én is felülnék a hintóba. Sürgős, hivatalos utam van.

Lányi kegyesen int. A jegyző szerényen a bakra kapaszkodik a kocsis mellé. De mikor a falún végighajtatnak, Dadri Jankó, falúsi zeneművész kezd ám kiabálni a hintó után. A kocsis megáll, mert hátha valami fontos ügye van a méltóságos úrral. A falúsi cigány hangosan kiabál:

— Hát te vagy az a híres Lányi Géza, a cimbalmos! Hintóban ülsz, elszeded a tizeseket, nekünk meg még krajcár se jut!

A kis nótárius kövé dermedve hallgatja a bakról a leleplezést. Szégyenében leugrik és hátra se fordulva, gyalog fut ki a vasúti állomásra. De hiába, később mindenki azzal bosszantotta, hogy micsoda ügye is volt a méltóságos cigánnyal? Ezt annyira restelte, hogy másfelé keresett jegyzőséget. Ami azonban a fő, Lányi Géza pontosan ott volt a népszínházi próbán.

De az idők forгатagában különös esetek történtek. Lányi Géza áruló lett. Pósának árulója. E hihetetlen esemény így történt. Pósa Lajos valahol a hegyek között üdült. A Pósa-asztal erősen unta magát. Sipulusznak kellett a nagy szürkeségen enyhíteni. Így hát zordon komolysággal előadja: Tenni kellene valamit, hogy a Pósa-asztal felfrissüljön. Pósa így . . . amugy . . . nagy tisztelete mellett is kénytelen kijelenteni, hogy Pósa öregszik, nem való már a bokros teendőjü elnöki székbe. Avult, ócska magyar verseket ír. Ide mozgékonyabb, elevenebb ember kellene. Akkor aztán felvirulna az asztal is. Hatalom lenne!

Lányi Géza sápadtan hallgatta a kemény beszédet. Eleven, vig kedvü ember kellene? Sipulusz biztosan magát akarja megválasztatni, míg Pósa Lajos gondtalanul a távolban mulatozik. Azonnal ír egy aggodalmas, hosszú levelet Pósának. Baj van a méltósággal! Gonosz, irigy a világ! Az érzékeny Pósa dörmög: Hát ki lehet-e más a Pósa asztal elnöke, mint Pósa Lajos? Boszszúsan félredobja a levelet. Sohasem szerette a rossz híreket és kevésbé a rossz hirmondókat. De a hű Lányi résen áll. Jönnek a tudósítások, hogy dolgozik ellene az ármány. Egyszer Lányinak izgatott távirata érkezik: „Azonnal jöjjön. Választás lesz. Személyes jelenlétével tán még változtathat a veszedelmen.“ De közben Pósa is értesítést kap a veszedelmes ellenpárttól, amin nagyo-

kat mosolyog a bajusza alatt. Végül végső diadalra készül az armány, Ambrus Zoltán az elnökjelölt. Az ő pártjabéli zöld, a Pósa-pártiak piros tollal jelennek meg az Orientben. Lányi Géza remülten látja, hogy zöldtollasok nagy többségben vannak. Dugdosni kezdi a maga piros jelvényét is. A szavazatszedő a legifjabb tag, *Makai Emil* volt. A jámbor cigány teljesen megzavarodott-é, vagy furfanggal jónak látta a jövő idők reményében cigány észjárással a falúval, vagyis a többséggel tartani? Elég az hozzá, hogy aláírott szavazócédulakkal kellett szavazni, hát ő is aláírta a nevét és szavazott.

Hivatalos komolysággal felolvassák névszerint a szavazócédulákat és ime kiviláglik az álnökság. Mindenki Pósa-ra szavazott kivéve ezt az átkozott Lányi cigányt! Mint végszóra épen ekkor lép be Pósa. Éljenriadallal fogadják,

— De Pósa úr, Pósa úr ne higye — mentegetődzik a kétségbeesett Lányi, s Pósa mint a végítélet harsonája dörög:

— Távozz tőlem álnok kigyó, akit keblemen melegengettem!

— Becsületemre — könyörög a szerencsétlen.

Sipulusz közbesivít:

— Van is a cigánynak becsülete!

Erre kétségbeesésében Lányi belekapaszkodik Bársony István kabátjába,

— Hát akkor Bársony István becsületére esküszöm!

Óriási kacagás. A megbocsátás és a megrökönyödés egyformán belefűl ebbe a hahotába.

Sok minden történik a világon, a miről halandó ember álmodni is alig tud, hát megesett az a világraszóló csoda a Pósa-asztal krónikájának szövevényei között, hogy Pósa Lajos elzsidósodott, de sikerült [megmententeni a magyarságnak, a mi halhatatlan legnagyobb érdeme marad e társaságnak. Egyszer Pósa Lajos panaszkodik, hogy valami pattanást vakart meg a lábán s azóta inogva, sántikálva botorkált. Részvevően orvost ajánlanak az asztal fejének, Pósa azonban másnap orvos helyett a szerkesztőségbe megy, a hol megint panaszkodik, mert bizony sohasem volt türelmes a szenvedéssel szemben. Így megtudja ezt Baron Adolf a zsidókórház kitűnő sebészorvosa, aki épen könyvet vásárolt Singer-Wolfneréknél. Résztevő orcával felrohan „Az én

ha akarja, megtéveszti az emberismerőket is felszínes mázaival. Ellenkezőleg száz mérföldnyire állott az effajta emberektől. Egyszerű, természetes, a szó nemes értelmében falusias, sőt szegletes volt megjelenése. De épen e keresetlenségével vonzotta körét, aki szem-melláthatólag úgy gyönyörködött benne, mint a természet közvetlen, megkapó szemléletében. Inkább tagbaszakadt, köpcös, mint magas volt, a divatos öltözet nem épen valami jól festett rajta, csak a magyar ruha illet izmos termetére. Rövid nyakán bozontos, már őszebevegülő az ős természet erejét mutató kerek feje, fekete haja terült el. Bajusza hosszú, szakála dúsnövésű, közepén mosolygásra könnyen nyíló ajaka szólalt meg. Barna szeme sohasem fürkészte az embereket, mintha veséjükbe szeretett volna látni, szeliden jósággal siklott el rajtuk. Könnyen felhevült, lelkesedett, bosszankodott, hogy aztán annál vidámabban csapjon át a gyermeteg kacagásra. Lassan tagolva, szinte humogással beszélt, a feje körül mutogatott ujjaival, mikor valamit előadott, de lelkesedésében megcsillámlott hangjának zengő érce is, a mivel eltudott ragadni. Alaptermészete szerint életvidám ember volt, szerette, lelkéből élvezte a nagy társaságot. Mennél többen voltak körülötte, annál jobban esett neki az az érzés, hogy ezek azért vannak itt annyian, mert sokan-sokan szeretik. Ebből a jóságos gondolkodásból folyt az is, hogy a pénzzel könnyedén bánt. Tehetségén felül juttatott mindenfelé másoknak belőle. Szegényen halt meg.

Ilyen volt teljes életében, de most a családi boldogság is megaranyozta napjait, eszébe se jutott, hogy már hanyatló korában evezett oda. Teljes lélekkel, szívvel élvezte a neki jutott boldogságot. Mint szerető fiúnak első útja volt feleségével az édes anyjához, a radnóti kis hajlékba.*)

Onnan mentek azután rokonokhoz, Báthory Istvánné Mindszenty Zsuzsónénjükhöz Rimaszombatba, ahol a szerető, gyöngéd sziv meleg otthonról gondoskodott számokra. Itt csendesen, zavartalanul élhettek boldogságoknak. Aztán megint csak vissza a monori, kis, kertes nádas házba, ahol szerkesztői foglalatossága újra, meg újra visszaszóllította a fővárosba. De hát a nagyváros zajáért áldozzák fel a csendes otthont? Egyik nap telt a másik után, s

*) Ahol forrást nem említek, ott a költő és családja valamint a magam tapasztalásából meríték.

ők maradtak Monoron. Megmaradt a pesti vándorlás, amit már előbb is felpanaszolt egyik olvadozó versében: „Alig jöttem, tőled újra el kell válnom, De szomorú az én örök vándorlásom. Olyan vagyok kis árvácskám, mint a felhő, Hol ide hoz, hol elvisz a fuvó szellő!”

Mikor éppen költözni készült a fővárosba, a balatoni fürdőben kapta a táviratot Pósa Miklós nagybátyjától, hogy siessenek haza, beteg az öreg édesanyja és egyéb baj is van. Lélek nélkül rohantak feleségével Radnótra. Bizony nagy beteg volt és a Pósa-telken Bodon Dináné is ott lakott a Pósa-jusson. A gyámoltalan öregasszonynak ő volt elhagyatottságában a jobbkeze. Ő kísérette fővárosi útjaira, s odahaza is iparkodott mindenképen hasznára lenni, de bizony nem rokoni szeretetből, haszonvágyból cselekedte. Furfangos eszével kitervezte, hogy minek is a föld a pesti szerkesztőéknek. Nem jönnek ide azok kapálni. Nagyon gazdag az, ő, aki a néninek a helyét is megfújja, érdemes a jussulásra. Meg aztán a családban is marad a birtok. Így előbb a teheneket és egyéb lábas jószágot vitték el a magok udvarára, majd nagyobb bizonyosság okáért, a jegyzővel is irást vettek a tehetetlen, beteg asszonytól, hogy a földet is nekik hagyta. Ez volt a másik baj, a mit Miklós bátyja távirata említett.

A hagyományozó édes anyjának egy szóval sem említette a dolgot, de ez nagy betegségében is nyugtalankodott, felült az ágyba, ha nem látta fiát, zavartan kérdezte: „Hol van Lajos? Jaj, csak valami baj ne érje odakinnt”. Nem mondta, de féltette gyermekét, hogy a haragos, rokon férfi kezét emel a föld miatt fiára.

Különben menyjét a régi bizalmatlansággal fogadta. Erősen figyelmeztette reá, hogy a konyhában ez a csupor erre, meg arra való, kárt ne tegyen semmiben se. Meg így, meg amúgy főzzön. Csak akkor enyhült szigorúsága, mikor látta, hogy oly rendes, dolgos, tiszta, mintha mindent tőle tanult volna.

Napról-napra szemlátomást sorvadt az öreg asszony. Az ágyról a menyje emelgette, mosta, kenegette oly ügyességgel, ami egy tanult ápolónak is dicséretére vált volna. A rimaszombati orvos Kármán Aladár is álmélkodott ez odaadó ügyességen és önfeláldozáson. Meg is mondotta az öregasszonynak: „Becsülje meg né-ném, mert ilyen teremtés nem minden bokorban terem”. Így vált

az öreg asszony becsülése, igaz szeretetté. Mikor egyszer az ágyról emelgetve vesződött vele, a fülébe súgta: „Te is szenvedsz vélem leányom!” Csak ekkor vette be anyai szeretetébe, hogy nemsokára 1901 szeptember 3-ikán örökre lehunyja szemét. 5-ikén temették el. Az egész falú talpon volt. Szomorúan zúgott a radnóti hármás harang. A temetésen az irodalmi köröket Lőrinczy György képviselte, aki a sírnál beszélt. Oda férfiak, asszonyok felváltva vitték a koporsót. A fia megtörve fedetlen fővel követte.

A gyászbeszéd után eltűnődik a költő, mi legyen már most. Visszamenjenek-e a fővárosba vagy Monorra. Végül csak azt határozták a feleségével együtt, hogy Radnóton maradnak. Szombaton hazajár, otthon vasárnapot, hétfőn meg vissza a szerkesztőségbe, a fővárosba. Az aranyszavu pap szintén Pósa Lajos, a ki édes anyját oly szívrehatóan eltemette, szándékokat csak helyeselni tudta. Bodon Dinánéval volt ugyan baj, mert a földeket csak nem tudta elfeledni, noha az elvitt lábas jószágot és egyebet soha se adta vissza, de nem is kérték tőle. Dináne elkeseredésében a kapú nélküli udvaron se hagyta őket keresztüljárni. De segített rajta a költő. Elkerítette az udvart, ami még nem esett meg Radnóton, rokon közös telken, s kis kapút vágatott az egy holdnyi földre, kerítéssel választotta el az udvart, amit a falú szégyenkerítésnek nevezett el.

Jól esett a költőnek szülőfalúja törzsökös lakosává válni. Közel van édes anyja sírjához, ki-ki vihet egy szál virágot rája. Elbeszélget, elestézget az atyafiakkal, a jövő-menő vendégekkel a vörös cserépfedelű kis házban, amely a dombos felvégen volt ákással körülültetve. A ház előtt virágos kert, benne az ablak alatt a pad, a hová nyári napszállatkor szoktak kiüldöggélni. A ház közepén van a bejárat a régi pitvarba, amit ebédlőnek alakítottak át. Ebben volt édesanyja remekművű tulipános ládája, amit még fiatal asszony korában hozott, a tálas, színes kancsókkal, rózsás tányérokka. Nem maradhatott el a csikóbőrös kulacs sem. A fal mellett pad, kalotaszegi varrottással leterítve. A kamarából, ahol az édes anyja az ételmezt és a gabonát tartotta a szuszékban, vendég-háló lett külön kijáratral a fecskéfészkes tornácra. A ház előtt a szőlőlugas paddal és asztallal, ahol olyan szívesen tartózkodott a költő. Itt írta verseit. A kerten túl volt az ősi szilvás, utána a

nemes rét, amit már a Bálóg kanyargó habjai mosogatniak. Lennt a partján fürdőház. Csendes, boldog tanya.

Az utcai kis padról be lehetett látni vásár- és ünnepnapokon a nyitott templomba. Mikor a három harangszó elhallatszott, a bemenőt elénekelték a hívők. Pósaék is elindultak a templomba az isten dicsőségét hirdetni. A leányok a kerítésnél lesték, mikor indul Sáríka a templomba. A midőn fehér ruhája, napernyője meglibbent az úton, mint a rózsabokor körülötte termettek, aztán körülöttek a legények, utánok az öregek indulnak a templomba. Estenden e kis padról hallgatták a radnóti leányok és legények énekét. Körüljárják ilyenkor a falút. Elől jönnek a leányok, utánok a legények. A legények kezdik, a leányok folytatják az énekelést. Szépen, összhangzatosan csendült meg énekök, mert a radnótiak gonddal tanulnak énekelni, nem úgy, mint más magyar falúban. Ez éneklő körmenet alkalmával soha se mulasztják el az ősi gömöri dalt elénekelni: „Magasan repül a darú, nagyokat is kurjogat“, de a Pósa-nóták se maradhattak el.

A kis ház ritkán van vendég nélkül. A férfiakon kívül asszonyok, leányok lejárnak a „nagy fonóba“, ez az asszonyoké, a „kis fonóba“ ez a leányoké, rokkájokkal, a mikor a radnóti túroslepény és az édes konyty alá való is kijárja. A radnóti lepény pedig híres étel, kemencében sül kerek tepsiben, ismeretes nemcsak Szécsen, de Rimaszombatban is. Vasárnap azután két ház mindég ebéden volt náluk. Már előre számolgatták a radnótiak, mikor kerül rájuk a sor, hogy a szerkesztőékhez menjenek. Ebéd után tréfás és komoly beszélgetés pipaszónál, borozgatással.

Azalatt a néhány év alatt, a mig ott laktak, egyik-másik rossz szokásról leszoktatta őket a költő. Így a halotti tor elfajulásáról, mikor a virrasztás örvével derekasan hozzáláttak az iváshoz a gyászolók. Anyja halála alkalmából is ugyanezt akarták. Pósa nagy felháborodása mélyen hatott rájuk, s a költő örült neki a legjobban, hogy alább hagytak véle. Az ő példáján elindulva, virágot vittek kedves halottjuk sirjára. A másik fellépése még szélesebb huliámot vert az egész megyében. A mérhetetlen cifrázkodás s ennek a templomban való mutogatása az asszonyok, leányok részéről a legnagyobb mértékben elkeserítette. Olyan verset írólok, hogy a pap a templomban a katedráról felolvasta. Egyik legszebb

verse. Az öreg templomról emlékszik, a hófehér galambok lerombolt tornyáról, ahol az ablakra hajló galyon a madár is az istent dicsérte. De másképen megyen most az új istenházában, ahol az ének se száll olyan harsogással a buzgóság szárnyán, s mint a szép szivárvány nem köti össze az eget a földdel. Divatját multa már itt, mind a gyöngyös párta, mind a rojtos kendő, ahol a kordován csizmának már nyoma se látszik felvégről-alvégről. Velők kopik az ősi erkölcs is. „Divatot tanulni jertek kis falunkba, Ünnepnep, vasárnap. Az istenházába asszonyok, leányok Már kalapba járnak. Prédikálhat a pap, rá se hallgat egy se, Csak azt vizsgálgatja, Kinek madarasabb, kinek virágosabb, Drágább a kalapja“. És ez a vers megszólalt minden gömöri pap ajkán a katedréről.

De nemcsak falúbéliek, hanem az irodalom neves emberei, rimaszombati régi tanárai is gyakran megfordultak a kies Radnóton a költő vendégszerető házában. Tanárai iránt különben is mindig nagy tisztelettel viselkedett. Valahányszor megfordult Rimaszombatban, mindég meglátogatta őket. Feszty Árpád a nagy piktor, Lampért Géza, Fábry Sándor régi tanárja édes anyja panaszára összekapkodták a renden levő szénát a kertben, hogy az eső meg ne verje. Papok is sűrűn megfordultak nála. Egyszer az egész egyházmegye papsága is megtisztelte látogatásával, mikor Rimaszécsen a papigyűlésről hazafelé iparkodtak, Épen disznót öltek, ami ősz elején nagy ritkaság. Meg is jegyezte az egyik jókedvű tiszteletes: „No csak jó orrunk van nekünk papoknak. Idejében vezetett ide bennünket“. Meg is volt hirtelenében a vidám disznótor.

Megfordult ott Pósa öreg barátja, a nagy magyar ember, az igazi magyar tudós Herman Ottó, aki a legjobban meg tudta érteni a költőt. Szegedi ismeretségek révén idővel még jobban összeforrtak, a fővárosban már sűrűn, meleg barátsággal érintkeztek. Mennyire becsülte Pósa Lajost ez az egyenes, őszinte ember, bizonyítja ez a nyilatkozata, amit nem egyszer hangoztatott: „Egy ember van csak Magyarországon, a kiért tűzbe merném tenni a kezemet is, ez: Pósa Lajos!“ Sokáig tartózkodóan viselkedett Pózával szemben, a saját szavai szerint megfigyelte Pószát, végül is arra a meggyőződésre jutott: ez az ő gondolkodása szerint való ember. Lángoló hazaszeretete, törhetetlen következetessége, gyer-

mekded, ártatlan becsületessége, érintetlen, szinte szűzies érzésvilága, ragaszkodása a hagyományokhoz, a régi erkölcsökhöz, mind olyan tulajdonságok voltak az ő szemében, ami nemcsak a költőnek, hanem az embernek is dicsőségére váltak és kivívták az ő nagybecsülését és szeretetét. Egyformán gyönyörködött mind hazafias, mind gyermekverseiben; féltő, aggódó, apai gondossággal őrködött felette mindenkor, hogy Pósa lelkének tisztaságához a közélet sarából semmi se tapadjon. Szóljon azonban helyettem ő maga Budapestről 1902-ik év szeptember 20-ikán kelt levelében, amit akkor írt, mikor Pósa *Zengő szobor* című versét Szeged városában elszavalta Kossuth Lajos szobrának leleplezése alkalmából és ő azt az ujságban elolvasta.

„Debrecenből hazajöve, ahol a református templomban Kossuth Lajos születésének századik évfordulóját megünnepeltem, olvasom remek költeményét, a melyet Szegeden elmondott.

Elgyönyörködtem tiszta, magyar érzületében és lelke romlajanságában, a mely költeményeiből kisugárzik.

Ezen az élvezeten túl is van köszönni valóm, ez az, hogy beleszótt a költeménybe Kossuth Lajos jóslatát neve feltámadásáról, folyton növekvő hatalmáról, amit nekem mondott, s amit én adtam át a nemzetnek országgyűlési bucsuztatómban.

A költemény elterjeszti s még jobban beleviszi a köztudatba; kell is, mert ez a mostani feltámadás csak az első, jön majd nagyobb és legnagyobb is. Tisztán látom, de már meg nem érem. Igaz szeretettel örege Hermann Ottó.“

Nekem semmit se kell magyarázatul hozzáfűznöm e levélhez. Az aggódó szeretet, nagybecsülés, több levelében megszólal, s az ártó körülményektől őt minden áron visszatartani, óvni kívánta. Élőszóval is sokszor rátér e veszedelemre. Ugyanis képviselőségéről volt szó már az 1894. évtől kezdve. Amint ezt Herman Ottó meghallotta ijedten sietett hozzá, hogy vállalásáról lebeszélje. De a kísértés csak nem maradt el. Erről szól az 1896-ik év szeptember 26-ikán Budapesten keltezett következő levele, amely szintén magáért beszél.

„Kedves öcsém, ma rám szóltak „a ház“ folyosóján, hogy a képviselőségről lebeszéltem.

Az élő szón túl, melynek a mai időben, mint repülő jóság-

nak kevés a bizonyító és még kevesebb a megkötő ereje, ímé írott szóval is csak azt mondom: ne menjen a parlamentbe. Bemehetett oda Mikszáth, mert rászorult, mint író; így értem.

Bemehetett oda Herczeg, mert ott teremhet neki téma és és problema. Ezek a *mostani* nemzedék mulattatói, néha tükrei. Érdekesek, de nem nevelők a szó nemes értelmében véve.

Maga öcsém egészen más típus, egészen más. Akkor, amidőn a magyar gyermek világejlődő lelkületére, igaz magyar hatást gyakorol, s annak irányt szab, *jövőre kiható* nagy nemzeti misziót teljesít: a legnemesebbet, amit én ismerek és felfoghatok. De azt a misziót csak az teljesítheti teljes hatással és igazán, akinek lelkületéből még nem vezett ki az eszményibe vetett erős hit, aki innen meríti azt a naivságot hangban és felfogásban az igazit és hamisítatlant, amely nélkül a gyermek lelkületére hatni merőben lehetetlen, mert csak az eszményibe vetett s még élő hit alakíthat az ember szeméből oly tükröt, amely felfogja és híven visszaadja azokat a kedves, apró, hű vonásokat, amelyek nélkül a gyermek lelkületére hatni merőben lehetetlen; mert csak az eszményibe vetett s még élő hit alakíthat az ember szeméből oly tükröt, amely a gyermek lelkét nemesen érintheti.

Ne menjen a parlamentbe, mert ott lelkülete csak veszíthet, belőlem csak gúnyolódó hitetlent alkotott. Az a posztó, amit a képviselőség nyújthat, az a fejlődés, amelyhez vezet, nem bánom a nagyméltóságúig is, mindez egy valóságos hitványság ahhoz képest, amikor magának ezernyi, ezer gyermekszív önzetlen szeretével azt mondja: Pósa bácsi!

Ez azonban nékem csak véleményem. A hozzávaló jogosultságot a szeretetből meríthetem. Öleli igaz hiva Herman Ottó.“

Mily mélyen megható az a keserű önvallomás e levélben, amely lelke eszményeinek rombadüléséről szól, amit a képviselőházban eltöltött éveinek tulajdonít; tehát már nem tartotta magát eléggé rajtok csügghető férfiúnak. Nem baj, hogy már akkor különös embernek tartották Herman Ottót és Pósa Lajost, az se baj, hogy legtöbbször most is azoknak fogják őket tartani. Ez csak annyit bizonyít: annyira magasan állottak az egykorú emberek felett, hogy nem sokan voltak képesek őket megérteni, s bizonyosan a legtöbbször ma se értik. De Pósa bácsi érezte, hitte, hogy Herman

Ottó apja helyett édes apja, barátja lelkének fele; nem akart, de nem is tudott volna őstermészeténél fogva másképen gondolkozni, mint ő. Nem is lett képviselő, noha Kossuth Ferencz 1894 november havában levélben, szóval is felszólította erre. 1900. év április 18-ikán újra levélben fordult hozzá, hogy a képviselőség vállalására rábírja. Szatmárról, Gödöllőről Rimaszécsből is felszólították, de Pósa törhetetlenül megállott elhatározása mellett. Szülőföldje hívogatása sem ingatta meg. Önérzete és kötelességtudása is azt súgta, hogy neki más a hivatása. Így a képviselőség végképen elmaradt. Herman Ottó örült ennek a legjobban. Leveleiben mindig kitér e körülményre. Egyre sarkalja, hogy egyedüli nemes küldetésének éljen, amiért érdemes küzdeni, fáradni magyar költőnek.

Ebben az időben Herman Ottó a magyarság ősfoglalhozását kutatta. Úgy látta a már kezébe jutott bizonyítékokból, hogy Gömörmegyében kincses bánya van. Kanászata, juhászata még a múlt században is nagyhirű volt és mai napig is a régi kondások, juhászok fészke. Ott élnek a Demkovics, Becskereki, s egyéb nagy kondás, juhász familiák, a kiknek elei a Farkas, Vajda, Szokol nemzetségeket szolgálták. Így került le Szécsre, s onnan természetesen lerándult Radnótra. Gyermekek örömmel nézte a falúsi házat, a tálást, a tulipános ládát. Kőcsögből ette az aludttejet. „Mily jól érzem magam e magyar levegőben!” — mondogatta nagy örömmel. Amikor szeretett öccse indítványozta, hogy menjenek széjjelnézni a határban, szó nélkül ment véle. Gyöngéden, semmivel sem árulta el, hogy bizonyosan a temetőben végződik útjuk a költő anyjának sírjánál. Nekivágtak a radnóti rétnak, onnan fel a dombon fekvő temetőbe. Beszélgetés közben észrevétlenül szedegette a réti virágot, mire az öreg Pósáné sírjához értek, koszorú lett belőle. Pósa szokása szerint megsimogatta édes anyja fejfáját, Hermann Ottó pedig rátette a megfont koszorút. Pósa csak ekkor vette észre a gyöngéd figyelmet. Melegen, szótlanul megszorította Herman Ottó kezét és szeméből kicsordultak a könnyek.

És Herman Ottó gyakori szokása szerint el-eljött megnézni, mit csinál Lidike, meg a Lajos öcsém. Sokszor a szomszédból kölcsönzött székre ült le ajtajok előtt várva hazaérkezéseket, amikor örömmel és csodálkozva kérdezték tőle: „Hát Ottó bácsi itt vár bennünket?” „Ha már jártányi erőmmel idáig jöttem, nem me-

hettem haza anélkül, hogy ne lássam magokat“ — volt a felelet. Ő volt az egyedüli ember, akinek feleségével szemben tanúsított gyöngéd viselkedését nem vette zokon az érzékeny lelkületű költő, ami pedig legjobb barátjaival szemben is megtörtént. Nem is féltékenykedés volt ez benne, mint inkább abból a mély érzésből fakadó; finom, lelki érzékenység, a mely a szél érintésétől is oltalmazni kívánja lelkének híven őrzött drága gyöngyét, s az előzékenységben is vágyódást lát, ami tiszta fényére tapad. Herman Ottó jött-ment vígan, biztatólag lelkesítve a költőt. Sokszor a cimbalomra tette botját, s azon keresztül mint alkalmas vezetőn, mivel nagyothalló volt, hallgatta gyönyörködve Pósané, vagy leánya, a viruló Pósa Sáríka játékát, aki 1910-ik évben édes anyja *Újra elszállt egy nap* című dalát a zenét is szerzett. Önkéntelenül zsongtak fejében a dallamos szavak, míg zene nem vált belőle. Kiveri egyszer apjának a cimbalmon, aki nagyon dicséri. Meg is kérdezi, hol vette hozzá a dallamot.

— Eszti nénitől hallottam.

Eszti néni Pósa Lajosné testvére, aki szép dalokat ír zongorára s énekkottára.

— No ez nagyon megható, szép, üdvözölhetjük is érte.

Sáríka örömeiben a nyakába borult.

— Nem Eszti néni, én szereztem édes apám!

Ez volt az igazi, nagy öröm, meglepetés! A nemsokára következő karácsonyra a fa alatt megtalálta Sáríka nyomtatva dalának kottáját.

Az ilyen örömökben Herman Ottó is kivette részét. Egyébként jökedvűen elmélkedett süketségéről is.

— Jó az, hogy nagyot hallok, így sok ostoba nyilatkozat elkerül a fülemet, a miben amúgy fölösen részem volna!

Ily érzelmek között képzelhetni, mily hatással volt reája, a mikor Eötvös Loránd kijelentette előtte, hogy felhívást kaptak reá, ajánljanak valakit a magyar költők közül a Nobel-díjra. De nem ajánlhattak. Nincs kit . . . Nincs!

Mint a mennydörgés fakadt ki Herman Ottó.

— Ilyen szegénységi bizonyítványt állítok ki hazánkról. Hát én többet megtudok nevezni. Első sorban ott van Pósa Lajos, aki 40 éve neveli a nemzet jövőndő sarjadékát!

Viharos szenvedéllyel és melegen érző szívvel írta meg ezután cikkét Pósa Lajosról a *Budapesti Hirlapban*, amely kezdete volt annak az országos mozgalomnak, a mikor ünneplésére ötven ezer gyermek vonult ki a felnőtteken kívül 40 éves írói jubileuma alkalmából. Mindenképen betöltötte az igaz barát helyét, egyformán kiterjesztve örökösét a költő feleségére, Pósa halála után Lidike gyámola és védője akart lenni. De a száguldó villamos másként végzett; e halálos baleset után elgyengülő ajka már öreg, beteg feleségét ő ajánlotta oltalmába a költőasszonynak, aki így lett Borosnyai Kamillának, aki szintén író volt, szeretetteljes ápolója haláláig.

Radnóti lakásokon megfordult Kiss József is, aki különben félig gömöri; ott teltek el gyermekévei, iskolatársa volt Pósának a rimaszombati gimnáziumban. Olykor-olykor találkoztak a vasúton is, mert Kiss József akkoriban járogatott Gömörbe. Megkérdezte társát, amint az ablakon kinézett a vasúti kupéból:

— Ime itt vannak Kiss József lába nyomai! Látod-e Pósika?

— Látom — felelt kedélyesen Pósa — ott fénylenek a hegyoldalban.

Pósa lelkesedve magasztalja az ő kis radnóti otthonát, a kis kertet, a gyümölcsöset.

— Nem adnám egy pesti tündérpalotáért.

Kiss József már inkább a fővárosi, nagy tükrös termékért lelkesedett. A pompa, a süppedő szőnyegek, a fényes zsurok, a párisi elegancia, az előkelőségek!

Az eső megverte a kertet, a mikor széttékitett benne. A sár felkiváncozott Kiss József cipőjére.

— Még elviszem Pósika a földedet, pedig igazán nem akarom.

Pósáéknak végre is csendesesen be kellett látniok, bármily nagy is bennök a szülőföld és az ősi ház iránt való szeretet, a folytonos utazgatást hanyatló korában már nem bírja az ember, mert hűlés, köhögés a vége. 1903-ik év május havában visszaköltöztek a fővárosba, s azután csak a nyári évszakban tartózkodtak a kies Radnóton.

Pósa népszerűsége ez időben sietett delelője felé. Mérföldkövei ennek: debreceni fényes ünnepeltetése és összes munkáinak kiadása 1905-ik esztendőben. Nem mint fejedelmet, de mint tündér-

királyt fogadták, a nem könnyen lelkesülő civisek. 1904-ik szeptember 29-én óriási néptömeg, banderium, felnőttek, gyermekek ezrei várták a vasúti állomáson. A város híres ötös fogatán vonult be a költőpár. Hullott a virág, vége-hossza nem volt a kocsisor-nak, a melyben az ispotály-paplakig, Könyves Tóth Kálmán lakásáig kísérték őket. A paplakon minden este más dalárda énekelt.

A színházban ember ember hátán szorongott. A mesemondó Pósa Lajos és Lidi néni, a felesége, aki azonban igen fiatal és üde volt, galambszin selyemruhájában, kinyíló rózsabokorból mondták el meséiket szabadon a gyermekek nagy örömére, nagy derűltége közben.

Már az előadás előtt sem maradtak el a megindító jelenetek. Egy szegény iparoscsalád gyermeke jegyet akart váltani a kakas-ülőre. Elfogyott — volt a rövid válasz. A gyerek sirva fakadt. Pedig mind a hatan be akartak menni. Egy jegyen? — kérdezte a pénztáros — hogy gondolod azt? Nincs több pénzünk — de egy mesét én hallgatnék meg, aztán meg a Jani, Palkó, Pista, Feri, Gyurka. Édes anyám az utolsó harminc krajcárt adta ide. A pénztárnok megsajnálta, Oláh Károly tanácsoshoz küldte fel a szinpadra. Eredj kozzá, hátha akad egy jegy a lajbi zsebébe. Oláh Károly megindulva hallgatja a gyerek panaszát, egy névjegyre egy pár sort irt fel, s elküldte vele a színház első sorában ülő magasrangú tisztbarátjához. A névjegyet a tiszt elolvassa, végignéz a kis pufók gyereken és átadja neki helyét. Oláh Károly figyelemmel kísérte, szavának áll-e a gyerek. Pufók orcával boldogan nevetve ügyel a mesére, egyszer csak elkezd fészkelődni és nagy hirtelen eltűnik, s helyét elfoglalja egy még tömzsibb piros arcú gyerek, aki egy mese elhallgatása után szinte elhagyja helyét, jön a harmadik pufók arc. És így megy ez végig, míg mind a hat meghallgatja Pósa bácsi meséit egy jegyen. Így aztán mindegyiknek jutott a boldogságból, s a harminc krajcár is megmaradt.

A mese mondás után hazafias, verses imát rebegtek a gyermekek a költő után, aki összetett kezével a mellén, mélyen megilletődve mondta előre, amit a gyerekek sorról-sorra ismételtek utána. Egyszerűségében is fenséges, mélyen megható jelenet volt ez. Azután az egész közönség, ifjú, öreg, gyermek elénekelte a himnuszt, hogy a nagy színház csak úgy regett belé.

Az előadás után a gyermekek lelkesedése nem ismert határt. Kalaplengetve, virágot dobálva értek a lakásukig. A nagy tolongó néptömegetől alig tudtak odaérni. A kis fiúk erővel ki akarták fogni a lovakat, csak Pósa bácsi kérésére hagyták abba, aki kijelentette előttök, hogy a hódolat ilyen neme nem magyar embernek való.

A két bankettet a város és a Csokonai-kör adta tiszteletére. Ez irodalmi kör díszebédjén mondotta el beszédét, amelyben a divatos, nagyon is lengeruhájú költészetre célozva, mély meggyőződéssel hangsúlyozta: „Legyen kócsag madár a költő, tündöklő tehetségét lássák meg a magasban. Érzése és gondolkodása tiszta legyen, tiszta, mint a napsugár!”

Mert kevéssel azelőtt történt meg vele az újabb magyar líráról szerzett másik tapasztalata. Egyik vidéken lakó, régi kenyeres társa mellett, valamelyik Andrassy-úti kávéházban üldögélve sok mindentől beszélgettek, természetesen az irodalom is szóba került, s annak egy terméke is, amit Pósa Lajos előtt nagyon megdicsértek. Elhozatta azt a lapot, ahol megjelent s ő, aki nagy gyönyörűséggel, tiszta megértéssel olvasott végig minden jó verset, most öröm helyett ijedtség tükröződik arcán. Kinlódva újra elolvassa, végre keserves megdöbbenéssel esik ki kezéből az ujság, szinte könyörgővé vált s ijedtséggel szólal meg:

— Olvasd el ezt . . . olvasd!

Társa olvassa. Rögtön tisztában volt véle, honnan támadt ez ez elváltozás lelkében, szomorúan néz végig barátján, de nem szól. A költő fürkészi a hatást, mint aki nem biztos benne, tud-e még csakugyan végigélni egy hatalmas, megrázó költeményt, amelynek már előbb nagy hírét vetették fel előtte. De nem tud barátja arcán eléggé olvasni tétovázó bizonytalanságában. Bizonyosat kíván. Kinosan hömpölyög száján a beszéd.

— Érted-é, érted-é ezt? Én nem értem.

A másik legyint egyet a kezével. Rövid a válasz.

— Nyugodj meg édes bátyám. Én sem.

Ilyen hangulatokból szövődött *Ha költő vagy* . . . nagy port felvert költeménye, a melynek megjelenésekor sokan felsziszentek, ócska lantot, ósdiságot emlegetve.

Itt teljesült végre régi vágya, hogy a Hortobágyot meglát-hatta. Nagy ünneplő, őt becéző társasággal ment ki: nők, férfiak

vegyesen Farkas Bertalan, a hortobágyi kiskirály vezetésével. Azt a lelkesedést, azt a mély megindulást, ami rajta erőt vett, mikor az ősi és szűzi pusztaságon találta magát, azt talán csak ő tudta érezni. A hortobágyi jelenetek: a szűz gulya, a csikósok felvonulása ménesekkel, a délibáb tündérszép káprázatai átittatták lelkét. A pusztán végignézte a lebbencs leves, a fordított kása készítését, a melyben csikóslegények remekeltek. Farkas Berti rászóllott a csikósbojtárra:

— Azután fiam, subickold ki magad, ahogy dukál. Látod sok szép úri fehércseléd van itt körülötted.

Ragyogott a bogrács, a bádogganál, mint az ezüst. Egy szép tiszta, sávolyos kendőt vett magára, mellére szorította a szalonnát, belévágta a kondérba, mint a rántott levesbe a kenyeret. Egy maréknyi szalonnához tizenöt, husz darab vágott szelet kolompér járta; a bádogszelencéből pedig egy kanál só, egy kanál paprika. Egy darab idő múlva leemeli izmos karjával a kondért a tűzről, hatalmasan megrázza jobbról-balra: megfordul erre minden darab hús és kolompér benne, ami alul volt pirosra, sárgára sülve-főve felülre kerül, a fővetlen alúltra, hogy ez is készen legyen. Még egy erős rázás, az új főzet is felülre kerül, a bojtár belémeríti a bádogganalat, szemérmesen félrefordulva megköstolja, s azután így szól: „Jau!” Most már tányérra lehet szedni.

Hát meg a fordított hajdúkása zsirral, szalonnával, lebbencstésztával. Fejedelmi lakoma. Utána mulatság, tánc, felköszöntő a hortobágyi híres csárdában.

Október 2-ikán Kossuth Ferenc vagy 20 függetlenségi képviselővel és Rákosi Viktorral, ennek kerületébe Hajdunánásra rándult a Kossuth-szobor leleplezésére. A mennyi gyerek csak volt Nánáson, mind felgyült a tiszteletére a városháztérre. A fiúk lobogóval, a lányok virággal. Nagy beszédek hangzottak el, de szívhez szólóbb egyik se volt Pósa a nemzet jövőjéhez szóllott arról, hogy ki volt Kossuth Lajos. „Esküdjete meg, hogy híven követni fogjátok hazaszeretetét . . .” szóllott a gyermekekhez. Ezer meg ezer gyermekéz emelkedett az ég felé: „Esküszünk!” Utána néma csönd, az elmélyedés, a megilletődés csöndje. Csak egy vén hajdú zokogott fennszóval: „Mért halt meg az unokám. Hogy nem eskethette fel Kossuth apánk szobra előtt a költő!”

Kossuth Ferenc megilletődve így kiállt fel: „Többet tett e megrázó cselekedetével, mint egy év alatt mi összesen!”

A két estét betöltő mesemondás jövedelmének felét a Dankószobor alap javára, a másik feléből a Pósa-házaspár nevére két alapítványt tettek a debreceni siketnéma intézetnél.

Többször szívesen hívták Debrecenbe, de sohasem ment el. Evvel a nagy hatással ezeknek az emlékeknek el nem múló gyönyörűségével akart meghalni.

Mikor gyermekversei 1905-ben öt kötetben megjelentek, bár nyolcra voltak tervezve, már az első három kötet megjelenésekor a magyar szellemi világ minden kitünősége sietett üdvözölni őt ez alkalommal. Az elsők között volt Herman Ottó Budapesten 1965-ik év november 11-ikén kelt levelében teljes örömét fejezte ki s így folytatja: „Ez alkalommal visszaszáll gondolatom arra a levélre, a mellyel egykoron a képviselőségtől óvtam. Úgy amint lényét megismertem, ma is tiszta meggyőződésemmel, hogy helyesen cselekedtem.

A radnóti réten elmondta nékem, hogy nem képes megrendelésre egy sort is írni, hogy csak az ihlet az, ami írásra készíti, hogy tehát nem tartozik azok közé a modern szóakrobaták közé, akik megrendelésre szabott hosszúságú ódát és nyomban humoreszket is tudnak írni . . . szabott áron.

Ez bizonyítja lelki tisztaságát, kedélye épségét: az igazi mély hatás alapfeltételeit.

Hosszú küzdelmes és szemlélődő életem pedig arra tanított, hogy ezeket az alapfeltételeket meg kell őrizni, ezért óvni a léhaság, a cinizmus durva érintéseitől, a melyeknek fészke — fájdalom, a mai parlament!

Azt pedig, a kinek hivatása a gyermek lelkivilágát érinteni és fejleszteni — tiszszeresen óvni kell.“

Gárdonyi Géza (1905 december 5-ikén) így ír: „Szinte könnyezve olvasom, micsoda hétköznapi dicséreteket irnak rólad, mikor munkáid megjelenése ünnepet jelent a magyar irodalomban . . . Fonttal mérik a te mázsás érdemeidet. Több vagy, mint sem ők megtudnának mérni!“

Majd egy másik levelében: „Nem értik ezek az urak a lelkét semmi magyar dolognak. Isten őrizzen bennünket attól, hogy

olyat írjunk, ami nekik tetszik!“ De ki győzné azokat az üdvözlőket elősorolni, a melyekkel elhalmozták.

A költőnél már ekkor egymásután jelentkeztek a halál követei. Különféle bajok után a vesebaj kezdett veszedelmesen mutatkozni nála. De a végső csapást a radnóti nagy tűzvész adta meg lelkének, testének, amikor kis háza, kertje is porrá égett. Ez időtől fogva se kedélye, se teste nem tudott feléledni.

1908. év nyarán újra nagy örömmel ment le a kis család Radnótra. Senkise gondolta, hogy ez utolsó boldog ottlakások. Pósa megérkezésekor szokása szerint bánatosan elérékenyedve, de szívének jóleső visszaemlékezéssel simogatta édes anyja megmaradt kis görbe botját, amely — mint maga éneкли anyjáról — míg fia odabolyongott, egyetlen támasza, gyámolítója volt szomorú elhagyatottságában. Nem is gondolt reá, hogy az utolsó búcsújárása, mint radnóti lakosnak édes anyja sírjához.

Felvirradt a vészthozó nap hétfőn július 13-ikán. A radnótiak nagyrésze a rimaszombati vásárra ment, csak öregje gyermeke maradt a faluban, mert a másik része kinmaradt a mezőn. Derült, verőfényes nap volt, mosolygott az isten kék ege, a nap lángsugarait öntötte széjjel. A kis család, az anya, Sáríka a napi munkától elbágyadva leveles, kis lugasokba tértek pihenni, ahol a ház feje irogatott az asztalon. Egy falevél se mozdult. Hallgatagon üldögéltek jólesett lelkőknek a nyári nap csöndje, nyugalma. A falú, mintha ki lett volna halva, csak imitt-amott játszott odakint egy-két gyermek a porban. Egyszerre csak harangzúgás veri fel a mély csendet. Sáríka eszmél fel legelőszőr. Önkéntelen ijedtséggel felé kiált apjának: Nagy isten talán tűz van! A következő percben az arató ebédet készítő asszonyok sikoltozva rohannak ki az utcára. Sáríka édes anyjával szintén utánok. Látják, hogy a papi lakáson túl három szalmafedeles ház már lángban áll. E vészes percekben a támadó szél orkánná nőtt, cikk-cakban hordozta széjjel a zsarátnokot. Pár perc múlva a fél falú lángja kanyargott az ég felé. Az asszonyok, öregek tehetetlenül jajveszékelték; a forgó szélben kavargott a füst, a zsarátnok, a láng, az asszonyok kétségbeesett zokogását csak az orkán sivitotta túl. Pósné és leánya futottak haza, hogy legalább fehéreneműiket mentsék meg, mert már a szomszéd biróék háza égett. De a lakást zárva találták. A költő bódult-

ságában szinte elment hazulról s a lakást becsukta. Az volt a szerencse, hogy a vörös cserépfedelű kis ház állotta a tűzveszedelmet. A két gyöngye teremtés a nyitott ablakon keresztül hányta ki a holmit emberfeletti erővel, amit a kétségbeesés akarata megtízszerez. Pósa Béla káplán is odasietett segítségnek, a bútorokat, könyveket cipelte ki. A tanító Bodon János az utolsó tulipános tállal ugrott át az ablakon, fél bajusza leégett, de mindent kivittek az udvarra. Innen hordták a rétre. A nagy munkában csak most jutott eszébe Pósanének az ura s elkezdett keservesen sírni, míg meglátta, hogy jön kétségbeesve, mint az élő gyász, egy dunnát húzva maga után a földön egyre szívszakadó hangon kiáltozva: „Jaj, édes anyám, jaj édes anyám!” A tehetetlen fájdalomnak élő képe.

Már akkor a tető égett, utána minden elhamvadt: a nyári konyha, a fásszin, a nagy szégyen kerítés, a lugas, a kút, a kert összes gyümölcsfái, az ákácus. Az egykori kis paradicsom most már rom lett és korom. Pósa félájultan rogyott a földre, s a felesége kezét összekulcsolva felkiáltott: „Hol lesz hajlékunk, hol alszunk?” „A réten, a réten!” válaszolt a költő elhalóan.

De mikor felocsudott e nagy csapásból, megható felhívást intézett a közönséghez, az ujságokban a radnótiak felségelésére szólította fel őket. Nagy volt a részvét, gyűltek az adományok. Ők magok úgy érezték: e nagy bajban nem hagyhatják el a szülőföldet. Egy darabig bérelt házban sütöttek-főztek a szegényeknek, a bútorokat elosztogatták a rokonoknak, mikor a fővárosba mentek, nekik maguknak alig maradt valamijök, csak a gyászos, kormos, udvar, a puszta telek. A földeket már előbb eladta a költő. Jó helyre jutottak ugyan, a nagy Pósa család tagjainak. Mikor a bérekezett adományokat kezdték elosztani, volt, aki felszólalt, hogy a költő is úgy leégett, mint a többiek, neki is jár a segítségből, de ő méltatlankodva visszautasított mindent. Nem magamnak, de a falúmnak gyűjtöttem! Ennyit mondott. Egy darabig tervezték, hogy a Nagykötelen (dülönév Radnóton) építenek házat magoknak, de bizony annak is abba kellett maradnia. Béres házba menni szülőföldjére, ezt a költő büszkesége nem tűrte. Zsellérnek nem megyek oda — mondogatta keserűen. Így azután elszakadt szülőföldjétől.

A nyáron ezentúl a Feketehegyen, a kies szépeességi fürdőben töltött egy pár hónapot, itt már Basch Gusztáv orvos nem-

csak felismerte, de gyógyítani is kezdte egyre erősebben fellépő vesebaját, amely lassan, de fokozatosan megőrülte életerős testét. Itt még töltött egy pár vidám kedélyes napot, Könyves Tóth Kálmánék és más, írók, tanárok s egyéb hivatású jó magyar emberek társaságában. Lajos napján ezüstserleggel ajándékozta meg a fürdőközönség. A régi szeretettel vették körül, neki is, mintha egy-egy kis időre visszatért volna jó kedve, régi kedélyessége, hogy aztán hirtelen el is muljon, úgy, amint jött. Itt is jótékony-ságot gyakorolt. Mesemondó estéket tartott a felépülő református templom javára, esténként a társaságban a fürdő szigorú rendje szerint ő is elidőzött. De újabb betegsége, asztmája már itt jelentkezett. Sokszor kínosan fuldoklott. Emléke ott mai napig kedves helye, egy sziklapiramis, őt fenyő között, amit Pósa pihenőjének neveztek el.

De a feketehegyi szép napok is elmúltak. 1912-ik évben volt ott utoljára, onnan is elmaradt. Ezentúl állandó kezelő orvosa Feleki Sándor volt, aki a költőtárs és a jóbarát szívével, lelkével mindent elkövetett egészsége megmentése érdekében. De már csak muló sikerrel tehetett. A fővárosból már csak egyszer mozdult ki. Az orvosok tanácsára enyhe levegőre Török-Bálintra ment volna egy pár hétre az 1913-ik esztendő tavaszán. De mikor az első este valamelyik odavaló siheder bekiáltott udvarokra: „Mode kúm há“ e sváb beszédre elképedt. Másnap a falún végigmenve magyar szót nem hallott, de a harmonika annál jobban nyekergett, a lányok járták a czeperl-táncot, elrémülve kiáltott feleségének: „Vigy el innen! Hová kerültem. Én itt meghalok!“ Jött vissza a fővárosba nagy dörmögéssel: „Hát ez Török-Bálint?“ — kérdezgette keserűen. Ereje egyre fogyott, az izmos, töves ember roppant-roppant össze. A testi szenvedések mellett lelki kinok, aggodalmak is gyötörték. Érezte, hogy halála nincsen már messze, s mily bizonytalan sorsra jut akkor felesége. Megszólalt öreges, méla, megindító lyrája.

Mi lesz belőled angyalom,
Ha rám borúl a sirhalom,
Kíncset reád nem hagyhatok.
Szegény vagyok, szegény vagyok!

*

Szántottam én, vettem én
Csalóka volt minden remény
Kalászba vont a nyarat,
Nékem csak a talló maradt.

Bánatosan száll emlékezete Radnótra.

Tán nem is épül fel az a
Mi kis házunk,
Enyhet adó, nyájas tűzhelyére
Mindhiába várunk!

Lemondóan énekli tovább ;

Lesz azért még nekünk csendes kis lakunk,
Csillagos tetejű, virágos fedelű, majd ha meghalunk.

Egy nap lélekzetvétel nélkül, magánkívül topogott lakására :
„Láttam anyámat, vagy a mását! Eltűnt!”

Elmondta zihálva, hogy látott egy öregasszonyt, szakasztott
édes anyja volt. Ment utána, a mint tipegő lába birta, de eltűnt
előle a sokaságban. Alig lehetett lecsillapítani. Napokig nem tu-
dott magához térni. Ekkor írta ezt a versét :

Egy öreg asszonyt láttam az utcán,
Arcza : barázda, szeme : felhő,
Oly kicsi, majd elfújja a szellő.
Bánatosan néz tört szemepárja.
Visszatekint rám, el se felejttem.
Jaj de hasonlít édes anyámra,
Bánatosan néz tört szemepárja!

Ezek és e nemű költeményei nemcsak a legszebbek közül
valók, de a legmeghatóbbak is. E költeményeit *Este van már* cím
alatt akarta kiadni, de ez csak terv maradt.

Az édes anyja csakugyan hívta már magához. Itt már e föl-
dön vége felé járt pályafutása. Napról-napra észrevehetően tört az
anyaföld felé, esett kebelére.

1914-ik év május 7-ikén, volt negyven éves írói, jubileuma
a városligetbe, de ez már egyuttal, szomorú temetéssé vált. Az
iskolákban vasárnap volt tiszteletére, verseit szavalták a gyermekek.
A jubileumi ünnepre rengeteg gyermek vonult fel lobogóval, virág-
gal a Stefánia uton. A megtört végképen elfáradt költő, baldachin
alatt ült, fázó térde kendővel letakarva. Sokan beszéltek, üdvözöl-

ték, mint az ilyenkor szokás, s a mihez, mi magyarok oly jól értünk. De ő már révedezve nézett széjjel, mintha nem tudná mi történik körülötte. A különféle üdvözetekre tétovázva adta meg a feleletet. Mellette álló feleségétől kérdezte, ki az, a kihez szólnia kell. Egyszer csak mintha a földből termett volna elő, megjelenik mellette Herman Ottó. Diadalmas örömmel kiált fel:

— Ugy-é öcsém, ezért érdemes volt élni!

Erre megcsókolja. A költő, aki vastagnyaku kálvinista fel-fogásával még a feleségének se csókolt soha kezét, hirtelen lehajolva megcsókolta Herman Ottóét, míg könnyei csendesen végig-ömlöttek arcán. De az volt utolsó erő kifejtése, elalélt. A gyermekek rá virágot dobálva vonultak fel előtte. De ezt a látványosságot már be kellett szüntetni. A közönség mélyen megrendülve oszlott szét, eszméletlen állapotban vitték Práter utcai 9-ik szám alatt levő földszinti lakására, mert odaköltözött József utca 58-ik szám alatt levő emeleti lakásáról, minthogy a lépcsőnjárást már nem bírta, onnan már csak a ligetfásor szanatoriumába vitte útja, ahol felesége szivszakadva ápolta. Purjesz tanár, Jakobi tanársegéd odaadó kezelése már kevesett segíthetett rajta.

Többnyire eszméletlen állapotban volt. Vesebaja ugyan javulni kezdett, de roncsolt testén erőt vett az orvul fellépő tüdőgyulladás. 1914. év július 9-én éjfélután fél két óraker megszűntek szenvedései. Temetési gyászpompája nagy és fényes volt. Megjelentek ott az irodalmi és tanügyi világ jelesei, tömérdek sokaság, Radnótról egy gyászküldöttség. - Petry Elek superintendens tartotta felette a gyászbeszédet. A radnóti pap Pósa Lajos a küldöttség vezetője hozott egy zacskó földet a koporsójára az anyja sírjáról. A gyásznapon szomoruan kongott a radnóti hármasharang, amelyekből kettő a harctéren hirdette később a magyar vitézség dicsőségét.

Egy jó ember, egy talpig magyar ember és költő hunyta le szemét benne örökre, de emlékezetül példaadásul nemzetének hagyta szive legdrágább kincseit: műveit!

**Özv. PÓSA LAJOSNÉNÁL KAPHATÓ:
(BUDAPEST, IX. TÜZOLTÓ-UTCA 15.)**

Pósa Lajos válogatott költeményei 40.—

Pósa Lajos: LIDIKE ----- 40.—

TARTALOM.

	Oldal
Gyermekkora és küzdelmes évei	3
Az Én Ujságom	32
Költészete	45
Házassága	64
A Pósa-asztal... ..	80
Az utolsó évek	105

TABLE OF CONTENTS

100	Introduction
101	Chapter I
102	Chapter II
103	Chapter III
104	Chapter IV
105	Chapter V
106	Chapter VI
107	Chapter VII
108	Chapter VIII
109	Chapter IX
110	Chapter X
111	Chapter XI
112	Chapter XII
113	Chapter XIII
114	Chapter XIV
115	Chapter XV
116	Chapter XVI
117	Chapter XVII
118	Chapter XVIII
119	Chapter XIX
120	Chapter XX
121	Chapter XXI
122	Chapter XXII
123	Chapter XXIII
124	Chapter XXIV
125	Chapter XXV
126	Chapter XXVI
127	Chapter XXVII
128	Chapter XXVIII
129	Chapter XXIX
130	Chapter XXX

OSZK

Magyar Nemzeti Széchényi Könyvtár

Fráter és Társa
Budapest, VII.
Akácia-utca 13
Telefon.

